Jēkabs Alksnis

MŪŽA ATMIŅAS UN ATZIŅAS

Ievads

Visvecākajai kultūras tautai – ķīniešiem, kuru dzīve caurausta dziļdomīgām bioloģiskām atziņām, esot apmēram šāda paruna: “Kad man bija 20 gadu, es sāku lūkoties pasaulē; kad man bija 40 gadu, es sāku to novērtēt; kad man bija 60 gadu, es sāku to saprast”. Zināms, šie vārdi nav saprotami burtiski, bet visā visumā tur ir daudz dzīves gudrības. Cilvēks pārzina labi kādu ceļa gabalu tikai tad, kad viņš to pats soli pēc soļa nostaigājis.

Mani bērni un draugi jau sen mani mudinājuši, lai sakārtojot un publicējot savus pārdzīvojumus un atmiņas par dažiem laikmetiem – to starpā ar liktenīgiem latviešu dzīvē, kuru aktīvs līdzgaitnieks esmu bijis.

Mans ceļš uz izglītību ir bijis diezgan raibs un likumains, jo esmu uzaudzis Durbes apgabalā, kurā vācu muižniecības smagā roka bija sevišķi manāma un mācītāji, ārsti un pārējā lauku inteliģence kalpoja latviešu pārvācošanai, vai arī – vislabākajā gadījumā bija gluži vienaldzīgi latviešu kultūrai. Man zināms tikai viens izņēmums – Durbes mācītājs Katerfelds¹, Kronvalda² audžu tēvs, kas bijis izpalīdzīgs arī Māteru Jurim³, humānists vārda vislabākajā nozīmē. Viņš ir laulājis manus vecākus un mani kristījis. Kad sāku iet skolā, viņš jau bija miris. Ceļu uz skolām esmu uzsācis bez piedzīvojumiem un padomdevējiem, tā sakot – nejauši. Mani mazturīgie vecāki, klusi, godīgi, dievbijīgi, ļoti

¹ Katerfelds (*Katterfeld*), Hermanis Ērenfests Georgs (saukts arī Ernsts, 1797–1876). Durbes latviešu draudzes mācītājs (1846–1876, no 1858 – Durbes dienvidu draudzē), studējis teoloģiju Tērbatā un Jēnā, *Dr.phil.*

² Kronvalds Atis (1837–1875), latviešu pedagogs, valodnieks, publicists, latviešu atmodas (nacionālās kustības) rosinātājs un idejiskais vadītājs, dzimis Durbes novadā.

³ Māters Juris (1845–1885), latviešu publicists, rakstnieks, cīnītājs par zemnieku tiesībām, izdevis “*Baltijas Zemkopi*” un “*Tiesu Vēstnesi*”.

strādīgi un taupīgi cilvēki, nekā nezināja par gaitām uz augstskolu. Bet ar savu dzīvi tie savus bērnus ikdienas mācīja: esat čakli, strādīgi, palaujaties uz saviem spēkiem, Dieva gādībai un taisnībai!

Kad es vēl biju ābece gados, ko man māte, vērpdama linus ziemas vakaros pie skalu uguns bija iemācījusi, es vakariem nevarēju aizmigt, iekams nebiju salicis rokas un noskaitījis 2–3 lūgšanu pantīņus, ko viņa man bija iemācījusi no galvas. Un kad jau biju kā ģimnāzists un students pārbraucis uz brīvdienām mājās un nolicies gulēt, māte, beigusi darbus virtuvē, mēdza pienākt jau pirmā vakarā pie manas gultas, uzlikt savu sastrādāto roku uz manas pieres, pētīdama noskatīties manās acīs un prasīt: “Jēkab, vai tu vēl tici Dievam?” Tie ir tie jaunības gadi, kur daudziem rodas šaubas reliģiskos jautājumos. Tā tas arī bija ar mani, kad es viņai atbildēju ar “jā”, tad viņa apmierināta gāja pie miera. Zemnieka darbā un zemnieka godā bija viņu dzīves mērķis; katrs veikālnieciskums tiem bija svešs. Sekojām viņu piemēram, dzīves cīņās nekaunēdamies ne no viena darba un vienmēr uzticēdamies darbam un pašu spēkam.

Savās atmiņās es gribu runāt par novērojumiem manā laikā Durbes skolā, Liepājas ģimnāzijā, Tērbatas augstskolā; par ārsta prakses un latviešu sabiedriskās darbības iesākšanu Lazdones draudzē; par latviešiem Krievu armijā, kur man kā bijušajam kroņa stipendiātam bija jānokalpo 13 gadi; par atgriešanos dzimtenē un Liepājas latviešu sabiedriskajā darbā; par piedzīvojumiem 1905.–1906. g. revolūcijā; par latviešu un vāciešu cīņām Liepājas pašvaldībā un Kurzemes gubernatora Nabokova viedokli un darbību šinīs cīņās; par dažiem latviešu varoņiem pasaules karā; par latviešu bēgļu likteņiem Krievijā (sevišķi Vitebskā); par lieliniecismu krievu armijā; par saviem grūtajiem pārdzīvojumiem un vācu okupācijas varas man liktiem šķēršļiem ceļā no lielinieciskās Krievijas uz Liepāju, par vācu okupācijas varas mēģinājumiem salauzt un iznīcināt Kurzemē latviešu kultūras un saimnieciskās dzīves pasākumus; par Liepājas latviešu noskaņojumu okupācijas laikā; par Pagaidu Valdības un studentu rotas ierašanos un viņas izcilo lomu Liepājā;

par karaspēka formēšanos un viņa likteņiem Liepājā; par pirmām mobilizācijām; par Niedras ierašanos Liepājā, viņa darbību un landesvēra sarīkoto apvērsumu pret Pagaidu Valdību; par stāvokli Baloža brigādes frontē pēc apvērsuma; par pulkveža (tagad ģenerāļa) Baloža un manu kopējo braucienu uz Tukumu un sarunām ar pretlielinieku frontes virspavēlnieku majoru Fletčeru; par latviešu brigādes delegātu braucienu no frontes uz Liepāju sakaru uzturēšanai ar Pagaidu Valdību; par Niedras nodomiem; par Pagaidu Valdības dzīvi uz kuģa "*Saratova*"; par Niedras sagūstīšanu no Ulmaņa valdības piekritējiem Liepājā un viņa bēgšanu; par gatavošanos Bermonta bandu uzbrukumiem Liepājā, par Liepājas ielenkšanu un bermontiešu sakaušanu; par mūsu armijas sanitārās iekārtas izveidošanu Liepājā; par Latvijas Universitātes un Medicīnas Fakultātes noorganizēšanos un manu līdzdalību šinī darbā. Cik vien ir cilvēka spējās, centīšos būt objektīvs. Par lietām, kas man palika neskaidrībā, labāk nemaz nerunāšu.

Lai lasītājs nojaustu, ar kādām grūtībām mana laikmeta mazturīgiem jaunekļiem bija jācīnās, cenšoties pēc izglītības, dzīves izpratnes un pasaules nojēgas, nedabūjot no saviem vecākiem reālai dzīvei vajadzīgo audzināšanu un pamācības, ņemšu, piemēram, savu dzīves gaitu. Vispār, autoriem nav iespējams rakstīt savus memuārus, neskarot savu personu. Zināms, šeit vēl jo vairāk jācenšas izvairīties no subjektīvisma.

Bioloģiski un vēsturiski mēs runājam par tautu un cilvēces miesīgu un garīgu attīstību, kurā, aptverot lielākus laikmetus, nojaušama mērķtiecība uz lielāku gara pilnību. Liekas, ka zināmos apstākļos un zināmos laika sprīžos cilvēcē jādzimst zināmām tieksmēm, nojautām, atziņām, tāpat kā to novērojam bērnu gara attīstības gaitā. Šo virzīšanos uz gara pilnību vada brīnišķīgā mūžīgā dzīvības plūsma dabā, un cilvēku darbs ir tas, kas viņa miesas un gara spēkus stiprina, izveido un pārveido. Šī garīgā dzimšana un atdzimšana norisinās pa lielākai daļai zemapziņā, parādīdamies arī cilvēka ikdienišķā dzīvē. Tautas miesu ārējie apstākļi var sadragāt, bet pārpalikušos īpatņos viņas gars dzīvo tālāk un palīdz tai augšāmcelties. To sevišķi

piedzīvojusi mūsu tauta, pārciedzama daudz asiņainus karus, mēra un bada laikus un tomēr gadu tūkstošos neiedama bojā, bet apvienodama arī citas ciltis vienā latviešu tautā. Ikdienišķās dzīves spilgtākos brīžus var uztvert tautas dzīves novērotāji, sabiedriskie darbinieki un atzīmēt tos savās atmiņās. No šādiem materiāliem vēsturnieki var atvasināt kāda laikmeta novirzienu tautas dzīvē, sakārtojot tos cēloniskā sakarībā, un paredzēt vai nojaust vēsturiskus notikumus nākotnē.

Es kā ārsts neesmu savā dzīvē aprobežojies tikai ar savu amatu un viņa prasībām, bet man vienmēr ir bijis prieks iedziļināties arī savas apkārtnes sabiedriskā dzīvē. Ārstam darbs tautas masās ļauj novērot arī to, ko citi nevar saskatīt. Viņam atveras tūkstošiem ģimeņu noslēpumu, cilvēku garīgās spējas, tieksmes, prieku un bēdu dienās. Bioloģiskā izglītība atvieglo viņam cilvēku dvēseles izpratni un palīdz iegūt jēgu par cilvēces un tautu dzīvi. Ārsti ir pirmie, kas sāka modināt latviešu tautas sirdsapziņu, lai ģimenes mākslīgi neierobežo bērnu dzimstību, jo citādi tauta ies bojā. Kad 1923. gadā Jaunpiebalgas ārsts Dr. Liepiņš⁴, publicēja brošūru par šo jautājumu un tēloja briesmas, kas mūsu tautai draud, aicinādams tās jau pie laika sākt novērst, tad politiķi un dienas prese to nevien pilnīgi noklusēja, bet Sacima mūsu mazo tautu aplaimoja ar tādu aborta likumu, no kura pat sociālistiskā Padomju Krievija bija diezgan drīz atsacījies, un kas Latvijā ik gadus (pat ar valsts līdzekļiem!) atļāva nobendēt vairākus desmitus tūkstošu jaunu dzīvību. Katoļu garīdzniecības deputāti tam stingri pretojās, bet luterticīgie pret to izturējās diezgan vienaldzīgi un daži to pat atbalstīja, kaut gan tautai sprediķoja: "Tev nebūs nokaut!". Kad tautas dzīvā spēka trūkums sāka runāt savu nepārprotamu valodu, apdraudēdams mūsu lauksaimniecību un valsts ražošanas iespējamības, šim jautājumam – sevišķi beidzamos 2 gados – piegriež nopietnu vērību.⁵ Visvairāk rakstu

⁴ Liepiņš Jānis. Kā nodrošināt mūsu tautas nākotni. Īss apcerējums no rāsu bioloģijas. Rīgā [1923]. Krāj. pie A. Gulbja, 52 lpp. (recenzijas: J. Alksnis, H. Asars, A. Gersons, A. Kurmis, A. Rudzītis).

⁵ Tautas dzīvā spēka saglabāšanu Latvijas Republikas pastāvēšanas pēdējos gados K. Ulmaņa laikā īpaši propagandēja 1937. gadā dibinātā Veselības

par to parādās diemžēl tikai ārstnieciskos žurnālos, kas tautas masām sveši. Šad un tad ievietots kāds īsāks aizrādījums arī dienas presē. Nav šaubu: šis jautājums ir ļoti delikāts un sarežģīts. Bet jau tagad mēs zinām, ka pie viņa nokārtošanas jāpieiet ī no saimnieciskās, ī no idejiskās puses. Beidzamos pāris gados valsts vara jau daudz dara, lai ar materiāliem līdzekļiem veicinātu dzimstību. Bet taisni propagandas darbam, tautas dvēseles pāraudzināšanai, lai ģimenes vēlētos un mīļotu bērnus, izdarīts diezgan maz. Tomēr nav gandrīz nemaz sīku brošūru un aicinājumu tautai, kas par velti būtu izplatīti valstī desmitiem tūkstošu eksemplāros un katru dienu un katrā izdevīgā brīdī atgādinātu pilsoņiem, ka tautas dzīvā spēka pieaugums ir viņas kultūras, miesas un gara nākotnes jautājums. Mums jāatzīst, ka īgauņi, kaut arī viņu dzīvā spēka zaudējumi pasaules karā ir bijuši daudz mazāki par mūsējiem, īr daudz vairāk darījuši un vairāk dara nekā mēs. Arī šo jautājumu es skaršu, apskatīdams manu senču auglību.

Mūsu jaunatnei un tagadnes inteliģencei nemēdz būt jausmas par to, kā mūsu senči grūtos materiālos apstākļos, verdzības un kļaušu laiku spaidīti un lipīgu slimību vajāti, tomēr īr pratuši un gribējuši uzturēt un vairoť tautas dzīvo spēku. Tamdēļ es sev atļaušos īsumā atstāstīt, kā manas mātes un mana tēva dzimtas, cīnīdamās ar tumsu un trūkumu un nebaudīdamas saimnieciskās un garīgās kultūras labumus, tomēr īr bijušas garīgi modras un devušas tautai tādā daudzumā pēcnācējus, ka arī lipīgās slimības, kas tanīs tumšos laikos plosījušās, prasīdamas daudzu bērnu upurus, nav spējušas šo vairošanas procesu apturēt. Man izdevās savākt ziņas no 18. gadu simteņa sākuma. Viena no mīļākām tautasdziesmām man bijusi un īr:

*“Aija, žužu lāča bērni
Ķepainām 'i kājiņām 'i!
Tēvs aizgāja salda medus,
Māte ogu salasīt.*

veicināšanas biedrība un tās Tautas dzīvā spēka pētīšanas institūts (vadītājs – profesors Jēkabs Pīrmanis). Veselības veicināšanas biedrību vadīja J. Alksņa skolnieks profesors P. Stradiņš.

*Kas briedim, kas lācim
Mežā kāra šūpulīti?
Lieli vīri uzauguši,
Nešūpoti, neloloti."*

To labprāt sava vīrišķīgā satura un skaistās brašās melodijas dēļ dzied studentu sapulcēs. Tikai diemžēl tie jo bieži dziesmas saturu savā dzīvē neievēro, sevišķi mūsu laikos. Cerēsim, ka arī šinī ziņā atdzīvosies mūsu sentēvu tikumi nevien vārdos, bet arī darbos.

Durbe un tās apkārtnē

Esmu dzimis 1870. gada 22. augustā Durbes dienvidu draudzes mācītāja pagasta Ķiviļos. Durbes pilsētiņa ar 400–500 iedzīvotājiem atrodas tanī Latvijas dienvidvakaru apgabalā, kur sirmā senatnē diezgan bieži krustojušies kuršu, lībiešu, vikingu, zemaišu, zemgaļu un vācu bruņinieku šķēpi un zobeni. Cik vērojams, Kurzemes jūrmalu pirms kuršiem apdzīvojuši lībieši. Nav domājams, ka tie savu dzīves vietu būtu atdevuši kuršiem bez cīņām. Mūsu universitātes bijušais anatomijas profesors, zviedrs Bakmanis⁶, pamatodamies uz saviem antropoloģiskiem pētījumiem Latvijas robežās un novērtēdams Lejaskurzemes jūrmalas apgabalu (nīcenieku, rucavnieku, bārtenieku pagastu) iedzīvotāju lielo augumu samērā ar latgaliešiem, kas daudz mazāka auguma, bija nācis pie atziņas, ka vecie kurši piederējuši lībiešu - somu, bet nevis baltu celmam. Tam nepiekrīt mūsu valodnieki, piemēram, prof. J. Endzelīns⁷. Nenoliedzami, ka kuršiem varēja būt lībiešu asins piemaisījums, tie atzīst kuršus tomēr par baltu cilti. Valodnieki domā, ka Durbe jeb Dorbe, kā to vēl manas bērnības laikā (ar garo "o") izrunāja vecie ļaudis, esot

⁶ Bakmanis Gastons (*Backmann*, 1883–1964), LU Medicīnas fakultātes anatomijas un histoloģijas profesors (1920–1925), pēc tam profesors Upsalā, organizējis latviešu sistematisku antropoloģisku izpēti, ko turpinājis J. Prīmanis.

⁷ Endzelīns Jānis (1873–1961), latviešu valodnieks, LU baltu salīdzināmās valodniecības profesors, vēlāk – Latvijas PSR ZA akadēmiķis, Tēvzemes balvas un Ļeņina prēmijas laureāts.

cēlies no lībiešu vārda tūrba = zivs⁸, jo Durbes ezers, kas senatnē bijis daudz lielāks un stāvējis sakarā ar plašiem nozarojumiem, kur manā laikā jau bija purvi un purvainas upju šķērsotas pļavas, bija pazīstams ar zivju bagātību. Tas bija brīvezers, kurā katrs var zvejot, kamdēļ to izmantoja dažreiz arī lietuviešu zvejnieki. Manā dzimtenē mitras, ūdeņainas pļavas, kas pavasaros applūda apkārtnes druvu sniega ūdeņiem, sauca par lankām. Viņu vidū tecēja lielākas vai mazākas upes. Durbes ezeram pieslejas vairākas tādas plašas lankas, sevišķi viņa austrumu un rietumu galam. Tādas ieslēdza no 3 pusēm Durbes pilsētiņu, kuras rietumziemeļu malā paceļas stāvs uzkalns ar bruņinieku pils atliekām. Piecēja pilsētiņai varēja būt no dienvidaustrumiem. Pēc mūsu konversācijas vārdnīcas ziņām Durbe (Durpis) esot pirmo reizi minēta 1229. gadā kuršu līgumā ar Balduīnu⁹.

Tātad manā dzimtenē dzīvojušas un cīnījušās daudz tautas un ciltis. Bez augšminētām tur karojuši arī senprūši un poļi. Tamdēļ tagad neviens vairs nevarēs sacīt, kādu un cik tautu asinis plūst viņa dzīslās. Visas tās saplūdušas vienā latviešu tautas asins straumē. Tas pats, zināms, ir arī citos Latvijas apgabalos. Arī antropoloģija šeit vairs nevar ienest lielāku skaidrību. Nav noliedzams, ka mainoties dzīves apstākļiem, var mainīties arī tautu tipi, sevišķi ja tās vēl krustojas ar citām tautām.

Durbes apgabals ir viļņveidīgs, ar lejām un gravām, augstākām vietām un uzkalniem viņu starpā. Tas ir bijis sirmā senatnē jūras dibens. Pa Durbes un Sakas upēm Durbes ezeram vēl tagad sakars ar Baltijas jūru. Apgabalu šķērso plašas, daudz desmitu kilometru garas un purvainas ielejas un lankas, kas senatnē bijušas šī ezera nozarojumi un lēzenāki līči, stiepdamies kilometriem tālu un aizsniedzami arī Žemaitijas robežas. Pa šiem ūdens plašumiem peldējušas lībiešu, kuršu un vikingu lēzendibenainās laivas, kamdēļ lanku krastmalās atrasti arī vikingu kapi un ieroči.

⁸ Par Durbes nosaukuma izcelsmi izteiktas arī citas hipotēzes.

⁹ Alnas Balduīns (*Balduinus*, miris 1243), cisterciešu mūks Beļģijā, darbojies kā pāvesta legāta pilnvarnieks Livonijā, vēlāk pāvesta legāts un Zengales bīskaps.

Piemēram, manos studenta gados, rokot kapu vecā kapsētā Sauslaukos, kas atrodas grantainā uzkalnā Durbes lankas austrumu malā, kādus 3 kilometrus no Durbes nejauši uzrakām ģindeni kopā ar garu zobenu, šķēpu galiem un kādu citu ieroci, ko es nodevu vietējam ārstam dāvināšanai Jelgavas muzejam. Blakus kapsētai atradās dziļas un plašas grantsbedres, jādoma, arī vecas, kas vēl manā laikā deva granti apkārtnē un varbūt devušas to arī Durbes mācītāju muižām, baznīcai un pilij. Dažus pārdesmit soļus no bedrēm bija mana mātes tēva mājas Laivasragi. Tur piebraukt ar laivām vairs nevarēja, jo lankā jau bija pļavas un lopu ganības. Bet var domāt, ka mājas radušās laikā, kad lanka vēl bija ūdens ceļš laivām. Zobens bija saliekts divos līkumos, un zviedru arheologs prof. Nērmanis, pēc mana apraksta, sprieda, ka ieroči raksturīgi vikingiem. Grantsbedrēs gan šad un tad atrasti cilvēku kauli, bet par ieročiem neesmu nekā dzirdējis.

Arī Grobiņas plašā lanka, kurā tek upe un kas kilometriem tālu iesniedzas iekšzemē, ir sirmā senatnē bijusi ezers. Jādoma, ka tai kādreiz ir bijis sakars ar Liepājas ezeru, kas savukārt bijis Baltijas jūras līcis. Jau vairākus gadu desmitus novēro, ka vismaz Liepājas apkārtnē jūras ūdeņi atkāpjas no krasta. Nogrimušu kuģu atliekas, kas senāk atradās ūdenī un labi tālu no krastmalas, tagad atrodas jau sausumā. Pašā lankas malā atrodas priedainē Grobiņas mācītāja muiža. Tur zviedru arheologi priekš gadiem atraka vikingu kapenes ar ģindeņiem un raksturīgiem ieročiem, apstiprinādami senvēstures aizrādījumus, ka tur bijusi vikingu kolonija.

Mājām, kas atrodas manas dzimtenes tuvākā apkārtnē, Durbes lankas austrumu malā, ir nosaukumi, kas man neizklausās latviski: Tubeļi, Klimsti, Inti, Ķiviļi, Rolavi, Plūģi, Roki, Stoķi, Murķi. Jau tālāk no Durbes ir Pekši, Inteni, Sumaķi un vēl vairāk nelatvisku māju vārdu. Tikai Laivasragi un Bajāri pašā lankas malā skan latviski. Lankas rietumu pusē ir pagasti Lieģi, Vārve un Tadaļi, kas arī neizklausās latviski.

Durbes bruņinieku pilskalns, kur tagad atrodas tikai vēl daži mūri, ir bijis no 3 pusēm ūdeņainu, purvainu laukumu ieslēgts, kas stāvējusi sakarā ar Durbes ezeru. Vēl manā laikā viņu pļavas un

purvi pavasarim tā applūda, ka ūdeņi tuvojās uzkalna pakājei. Tagad ezers vairākkārt nosusināts, padziļinot upes, kas no ezera iztek, kamdēļ arī purvs un pļavas palikuši daudz sausāki. Ceturto pils pusi apsargājis dziļš izrakts grāvis. Tātad šī pils bijusi jau dabiski ļoti labi apsargāta. Viņa būvēta tikai no lauku akmeņiem, kādu Durbes apkārtnē bija ļoti daudz. Daži lieli akmeņi jau gadu desmitus karājas pie mūriem itin kā gaisā turēdamies pie tiem tikai ar vienu malu. Kaļķu java, kas tos saistījusi pie mūra, gadu simteņos ir pārvērtusies par tik cietu kā akmens, no kura nevar atlobīt ne gabaliņu. Tā vien šķiet, ka negaisam un vētrām padotiem mūriem vajadzētu apgāzties, bet līdz šim tas vēl nav noticis. Cik kuršu sviedri un asinis nav lijuši un cik viņu dzīvības nav gājušas bojā, kamēr šo lielo pili uzbūvēja, ceļot lielos akmeņus primitīvām ietaisēm tādos augstumos! Tikai logu vietās un tur, kur bijuši iestiprināti baļķu gali, redzami ķieģeļi.

Teikas stāsta, ka no pilskalna lēzenākās rietumu puses vedis garš, uz pāļiem celts tilts pāri kādu kilometru platam purvam uz pretējo purva malu, kur tagad atrodas Lieģu muiža. Vismaz šinī purvā un Trumpes upē manas bērņības laikā varēja vietām redzēt vai ar nūjām taustīt nopuvušos pāļu galus. No upes dibena zvejnieki ar tīklu izcēluši arī kādu satrunējušu ozola koka vāli, kādas lietojuši kurši.

Kādus 4 kilometrus no Durbes, tagadējās Vecpils muižas rajonā, atradusies – pēc vēsturnieku domām – vecā kuršu pils. Arī šis uzkalns bijis ļoti izdevīgs dabiskai aizsardzībai: ap viņu gravas un lejas, kas senatnē būs bijušas pildāmas ūdeņiem, viņiem pa upīti sakars ar Durbes ezeru. Laukumā starp abām pilīm būs notikusi 1263. gadā lielā Durbes kauja, kur apvienotie žemaiši un kurši pilnīgi iznīcinājuši bruņinieku lielo karaspēku.¹⁰

Durbes ezers arī vēl tagad – pēc nosusināšanas – vietām ļoti dziļš. Manā laikā tas bija ļoti bagāts zivīm. Pēc meliorācijas darbiem aizsērējušas vai arī izžuvušas viņā ietekošās upes, bet purvainās

¹⁰ Durbes kauja notika 1260. g. 13. jūlijā starp Teitoņu un Livonijas ordeņa spēkiem, no vienas puses, un žemaišiem un kuršiem, no otras. Krustneši cieta smagu sakāvi.

plavas palikušas sausas, vietām pārklādamās ar lielu zāli, vietām pārvērsdamās par rankām. Ezera apkārtnē atradās bijušo baronu muižas: Līguti, Rāva, Aistare, Liegi, mazmuižas Okte, Vārve. Arī šie nosaukumi nav latvietim saprotami. Man Rīgā pazīstama ģimene ar uzvārdu Līguti. Pie muižām bija lielāki vai mazāki parki. Sevišķi skaistā vietā, pašā ezera krastmalā, atrodas Līgutu muiža ar lielu, skaistu parku, kurā manā laikā lepojās simtgadīgi ozoli, liepas, oši un citi lapu un skuju koki. Tas toreiz bija labi uzņemts ar celiņiem un tiltiņiem pāri avotu strautiņiem. Tur bija arī dzelzs avoti. Tagad tas nolaists un daudzi vērtīgi koki izcirsti un pārdoti, kad muižas centru nodeva Kurzemes Lauksaimniecības centrālbiedrībai.

Kad skolas gados mums vācu skolotāji attēloja Šveices kalnājus un Dienvidvācijas ainas, mums, skolniekiem, Durbe un viņas apkārtnē izlikās maz interesanta. Bet jau kā students sāku saprast viņas skaistumu, un jo vecāks esmu ticis, jo vairāk nojautu, ka nevis daba, bet cilvēku aprēķini un arī mazturība šai vēsturiskā vietā skopuļojušies. Durbe varēja būt skaista dārzu pilsētiņa, noderīga vasaras atpūtai: netālu skaists, tīrs ezers ar smilšainu krastmalu peldēšanai, zeme laba un auglīga, klimats labs, vasarā visā apkārtnē ziedošas plavas un viļņojoši lauki. Sevišķi skaists skats uz ezeru, pils drupām, plašo un garo lanku un pilsētiņas dārzus, baznīcas torni un divām vējdzirnavām atveras ceļinieka acīm, piebraucot pa lielceļu no Liepājas puses. Bet arī no ceļa uz Aizputi un no Priedaines kapsētas, t.i., no austrumiem, ir skaists skats, aptverdams visu pilsētiņu garumā. Jau tanī laikā, kad es kā bērns tur dzīvoju, vietējā muižniecība bija atmetusi Durbes un apkārtnes iedzīvotājiem ar roku, negādādama nedz par baznīcu, nedz par skolām, nedz par kultūras pasākumiem, un pilnīgi norobežojusies nevien no latviešiem, bet arī no vācu mazpilsoņiem. Bet pēc likuma viņai bija jāgādā par baznīcu un skolām.

[Manuskriptā trūkst vairākas lappuses – red.]

... egoistiskā Baltijas politika ar viltu bija atrāvusi no savas baznīcas, tomēr nespēdama tos padarīt par sirdi pareizticīgiem, un kas tādējādi bija uzauguši bez baznīcas. Man šķiet, ka pareizticības orientālistiem un ārišķīgās ceremonijas, aiz kurām

nereti slēpjas vienaldzība un gara tumsība, nespēj sajūsmināt ziemeļniekus – arī latviešus, pie kuriem prātam un iekšējai ētikai piekrīt liela loma. Tuvāka par pareizticību latviešu raksturam varbūt jau ir katoļticība ar savu poēziju, dziļo misticismu un vispārcilvēciskām idejām. Katoļu garīdzniecība, labi izglītota, atsvabināta no gādības par ģimeni, arī mēdz tuvāk stāvēt tautas masām prieku un bēdu dienās. Šai ziņā arī pareizticīgie garīdznieki stāvēt tuvāk tautai. Raksturīgi, ka latviešu katoļu apgabalos 1905. gadā baznīcu apgānīšanas nenotika.¹¹

Lielu sajukumu arī latviešu mācītāju sirdīs ienesa lielniecisma un vācu okupācijas laiki. Lielniecisms un vācu kultūra tiem bija tādi apžilbinoši pretstati, ka tie neprata un nemēģināja iedziļināties jautājumā, kur meklējams cēlonis latviešu plašu aprindu aizrautībai lielniecisma un pretnacionālā sociālisma virzienā. Tie bija nodzīvojuši savu mūžu, pārāk noslēgušies savās istabās, savās muižās, vācu kolēģu un arī muižnieku sabiedrībā, no vācu augstskolas līdzpaņemtās doktrīnās, pamanījuši tikai spilgtās negatīvās puses tautas dzīvē, bet nepamanījuši zaļos asnus, kas dīga katrā tautas darbīgā sētinā un nemēģinājuši tiem dot tekošā laikmeta gaismu, lai šie asni neizaugtu bāli, svārstīgi, sakropļoti. Bet galvenākais: tie uz modernās industrijas imperiālistisko Vāciju arī pasaules kara laikā turpināja raudzīties caur Luteru, Šillera, Gētes, Kanta, Hēgeļa brillēm no skolu gadiem, nenojauzdami, kādas gara un miesas iznīcināšanas briesmas latviešu tautai sagaidāmas no vācu imperiālistiem, kas tad valdīja Vācijā. Viņi gan zināja, ka Vilhelms II sevi uzskata par luterticības pārstāvi visā pasaulē, mācītāja talārā notur dievkalpojumus uz saviem kara kuģiem jūrā un Vidusjūras piekrastes pilsētās, ka tas aicina kristīgos cīņai pret islamu un budismu un oficiālās ziņās idealizē savu ģimenes dzīvi, bet tie varbūt tikai tagad zina, kāds divkosīgs deģenerāts un despots tas bijis nevien ārpolitikā, bet arī savā ģimenes dzīvē.

¹¹ Līdzīgus uzskatus par katolicisma tuvību latviešu mentalitātei pauduši profesors L. Adamovičs, kardināls J. Vaivads un mūža beigās – arī vēsturnieks profesors A. Švābe.

Pasaules karā, kad krievi ieņēma Insterburgu, es kādā viesnīcā atradu vācu laikrakstu, kurā kāds vācu mācītājs, tā sakot, asiņainiem burtiem attaisnoja vācu armijas pielietotos karošanas paņēmienus.

Pie paša pilskalna pieslejas Durbes pilsētiņa. Vistuvāk tam atrodas ārstu māja dārzs, kur staigājis neliels ārlietu ministra Zigfrīda Meierovica¹² tēvs. Dr. Meierovics¹³, kaut gan apkārtējās muižniecības pieņemts un algots ārsts, bija visā apkārtnē iecienīts un latviešu draugs. Viņš ārstēja arī mūsu ģimeni. Dabūjis zināt, ka es gribu kļūt par ārstu, viņš mani kā ģimnāzistu un studentu vasaras brīvdienās dažreiz aicināja pie sevis. Tā es iepazinot ar mazo Zigfrīdu, kad viņš vēl gulēja šupulī. Ārsts man sacīja, ka viņš, apmeklējams Kuldīgas ģimnāziju, iedraudzējies ar vēlāko Tērbatas universitātes filozofijas profesoru Dr. phil. Jēkabu Osī¹⁴, pārliecinātu latvieti un korporācijas *Letonijas*¹⁵ filistru. Zigfrīda māte bija skaista sieviete, priekš laulības ar Dr. Meierovicu bija bērnu audzinātāja Līgotu barona Bordēliusa ģimenē. Tur ārsts ar viņu iepazinies un to iemīlējies. Viņas dēļ viņš priekš kāzām pārgāja no ebreju ticības luterticībā. Tas liecina, ka viņš to tiešām sirsniņi mīlējis. Bet liktenis bija lēmis, ka jaunā māte, dodama

¹² Meierovics Zigfrīds Anna (1887–1925), Latvijas Republikas pirmais ārlietu ministrs (1918–1925), vēlāk Ministru prezidents (1921–1923), izcils valstsvīrs un diplomāts, dzimis Durbes miestā.

¹³ Meierovics Hermanis (1855–1913), ebreju izcelsmes ārsts, dzimis Kuldīgā, 1883.–1892. g. ārsts Durbē, precoties ar latvieti Annu Filholdi pārgājis luterticībā un pēc sievas pēkšņās nāves saslīmīsi psihiski, kopš 1893. g. mīta Tabora slimnīcā pie Jelgavas, kur arī beidzās viņa dzīves gaitas.

¹⁴ Osis (Ohse) Jēkabs (1860–1920), latviešu filozofs, Tērbatas (Jurjevas) Universitātes profesors, pēc tam profesors Voronežā, kur miris, viens no pirmajiem latviešu tautības profesoriem. Dzimis Kabilē.

¹⁵ Korporācija "*Lettonia*", pirmā latviešu korporācija Tērbatas Universitātē, dibināta 1882. gadā kā Kronvalda Ata 1870. g. dibināto "Tērbatas Latviešu Rakstniecības vakaru" turpinājums. J. Alksnis studiju laikā Tērbatā bija biedrs Tērbatas literāri – zinātniskajā latviešu studentu biedrībā ("Pīpkolonija"), no kuras vēlāk izstājies. 1910. g. uzņemts par "*Lettonia*" goda filistru. Sk. *Album Lettonorum: 1870–1882–1930.* – Rīga, 1930. – 29.–31. lpp.

savam pirmajam dēlam šīs pasaules gaismu, samaksāja to ar savu dzīvību. Jaunās sievas pēkšņā nāve tādā mērā satrieca ārsta dvēseli, ka viņa apmēram pēc gada vai drusku vairāk sāka novērot nenormālas gara parādības un viņš savu mūžu beidza Jelgavas Gintermuižas psihiatriskā slimnīcā. Nelaiķes mātes radinieki paņēma mazo Zigfrīdu savā kopšanā un audzināšanā. Kamēr ārsta prāts vēl nebija aptumšojies, viņš bija lūdzis baronu Bordēliusu, lai tas atļauj kapsētā Priedainē, kas atradās uzkalnā kādu ½ kilometru no Durbes un kur durbenieki sausās smiltīs apglabāja savus mirušos, svētdienām plašo kapsētu izlietodami pastaigāšanai, izcirst dažas priedes tanī vietā, kur dusēja viņa nelaiķa sieva, lai viņš no doktorāta loga un dārza varētu katru brīdi saskatīt viņas kapa vietu, kas atradās atsevišķi no citiem kapiem. Kamēr ārsti vēl dzīvoja Durbē, Zigfrīda mātes kaps bija labi apkopts. Vēlāk tas palika nekopts un apauga krūmājiem. Latvijas valsts pirmos pastāvēšanas gados Zigfrīds, jau būdams ārlietu ministrs, to apmeklējis un licis glīti apkopt. Vai durbenieki nevarētu šo mīlestības darbu turpināt?

Pie Durbes notikušas divas latviešu tautai vēsturiskas kaujas. 1260. gadā tur apvienotie žemaiši un kurši sakāvuši un pilnīgi iznīcinājuši Livonijas ordeņa mestra Hornhuzena lielo karaspēku, sastāvošu no vācu bruņiniekiem, viņiem padotiem senprūšiem un pat no Igaunijas dāņu vasaļiem un viņiem padotiem igauņu pulkiem. Kauja bijusi ļoti asiņaina (pēc "rīmju hronista" ziņām vācieši tikuši "sakapāti"), krituši pats mestrs un daudz bruņinieku. Var domāt, ka kauja būs notikusi tad vēl mežainos laukumos starp Durbes un Vecpils pilīm. Pēc šīs ordeņa lielās neveiksmes atkal sacēlušies senprūši, zemgaļi, kurši un pa daļai arī igauņi, bet, pienākot svaigiem spēkiem no Vācijas, tikuši apspiesti.

Otrā kauja notika Latvijas atbrīvošanas cīņu laikā, 1919. gadā. Kaut arī tā nebija liela, bet tomēr tiem laikam raksturīga. Pēc Niedras un landesvēra apvērsuma 1919. gadā aprīlī, kad gāza mūsu Pagaidu Valdību Liepājā, kas pa lielākai daļai atrada patvērumu uz kuģa "*Saratova*", muižniecības karaspēks sāka sarīkot Kurzemē "soda ekspedīcijas", kas likvidēja nevien latviešu komandatūras, bet vajāja un arī noslepkavoja katru, kam

bija latviešu armijas nozīmes, arī nekareivjus saimniekus, pazīstamus ar savu darbību nacionālā garā un ar padevību Pagaidu Valdībai, vai arī tādus, kam jau agrāk, Krievijas cara valdības laikā, bijušas nesaskaņas un prāvas ar vietējiem muižniekiem. Viens krūtīs sašauts saimnieks nomira pēc grūtām ciešanām manā privātklīnikā. Zinu vēl divus saimniekus, ko baroni nogalinājuši. Klīnikā ieradās arī kāds latviešu kareivis, kas pēc plaušu karsoņa, pārciesta frontes lazaretē, bija no Baloža brigādes štāba atvaļināts uz mājām, lai iegūtu zaudētos spēkus. Viņš nekur nebija agitējis pret vāciešiem, jo visu laiku vēl gulējis gultā, vai arī sauļojies dārzā. Kad ļaudis tam pasacījuši, ka mājām tuvojas vietējais muižnieks ar apbruņotiem landesvēristiem, viņš mierīgi palicis gultā apsedzies ar frenci, uz kura bijušas latviešu kareivja nozīmes. Jādomā, ka vācieši bija izzinājuši, ka viņš bijis brīvprātīgi iestājies mūsu armijā. Vācieši, ieraudzījuši viņu gultā, vispirms noplēsuši no frenča Latvijas kareivja nozīmes. Tā izgrūduši to sētā un noturējuši "karalauka tiesu". Drusku saprazdams vāciski, viņš nojautis, ka nolēmuši viņu nošaut. Bet neizdarījuši to uz vietas, ļaužu klātbūtnē, un likuši to vest dažiem apbruņotiem landesvēristiem uz netālo mežu. Kareivis, būdams neliela auguma, bet plečīgs un veikls, saņemdamas visus spēkus, saviem bendēm izrāvies un, atminēdamies savu virsnieku mācības, saliecies un līču loču meties bēgt uz mežu. Vāciešus tas pilnīgi pārsteidzis, tie laiduši tam pakaļ lodes, bet tikai viena lode skārusi kareivja krūšu ādu. Pārvarēdams sāpes un asiņodams, tas tomēr sasniedzis kokiem bieži apaugušu mežu. Izskrējis tam cauri, tas pieskrējis pie gara un ne pārāk plata dīķa. Ko darīt? Būdams labs peldētājs, tas meties ūdenī un ar beidzamiem spēkiem pārpeldējis dīķi. Otrā pusē tas ielīdis krūmos, lai novērotu, kas tālāk notiks. Vācieši, redzēdami no asinīm, ka viņš ievainots un domādami, ka viņš šinī dīķa pusē kaut kur noslēpies, pasaukuši savus asins suņus un likuši tiem mežā meklēt. Tie saoduši viņa pēdas līdz dīķim un tur apstājušies. Pienākuši vācieši un skaļi sarunādami nolēmuši, ka sašautais zālēm pieaugušā dīķī noslēcis, kamdēļ aizgājuši projām. Sašautais iegājis dziļāk mežā, apskatījis un pēc iespējas apkopis savu brūci. Līdz vakaram

palicis mežā, izžāvējis drēbes un tad pa meža takām un sānceļiem devies uz Liepāju. No rīta viņš pārgērbies ieradās manā klīnikā. Īsā laikā viņš izveseļojās un tad ar kopēji pārdomātām viltībām izkļuva cauri vācu komandatūrai Liepājā, lai dotos atpakaļ uz brigādi.

Durbes latviešu komandantūra bija ļoti rosīga un landesvēristiem kā dadzis acīs. Viņu komandēja nelaiķis ltn. Ozoliņš¹⁶, no pirmā acu uzmetiena enerģisks virsnieks, kam kara ministrs Zālītis¹⁷ uzticējis lielākas summas. Vēlāk gan izrādījās, ka viņš šīs lielās uzticības nebijis cienīgs, jo dzīvojis ļoti vieglprātīgi un ar Durbes latviešiem apgājies diezgan rupji un netaktiski. Viņš ir viens no iniciatoriem, kas Niedru¹⁸ Liepājā iekrāpis lamatās, lai to pa jūru aizvestu uz Ziemeļigauniju. Niedra bija ātri uztvēris viņa ārēji bravūrīgo, bet iekšēji nenosvērto raksturu un to piekrāpis, aizbēgdam nakts laikā. Virsnieks tagad jau miris. Pāris reizes viņš bija arī manā klīnikā, atstāja iedomīga jaunekļa iespaidu, kas žvadināja ar piešiem un lepojās ar zelta ķēdes aproci, pie kuras karājās visādi medaļoni. Kā vēlāk izrādījās, visa šī Niedras zagšana bija nepārdomāts politisks solis, kuru apcietinātais nevien veikli likvidēja, bet kas ļoti kaitēja arī Pagaidu Valdības darbībai. Par to mēs vēl plašāk runāsim.

Lai Durbes komandantūru un vēlāk arī citas likvidētu, landesvēra "soda ekspedīcija", kādas pus rotas sastāvā un ar 2 lielgabaliem, devušies pa Liepājas ceļu uz Durbi. Latvieši to agrāk uzzinājuši un nolēmuši ekspedīciju saņemt ar uguni, kaut gan viņiem bijušas tikai šautenes un kādi 10–15 patroni uz šauteni. Cīņu uzņēmies vadīt kaprālis Osvalds, durbenieks, kas man vēlāk notikuma gaitu atstāstīja. Viņa vadībā 8 labākie šāvēji ieņēmuši pozīciju purvainā

¹⁶ Ozoliņš Rūdolfs (1896–1923), virsleitnants, vēlāk kapteinis, Durbes komandants, bataljona komandieris Latgales frontē. Organizējis A. Niedras nolaupīšanu 1919. gada maijā; Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris.

¹⁷ Zālītis Jānis (1874–1919), pirmais Latvijas Republikas aizsardzības ministrs, zvērināts advokāts, 4. Krievijas valsts domes deputāts, apbedīts Brāļu kapos.

¹⁸ Niedra Andrievs (1871–1942), latviešu rakstnieks un politiķis. 1919. gadā proģermāniskās Pagaidu valdības ministru prezidents.

plāvā zem Durbes pilskalna, no kurienes Liepājas ceļš labi pārskatāms. Tikko vācieši sablīvējušies uz Trumpes upes tilta, mūsējie devuši pāris labi tēmētas zalves, no kurām krituši vairāki vācieši, to starpā arī ekspedīcijas komandieris – kāds barons. Atstatums starp tiltu un latviešu pozīciju bijis jau iepriekš izmērīts. Vācieši metušies bēgt zem tilta un aiz ceļa augstā uzbēruma, atstādami lielgabalus uz tilta. Redzēdami, ka latvieši vairs nešauj, bet nezinādami, cik daudz latviešu un kādas viņi ieņēmuši pozīcijas, tie negājuši uz Durbi, bet aizbēguši uz tuvējo Lieģu muižu, līdzī ņemdami kritušos un ievainotos. Savus lielgabalus tie aizveduši tikai nākamā rītā. Durbes komandants ltn. Ozoliņš. kopā ar citiem kareivjiem, kas kaujā nebija piedalījušies, jau priekš kaujas bija pārbriduši Durbes purvaino lanku un pa laukiem, birzīm un sānceliem ieradušies Liepājā. Kaujā ņēmuši dalību gandrīz tikai durbenieki un apkārtnes karavīri. Tie jau iepriekš nolēmuši, un viens otram solījušies, ka kaujas dalībnieku vārdus neizpaužīs, pēc kaujas šautenes noglabās drošās vietās un pēc tam izklīdīs uz visām pusēm. Drošsirdīgais Osvalds, kuru es pazinu kā bērnu, jau guļ Durbes kapsētā, jo mira no diloņa. Šī mazā kauja ienesa apjukumu landesvēristu aprindās. Tie saprata, ka no šādiem labi pārdomātiem latviešu partizāņu uzbrukumiem tie var ciest ievērojamus zaudējumus. Vismaz Durbes apkārtnē “ekspedīcijas” vairs neatkārtojās.

Dažus vārdus par Durbes un apkārtnes pagastu iedzīvotājiem laikā no 1880. līdz 1895. gadam. Toreiz Durbes miestnā bija kādas 32 mājas, no kurām 3 piederēja muižniecībai, 4 vāciešiem un citas latviešiem, to starpā 5 pārvācotiem. Izņemot doktorātu un draudzes skolu, ko uzturēja muižniecība, un dažas turīgāko latviešu un vāciešu mājas, lielākā daļa māju liecināja par mazturību. Pie gandrīz visām mājām bija lielāki vai mazāki augļu dārzi. Vairākām piederēja arī 3–12 pūrvietu aramās zemes. Pat galvenā iela bija nebruģēta un nebija nekādu trotuāru. Laba daļa iedzīvotāju skaitījās pie apkārtnes pagastiem; tikai vēlāk nodibinājās Durbes pašvaldība. Manas bērības laikā Raibenieku un mācītāju pagastu rakstvedis bija arī Durbes rakstvedis. Viņš

bija īstens vācietis, grāmatas un arī oficiālos rakstus rakstīja vācu valodā, sakropļodams iedzīvotāju uzvārdus. Rakstvedis mūsu ģimeni bija pārvērtis no Alksnis par Alksne. Ar tādu uzvārdu es nokļuvu Liepājas ģimnāzijā un Tērbatas augstskolā. Kad man vajadzēja saņemt ārsta diplomu, biju apbēdināts, ka man visu mūžu būs jālieto uzvārds ar tādu sakropļotu galotni. Baidīdamies, ka es vietējā mācītāja vācieša P.¹⁹ varētu saņemt kristāmo zīmi ar sakropļoto galotni, es to pieprasīju no Jelgavas konsistorijas, zinādams, ka Katerfelds mani kristījis un ka viņš interesējies par latviešu valodas tīrību. Nebiju savās cerībās maldījies; saņēmu kristāmo zīmi, kurā mans tēvs bija atzīmēts par Atti un nevis Otto, māte par Katrīni, es pats par Jēkabu un nevis Jakobu, bet mūsu uzvārds par Alksnis un nevis Alksne. Lūdzu fakultātes ierēdni, kas izrakstīja diplomus, ievērot konsistorijas kristāmo zīmi. To darīja tikai tad, kad ierēdnim iespiedu sauļā 3 rubļus, pēc kam man izsniedza krievu valodā diplomu ar šādiem vārdiem un uzvārdiem: Яковъ Оттоновичъ (он же Аттисович) Алксне (он же Алкснисъ). Tā es tiku atpakaļ pie pareizā uzvārda, ko vairs no rokām neizlaidu.

Toreiz Durbē bija kādi 5 krogi, pārvācotu latviešu rokās, kur nevien svētku dienās, bet bieži arī darbdienās dzēra un kāvās uz nebēdu. Esmu redzējis īstenas puišu kaujas, kurās katrā pusē piedalījās līdz 10 cilvēkiem, lietodami cīņai malkas pagales rungas un akmeņus, un dažreiz neapmierinādamies ar ielas teritoriju, bet atkāpdamies vai uzbrukdami pāri žogiem un dārziem, slēpjoties aiz kokiem. Policijas tad nebija. Dažu labu cietušo pacēla bezsamaņas stāvoklī vai asiņojošu no dubļiem.

Krogi bija arī baznīcas tuvumā, un tur apmetās un uzkopās kāzinieki ar jaunlaulātajiem pāriem, kā arī kristībnieki ar kristāmiem bērniem. No krogiem tie devās uz baznīcu. Ar to es gan negribu sacīt, ka viņi bija piedzērušies. Nē – bet viesnīcu, kur lauciniekiem apmesties un pārgērbties, Durbē nemaz nebija. Kādas sešas bodes atradās žīdu vai vāciešu rokās. Latviešu namsaimnieki, kam bija tikai dārzs un varbūt pāris pūrvieta

¹⁹ Mācītājs P. = Proktors.

aramās zemes, mēdza nodarboties ar kādu amatu. Bija arī tādi, kam bija 3–6 hektāri aramzemes, pļavas un dārzi un kas nodarbojās tikai ar zemkopību un dārzkopību. Citi nodarbojās ar zvejniecību Durbes ezerā. Miestiņā īrēja dzīvokļus arī vairāki laukstrādnieki, piepalīdzēdami zvejniekiem pie zvejas, vai arī namsaimniekiem un apkārtējās zemnieku mājās vasarā pie lauku darbiem. Visumā miestīņā bija manāmas pārvācošanās tieksmes. Mācītāji, ārsti un aptiekāri – vietējā inteligence – bija cittautībnieki, kas norobežojās no latviešiem. Visu laiku Durbē nebija nevienas nedz idejiskas, nedz saimnieciskas latviešu biedrības. Tādu nebija arī apkārtnē. Tikai ap 1888. gadu nodibinājās dziedātāju koris uz vietējā privātskolotāja, latvieša Br., ierosinājumu. Sarīkoja pāris zaļumu svētkus ar dziesmām, kuplināja ar dziesmām dažas svētku dienas Durbes baznīcā. To atlāva mans mācītājs Pr., vācietis, bet labs cilvēks; otrs mācītājs fon J.²⁰ to ne par ko neatlāva un aizliedza pat Ziemassvētkos dedzināt baznīcai eglīti. Durbenieki lasīja maz laikrakstu, izņemot pāris namsaimnieku, tostarp arī manu tēvu.

Pāris vārdus par apkārtējiem pagastiem. Es un mani radi piederēja pie Raibenieku kroņa pagasta, pie kura administratīvā ziņā bija piedalīti abu mācītāju muižu pagasti. Raibeniekiem bija vidēja lieluma un arī lielas mājas. Izņemot pāris nelabojamus dzērājus, visiem citiem mājas bija labi apkoptas. Raibenieki bija itin kā norobežojušies no citiem pagastiem. Visbiežāk tie satikās ar tadaikniekiem, ar kuriem tiem bija kopējas robežas; tie arī bija kroņa pagasts. Abi kroņpagasti maksāja, samērā ar muižu pagastiem, mazas rentes; saimnieki bija turīgi cilvēki. Zeme bija laba, auglīga. Bija labi zirgi, bet govis – bez izlases, kādas pagādījušās. Piekopa graudkopību, bet par lopkopību nemaz neinteresējās. Labību pārdeva žīdu uzpircējiem, naudu noguldīja Liepājas vācu – žīdu bankās. Kā vieni, tā otri šad un tad rīkoja mākslīgus bankrotus, no kam viss apgabals cieta. Liepājā bija arī pāris latviešu tirgotāju zemkopju vajadzībām. Bija arī viens lieltirgotājs P., kas no Nīcas atnācis uz pilsētu par bodes puisī pie

²⁰ Mācītājs J. = fon Johansons. Sk. arī tālāk.

kāda vācu lieltirgotāja. Tur viņš iemācījies vācu valodu un ar savu čaklumu un uzticību ticis tiktāl, ka palicis par sava priekšnieka znotu un pārņēmis viņa veikalu. Viņš bija labs un taisns pret veikala darbiniekiem bez tautību izšķirības, bet viņa ģimene bija pilnīgi pārvācota. Viņš ziedojis līdzekļus labdarīgām iestādēm, arī kādu nelielu summu Liepājas Sv. Annas baznīcas iekārtai, bet visvairāk vācu sabiedrībai. Pēc 1905. gada, kad Kurzemē nodibinājās vācu skolu biedrība, viņš ziedojis Liepājas vācu ģimnāzijas celšanai plašu gruntsgabalu un 200 000 zelta rubļus.

Raibenieki bija strādīgi un apķērīgi cilvēki. Mans tēvs, kas strādāja apkārtnes pagastos par namdari, vairākkārt man uzsvēris, ka neviena pagasta laukstrādnieki, izņemot tadaikņiekus, neesot pie būvdarbiem tik veikli un saprātīgi kā raibenieki, kam visātrāk varot uzticēt platcirvi, ar ko notēsa apaļus balķus par četrkantainiem. Viņi bija tik konservatīvi, ka saimnieki ļoti nelabprāt atļāva saviem dēliem un meitām aizprecēties uz citu pagastu. Manam tēvam bija tumši mati, zilas acis un glīts profils. Neesmu nekādus sistemātiskus novērojumus izdarījis, bet man atmiņā, ka daudz raibeniekiem bija tumši mati un zilas acis. Tāpat bija ar tadaikņiekiem. Baznīcu viņi apmeklēja kārtīgi, kādam mērķim saimnieki neskopojās ar pajūgiem. Visumā viņi bija taupīgi, dažreiz arī skopi. Grāmatas un laikrakstus lasīja ļoti maz, izņemot pāris progresīvākos saimniekus, kas jau bija šo to dzirdējuši par latvietības centieniem. Manā laikā visos svētkos un godos vēl valdīja senču parašas, ko es tur mācījos pazīt. Sevišķi atmiņā kāzu ceremonijas, ko saimnieki mēdza svinēt 3 dienas. Vienu dienu viesi ēda un dzēra sievas vecāku, otru dienu – vīra vecāku mājās, bet trešo dienu vedēji un panāksnieki svinēja katrs sava radnieka mājās. Esmu dzirdējis daudzas kāzu un kristību dziesmas un zobgalīgus kāzu viesu apdziedājumus pie pusdienu galda, jo mana māte bija liela dziedātāja.

Bet skolas raibeniekiem un tadaikņiekiem bija nolaistas un neapgādātas. Skolas bērni dzīvoja un mācījās vienās šaurās telpās. Dienā tās bija apmācībai, bet naktīs pārvērtās par guļamām telpām, kur bērni sakrāva uz grīdas savus salmu maisus. Zināms, bērni no skolas tuvākām mājām gāja vakariem pie savējiem, bet

tie, kas dzīvoja tālāk, palika skolā un dzīvoja visu nedēļu no rudzu maizes, druscīpas sviesta vai cūku tauku, gabaliņa cūkas gaļas un ūdens malka. Pirmie skolotāji bija bez semināra izglītības, iemācīja lasīt, rakstīt, rēķināt, baušļus, Bībeles stāstus un garīgu dziesmu meldijas. Manas bērnības gados jau bija par skolotājiem Irlavas semināra audzēkņi, bet pārvācoti, daži arī "iešmorētāji". Skolās nebija nekādas bibliotēkas, nedzirdēja nedz vārda par latviešu pagātni un tagadnes centieniem, par izglītību un biedrošanos, par latviešu literatūru.

Daži turīgākie saimnieki sūtīja savus bērnus uz Durbes vācu jaunkundžu privātskolām vai arī uz muižniecības uzturēto Durbes draudzes skolu, kur visus priekšmetus mācīja vācu valodā, mācot arī tulkot no latviešu valodas vācu valodā. Bērnus nodeva ģimenēs, kur tiem mēdza būt tikai gultas vieta un galdiņš, bet ēst tie ēda no vecāku līdzi dotās maizes kulītes un arī kopā ar ģimeni. Par kaut kādu uzraudzīšanu un audzināšanu šeit nevarēja būt nedz runas. Iemācījās lasīt, rakstīt, drusku rēķināt un dievvārdus tik daudz, cik vajadzēja iesvētīšanai un dažus vācu vokābuļus. Piemēram, vienas vācu privātās mājskolotājas vīrs bija vācu veterinārfeldšeris un liels dzērājs, kur bērni gandrīz katru rītu dzirdēja lamu vārdus. Tātad, manā laikā Durbes un apkārtnes izglītības līmenis bija diezgan zems.

Atsevišķi jāmin muižniecības nodibinātā un pa daļai atbalstītā Durbes trīsklasīgā skola, kuras programma līdzinājās draudzes skolām. Viņas uzplaukšanu lielā mērā veicinājis pazīstamais latviešu draugs un humānists, mācītājs Katerfelds, kura pagastā dzīvojusi manas mātes dzimta. Vietējam latviešu draudzes mācītājam arī manā laikā skolas lietās bija sakāms savs vārds. Man zināmi 4 skolotāji, kas šo skolu viņas beidzamos gados vadījuši. Špringers (vācietis), Šēfers (vācietis), Šiliņš (latvietis), Jirgenšons (vācietis). Špringeru neesmu redzējis, tas jau agrāk bija pārgājis uz Liepājas vācu draudzes skolu par direktoru. Pie viņa mācījies arī Kronvalds. Liepājā Špringeram bija krietna pedagoga slava. Viņa pēcnācējs Durbē bija Šēfers, Tērbatas universitātes skolotāju institūta audzēknis. Viņš ir bijis Kronvalda draugs un kopā ar mācītāju Katerfeldu atbalstījis Durbes skolotāju

konferences. To apmeklētāji varēja būt apkārtējo pagastu skolotāji. Diemžēl, man nav zināmi šo konferenču protokoli. Diezin vai tādi vispār eksistē? Jādomā, ka tur runājuši vispār par pedagogiskām lietām, neskarot tautību jautājumus. Būtu ļoti interesanti zināt, vai tur skarta vismaz mātes valodas nozīme bērnu audzināšanā. Šēfera vadībā esmu mācījies 1½ gadus. Tad viņš aizgāja uz Liepāju mirušā Špringera vietā. Tērbatas skolotāju institūta vai semināra audzēkņi mēdza būt pedagogi. Tur pasnieguši mācības arī universitātes profesori. Tērbatas latviešu studentu pulciņā, kurā es iestājos, bija vairāki bijušie semināra audzēkņi, kas no iesākuma strādājuši par skolotājiem, bet vēlāk iestājušies universitātē. Lai tikai minu tādus krietnus vīrus, kā jau mirušos – mācītāju Ozoliņu²¹ (Jaunpiebalgā) un viņa brāli Dr. Ozoliņu²², ievērojamu okulistu Tērbatā, mācītāju Ērmani²³ (Krimuldā), bet sevišķi Kronvaldu Ati.

Šēfers bija neprecējies, bāls, kalsnējs, stingrs, ļoti darbīgs, sevī noslēgts pedagogs. Neesmu viņu ne vienu reizi redzējis smaidam. Tomēr viņš bija taisnīgs un savā ziņā oriģināls pedagogs. Viņa laikā skola pārdzīvoja savus ziedu laikus. Viņš algoja labus palīgus latviešus. Bija sarakstījis vācu valodas gramatiku, pielāgotu latviešu valodas īpatnībām, lai latvieši vieglāk saprastu vācu valodas garu. Apmācības valoda bija vācu, krievu valodai tikai zināmas stundas, bet latviešu valodai neviena stunda. Pat reliģiju mācīja vācu valodā.

Lielu vērību pievērsa glītrakstīšanai un tiešām – lielākai daļai skolēnu izveidojās glīts rokraksts. Lai latviešos veicinātu dziedāšanu, viņš bija izdomājis sistēmu, kur skaitļi 1–7 aizvietoja notis. Šo sistēmu daži pagasta skolotāji, Šēfera bijušie audzēkņi, lietoja skolēnu apmācībai. Bet šī sistēma tālāk par Durbes apkaimi neiesakņojās un arī tur viņa drīz izsīka. Vērību piegrieza

²¹ Ozoliņš Jēkabs (1860–1915), latviešu mācītājs un skolotājs Vidzemē.

²² Ozoliņš Jānis (1866–1931), latviešu ārsts, Jurjevas Universitātes oftalmoloģijas klīnikas asistents (1902–1914), oftalmologs Tērbatā, pēc tam ārsts Madonā.

²³ Ērmanis Jānis (1862–1932), latviešu mācītājs un garīgu dziesmu sacerētājs.

zīmēšanai. Dziedāšanā bija jāapmierinās tikai ar garīgu dziesmu meldijām; skolēnu kora nebija. Vingošana bija pavisam novārtā, skolēnu ekskursijas zaļumos nenotika. Lika daudz no galvas iemācīties. Bibliotēkā bija tikai vācu grāmatas, sevišķi ceļojumu apraksti un stāstiņi par prūšu cīņām ar frančiem, bet arī grāmatas par pedagogiju un filozofiju. Turīgāko saimnieku bērni dzīvoja Durbē, bet vairāki mazuļi ikdienas gāja rītiem uz skolu un vakariem uz mājām, neievērodami sniegu, lietu, dubļus un salnas. Tā bija gājuši skoloties arī manas mātes brāļi. Galvenā lieta, ko tur labi iemācījās, bija vācu valoda. Par latviešu centieniem un kultūru skolas bērni, 90% latviešu un kādi 10% vāciešu un pārvācotu latviešu, nedzirdēja skolā nedz vārda. Par latviešu valodas skolotājiem bija mūsu vecāki un dažas latviešu grāmatas, kas iekļuva mūsu rokās.

Audzinašanas principi skolā bija ļoti stingri. Šēfers necentās iegūt bērnu sirdis. Lielu vērību pievērsa, lai arī nabadzīgie pastalnieki, kāds biju arī es, raudzītos uz savu drēbju tīrību un Šēfera ideāls latviešu bērniem bija Irlavas un Tērbatas universitātes semināri. Manā laikā uz Tērbatu bija aizgājuši un aizgāja 4 latvieši. Daži iestājās, ņemdami latīņu un grieķu valodu stundas, vai Liepājas ģimnāzijā, un tika vēlāk par aptiekāriem. Citi aizkļuva tikai līdz telegrāfistu skolai. Lielākā daļa atgriezās savās mājās, kur ar laiku aizmirsu arī to drusciņu vācu valodas, ko bija ielauzījušies. Draudzes skolai sagatavoja audzēkņus kādas 3 vācu jauno kundžu vai kundžu vadītās privātskolas, kur mācījās vāciski lasīt, rakstīt, rēķināt un vācu vokābuļus. Ka Šēfers bija stingrs pedagogs, par to liecina fakts, ka viens no Tērbatas kuratoriem, kas toreiz pārzināja visas skolas Baltijā un arī Tērbatas universitāti, barons Štakelberģis²⁴, bija nodevis Šēfera audzināšanā savu nerātno, pilsētu atmosfērā samaitāto dēlu. Sodi skolēniem bija: palikšana klasē pēc stundām, par neglītiem rakstiem – sitieni pa pirkstiem. Pēc Šēfera aiziešanas baroni bija ievēlējuši par skolas vadītāju

²⁴ Štakelbergs Aleksandrs fon (Stackelberg, 1833–1898), slepenpadomnieks, Tērbatas mācību apgabala kurators (1880–1883).

Rīgas politehnikuma bijušo studentu Šiliņu²⁵. Tā kā viņš vāciski savu vārdu rakstīja Schilling (tā viņu vācu mācītāji bija ierakstījuši savās grāmatās), baroni viņu bija noturējuši par vācieti. Bet drīz tie dabūja pārliecināties, ka viņš ir jaunlatvietis no Rīgas, kas pazina Māteru Juri, Brīvzemnieku un citus latviešu darbiniekus un piedalījās arī latviešu žurnālistikā. Viņa rīta lūgšanas klasē bija īsas un kodolīgas. Viņš pats pasniedza matemātiku, kurā mēs, vecākās klases audzēkņi, ļoti tālu tikām, un piegriezta lielu vērību krievu valodai. Vācu valodu, vēsturi, ģeogrāfiju pasniedza viņa palīgs, vācietis, pensionēts ģimnāzijas skolotājs, kas skolēnus prata labi ieinteresēt. Ieveda vingrošanu, rotaļas brīvā dabā un biežas ekskursijas uz apkārtni. Par reliģijas mācību ļoti maz interesējās. Tikai vēlāk es dabūju zināt un pieredzēt, ka viņš nav īstens pedagogs. Viņš nebija arī taisnīgs. Es pats redzēju gadījumu, ka viņš nevaldāmās dusmās matemātikas stundā tā ieplaukāja kādu ļoti godīgu, klusu, bet neapdāvinātu zēnu, ka tam no auss tecēja asinis, jo bija plīsumi bungu plēvē. Pret turīgāku saimnieku bērniem, pie kuriem viņš brauca arī viesos un kas jau vairāk bija orientēti par latviešu centieniem, viņš vienmēr bija laipnāks un piekāpīgāks, nekā pret mazturīgiem, kam nereti pavisam nedibināti uzbruka, ko arī es izbaudīju. Drīz mēs visi zinājām, ka viņš raksta "*Zemkopja*" zobgalīgā daļā vācu baronu, mācītāju un kārķļu vāciešu raksturojumus – zināms – bez sava paraksta. Tas viņu ļoti augsti cēla latviešu skolēnu acīs un mēs viņam piedevām dažu labu netaisnību un pārsteigumu. Bet muižniecība un mācītāji izdarīja pēkšņas pārbaudes skolā un apmācības priekšmetos, sevišķi reliģijā, kur mūsu zināšanas izrādījās pārāk vājas. Arī disciplīna un morāle skolā, kur mācījās kopā vecāki zēni un meitenes, bija grimuši, kas bija zināms visai apkārtni. Viņam bija vieta jāatstāj. Viņa aizbraukšanas dienā mēs viņa durvis bijām izpušķojuši ar vainagiem un puķēm kā pateicības zīmi par tiem latvietības stariem, ko viņš Durbē bija ienesis, un tai dienā redzējām viņu

²⁵ Šiliņš ..., skolotājs. Rīgas Politehniskā institūta *Album Academicum* viņa uzvārds nav atrodams. Radinieks ķīmiķim, P. Valdena asistentam A. Šiliņam (tēvs?) un pazīstamajam Rīgas ārstam terapeitam R. Šiliņam.

saskūpstāties ar Brīvzemnieku²⁶, kas nejauši, apceļodams dzimteni, pie viņa bija iegriezies. Man bija izdevība dažas dienas priekš Šiliņa nāves to vēl redzēt Rīgas pilsētas 1. slimnīcā, kad es tur biju iesācis darboties kā ķirurģijas docents. Viņš mira no kuņģa vēža. Bija strādājis Rīgā par grāmatvedi. Visvairāk viņš bija iedraudzējies ar vēlāko revolucionāru Roziņu (Āzi)²⁷, kas lielinieku laikā bijis Rīgā zemkopības komisārs un tur nomiris no plaušu karsoņa. Viņš jau tad bija dabūjis litografēto, laikam Māteru Jura rakstīto, dziesmu: *“Kad mācītājs uz elli brauc, tad latvieši tam pakaļ sauc: tur aiziet mūsu blēdis! Dzēris, ēdis mūsu cāļus”* utt. Dziesmai bija garīgās dziesmas: *“Kā spoži spīd mans Jēzuliņš”* meldija.

Roziņš un viņa tuvākie draugi jau tad cienīja ķiršu likieri un alu, un uz harmonikas spēlēja šo dziesmu, paši līdzī dziedādami. Es, kas biju uzaudzis reliģiozā ģimenē, ar nepatiku un izbīrību noklausījos šinī dziedāšanā. Roziņš, turīga lauksaimnieka dēls, jau tad, 12–13 gadu vecumā, smēķēja, sarīkoja kāršu spēles un iedzeršanas, zobodamies par reliģiju. Viņam kopā ar savu brāli, māsu un kādu radnieku, vecmāmiņas apkopšanā, tēvs bija mūsu mājā noīrējis dzīvokli: Viņš kādreiz bija piedzēries un ar papirosu mutē aizmidzis gultā un to aizdedzinājis. Tikai laikā pamanītie dūmi bija izglābuši no ugunsgrēka. Tāda bija toreizējā audzināšana! Kamēr mēs gājām skolā pastalās un tikai dažreiz svētku dienās dabūjām redzēt kurpes, Roziņam jau bija nevien kurpes, bet arī kabatas pulkstenis ar resnu sudraba ķēdi. Bet tad arī kurzemniekiem par pūru rudzu maksāja 4 rubļus un par kviešiem 6 rubļus, jo nebija Vācijas muiņas. Roziņa tēvs bija turīgs saimnieks, kas vezdams labību pārdošanai Liepājā, vienmēr pārnakšņoja Durbē un tur kroga “kungu galā” uzkoda, iedzēra čarku šņabja un glāzi alus; dzērājs viņš nebija.

²⁶ Brīvzemnieks (Treilands) Fricis (1864–1907), folklorists, literāts, tautiskās atmodas darbinieks, nācis no Rokaižiem (Aizputes novads).

²⁷ Roziņš (Āzis) Fricis (1870–1919), revolucionārs, publicists, agrārteorētiķis, marksists, viens no Latvijas Sociāldemokrātijas dibinātājiem, vēlāk zemkopības komisārs P. Stučkas valdībā 1919. g. un pirmais Iskolata priekšsēdētājs 1917.–1918. g. Sk. arī tālāk.

Pēc Šiliņa nāca par skolas pārzini vācietis Jirgenšons. Kāda viņam bija izglītība, nezinu. Viņš algoja par palīgiem jaunus latviešus, kas kaut kādā ceļā bija ieguvuši mājskolotāja diplomus. Viņam bija lielāka ģimene; viņa sieva sāka mums pasniegt franču valodu. Tātad viņam pašam vajadzēja būt kādai reālskolas izglītībai. Mums skolēniem bija zināms, ka viņa ģimenes dzīvē notika arī drāmas. Tā kā skolēnu skaits un līdz ar to viņa ienākumi bija samazinājušies uz pusi, viņš nodevās iedzeršanai un sāka tirgoties ar malku, ar zirgiem utt. Skola grima jo dienas, jo vairāk. Matemātika tika visvairāk pieņemta; interesējās arī par veco laiku vēsturi. Bet viss tas notika bez kādas sistēmas. Tad viņa palīgs, latvietis, kas pats nesekmības dēļ bija beidzis Liepājas ģimnāzijā tikai 4 klases un drusku vieglprātīgās dzīves dēļ savu izglītību pārtraucis, bet ko mēs, latvieši, mīlējam, latvietības, viņa jautrā rakstura un muzikālo dāvanu dēļ (viņš nodibināja labu skolēnu kori), piedāvājās mums 3 zēniem pasniegt kā privātskolas vecās valodas, lai iestātos ģimnāzijā un studētu. Mani vecāki tam piekrita. Latvieši viņu pierunāja aiziet no Jirgenšona un atvērt savu privātskolu. Viņš to arī darīja. Draudzes skolā palika tikai daži vācieši un kārkļvācieši. Jaunās privātskolas skolēni ievietojās kāda latviešu namsaimnieka mazā, zemā bēniņu istabā. Augstākā nodaļā mēs bijām 3 zēni, no kuriem tikai es aiztiku līdz ģimnāzijai un augstskolai. Roziņš jau 1 gadu pēc Šiliņa aiziešanas no Durbes bija iestājies Liepājas ģimnāzijas piektā klasē (pēc vācu ģimnāzijām piektā no augšas, bet pēc krievu sistēmas trešā no apakšas). Tomēr ar gatavošanos ģimnāzijai, sevišķi ar apmācību latīņu un grieķu valodā, gāja diezgan vāji, jo Brūns²⁸ mums gan bija iemācījis burtus, deklinācijas un konjugācijas pēc novecojušām grāmatām, bet tālāk arī pats nezināja. Kaut viņš vismaz būtu zinājis ieteikt modernas, labas mācību grāmatas un būtu drusku līdzī mājās! Tādējādi iznāca, ka es, pēc gadiem jaunākais no 3 skolēniem, kas gatavojās ģimnāzijai, paliku par skolotāju nevien sev un saviem biedriem, bet arī savam skolotājam. Kad mēs, piemēram,

²⁸ Brūns ..., skolotājs Durbē, vēlāk Liepājā, arī sabiedrisks darbinieks un kora vadītājs.

tulkodami Cēzaru, satikāties ar valodniecisko izteiksmi “*recusativus cum infinitivo*”, tad bija liela galvas laužīšana, kā to vāciski tulkot. Un tomēr es skolotāju Brūnu vēl tagad atminos ar pateicību sirdī, jo – ja nebūtu viņš uz Durbi atnācis un devis ierosinājumu uz ģimnāziju, mēs ar vecākiem laikam šo ceļu nebūtu atraduši.

No 3 skolēniem, kas mācījās vecās valodas, tikai es nokļuvu līdz ģimnāzijai un augstskolai. Citiem, kaut gan viņu vecāki bija saimnieki un daudz turīgāki, pietrūka pacietības. Tie jau agrā jaunībā sāka prasīt no dzīves vairāk, nekā tā var dot un nekā pieklājas.

1886. gada augustā bija jābrauc uz Liepāju, lai mēģinātu izturēt pārbaudījumus uz ģimnāzijas IV klasi. Sirds bija nemierīga un baiļu pilna, jo mans skolotājs taču nebija papūlējies mani iepazīstināt pat ar pārbaudījumu programmu. Mans sirds mīlais un gādīgais tēvs, kas bija drusku mīksts dabas, arī bija gandrīz dūšu zaudējis, jo uz viņa pleciem vēl gulēja dažu simtu rubļu parāds par Durbē uzbūvēto māju un gādība par 3 mazākiem bērniem, kam arī bija jāiet skolā. Tikai mana sirsnīgā, enerģiskā māte, kas dzīvē neatzina nekādus šķēršļus un kuras strādība, bērnu mīlestība un palāvība uz Dievu un visa labā uzvaru pasaulē nezināja nekādas robežas, bija mierīga un sacīja: “*Jēkab, nekad nedrīkst zaudēt dūšu un dzīvē atkāpties no mērķa, ko cilvēks sevim spraudis. Tagad Tev jābrauc un manas lūgšanas Tevi pavadīs!*” Viņa ielika ratos maizi, sviestu, dažus rubļus, kas bija jāiemaksā par pārbaudījumiem ģimnāzijā, un vēl dažus rubļus. Skolotājam iedeva kādus 15 rubļus par eksaminēšanu ģimnāzijā un 3 dienu dzīvošanai Liepājā. Iejūdzām veco melni vienīgos tēva ratos, kuros jau atradās maizes kulīte, jo man bija jādzīvo pie tēva brāļa, ostas strādnieka, kas dzīvoja tālā Liepājas nomalē. Kad jau ceļā atskatījies atpakaļ uz tēva māju, redzēju, ka māte un tēvs pie vārtiem vēl noskatījās man pakal.

Liepājā apmetos kādā stūrītī pie tēva brāļa, kas ar sievu un 2 bērniem dzīvoja vienā mazā istabiņā. Mans skolotājs aizgāja dzīvot pie saviem draugiem. Bija norunāts, ka viņš mani dienu pirms eksāmeniem iepazīstinās ar kādu vecākās klases latviešu

ģimnāzistu Fr.²⁹ un tas mani drusku pārbaudīs un iepazīstinās ar pārbaudījumu programmu. Viņš man uzdeva ģimnāzista adresi. Noteiktā stundā es gāju uzmeklēt eksaminatoru, ilgāku laiku maldīdamies pa Liepājas ielām, kur es līdz šim biju bijis tikai 4 reizes. Kad ierados pie dzīvokļa durvīm, dzirdēju tur skaļas sarunas, smieklus un pa logu redzēju savu skolotāju ģimnāzistu starpā pie alus glāzēm. Pie durvīm nepieklauvējis, aizgāju atpakaļ uz dzīvokli, jo tādos apstākļos no pārbaudījuma tālu nekas labs nevarēja iznākt. Manā sirdī atskanēja mātes parastie vārdi grūtos brīžos: *“Palaidies uz Dieva gādību un nezaudē dūšu!”* Nākamā dienā gāju uz ģimnāzijas pārbaudījumiem mātes austās drēbēs. Man jau bija 16 gadi, biju iesvētīts. Norūpējies biju, jo bija nolemts, ka gadījumā, ja es neiekļūšu IV klasē, būs jābrauc uz mājām. Ko lai tad iesāku, par to nebija skaidrības. Mans augums un spēki nebija pielāgoti zemes darbiem un tēva amatam. Varbūt, ka būtu mēģinājis iekļūt Irlavas seminārā, jo jau Durbes skolā man bija uzticējuši jaunāko skolēnu apmācību, un pedagoģija man ļoti patika. Pārbaudījumi iesākās ar paša direktora Volgemūta³⁰ pasniegto priekšmetu – matemātiku. To es zināju ļoti labi, jo biju strādājis pēc viņa sarakstītās mācību grāmatas. Izrādījās, ka es zināju pat par vienu klasi vairāk, nekā ģimnāzijas programma prasīja IV klasei. Kā man vēlāk sacīja, Volgemūta tēvs esot bijis kalējs Durbē.

Otrs eksāmens bija domraksts vācu valodā, ko biju uzrakstījis labi. Vēsturi zināju labi, krievu valodu apmierinoši. Ar latīņu valodu, ko biju čakli mācījies pēc kādas novecojušas grāmatas, gāja diezgan vāji: zināju teorētiski diezgan daudz, bet nemācēju to praksē lietot. Biju vecās grāmatās mocījies pilnīgi bez ceļa rādītāja, kamdēļ nemācēju pareizi tulkot. Latīņu valodas skolotājs, Vācijas pavalstnieks Hess, ko es vēlāk ģimnāzijā izvēlējos par savu pārstāvi un audzinātāju un kura laipnā seja man

²⁹ Fr. = Friczons.

³⁰ Volgemūts Alberts (Wohlgemuth, 1845–1915), vācbaltietis, matemātikas skolotājs, Liepājas Nikolaja ģimnāzijas direktors (1882–1905) un pilsētas galva (1910–1914), dzimis Durbē.

vēl tagad stāv acu priekšā, redzēdams haosu manā sagatavojumā, beidzot nopietni, bet laipni sacīja: *"Tu jau esi vecāks skolēns. Es redzu, Tu esi daudz mācījies, bet bez sistēmas. Saki, vai Tu tiešām vēlējies turpmāk tikpat čakli strādāt un beigt ģimnāziju?"*. Kad sasarcis atbildēju viņam ar noteiktu "jā", viņš sacīja: *"Nu, no manas puses šķēršļu nebūs. Es Tev ticu."* Ģimnāzijā klases skolniekus vēl uzrunāja ar "Tu". Sekoja grieķu valoda, ko pasniedza kāds prūsis Austermanis, rupjš un iedomīgs, kas, kā es vēlāk redzēju, nīda un nicināja nabadzīgi ģērbtus lietuviešus un latviešus. Lietuviešu bija vairāk nekā latviešu, un tie pa lielākai daļai gatavojās tikai katoļu garīdznieku semināram. To starpā bija daudz vecāku un tiešām neapdāvinātu cilvēku. Skolotājs man stādīja dažus nesakarīgus jautājumus, ko es lāga nesapratu un tad dusmīgs mani noveda uz zemāku klasi, lai ar tās aspirantiem kopā eksaminējos. Tā tur es biju atzīts IV klasei par nesagatavotu. Nākamā dienā gāju ar grūti sirdi uz ģimnāziju noklausīties, vai esmu uzņemts, vai cauri kritis. Stāvēju ģimnāzijas vestibīlā, atspiedies pie kāda balsta, pašā tumšākā kaktiņā. Daudziem reflektantiem bija līdzī atnākuši piederīgie. Es biju viens, laucinieku drēbēs, man nebija neviena paziņas. Kad es, nogrimis drūmās domās, ko sacīs mani mīlie vecāki par manu caurkrišanu, sadzirdēju arī savu vārdu IV klasē uzņemto starpā, man uzspīdēja kā rīta saule. *"Nu tikai čakli un kārtīgi strādāt, Dievs ir palīdzējis un palīdzēs arī tālāk!"*

Saprotams, nav jau nekāda sabiedriskā nozīme, vai un kā es esmu iekļuvis ģimnāzijā. Šis apraksts ir domāts galvenokārt maniem bērniem un bērnu bērniem, lai tie zinātu, kā mums, vecākai latviešu inteliģences paaudzei, bija grūti jācīnās pēc izglītības. Cik man zināms, es esmu no tuvākās Durbes apkārtnes pirmais latvietis, kas sasniedzis augstāko izglītību un tagad vēl dzīvo. Mana tēva tuvākie radi raibenieku turīgo, bet skopulīgo saimnieku starpā sāka no mums tālāk turēties, tikko biju iestājies ģimnāzijā, laikam bailodamies, ka tēvs kādā grūtā brīdī varētu prasīt no viņiem dažu rubļu aizdevumu. Vai pat zobojās par tēva piekrišanu, ka es turpinu gatavoties augstskolai un "kungu kārtai". Turpretim manas mātes mazturīgie radi priecājās līdz ar

mums un piepalīdzēja man ar dažām kapeikām kabatas naudas, ar kādu mārciņu sviesta, Jāņu siera, pāris zeķēm utt. Sevišķi jūsmoja manas mātes jau sirmais tēvs, izglītības draugs, kas savus 2 dēlus bija sūtījis uz Durbes draudzes skolu pie pedagoga Šēfera. Zēni bija gājuši ik rītus, ar grāmatām un maizes kulīti padusē, uz 3 kilometrus attālo skolu un ik vakarus nākuši mājās, nebaidīdamies nedz no lietus, slapjuma un dubļiem, nedz no sniegpuņķa un salnām. Vecākais dēls palika par vectēva pēcteci mājās, jaunāko liktenis aizsvieda uz Liepāju un tad uz Maskavu par telegrāfistu, kur viņš nomira.

Man vēl jāsaka daži vārdi par citiem pagastiem Durbes apkārtnē, lai raksturojums būtu pilnīgāks. Durbes mācītāju pagastu saimniekiem bija mazas mājas, slikta vai vidēja labuma zeme, neražīgas pļavas, purvainas ganības, augstas rentes maksas un arī kļaušas, ko tikai vēlāk atcēla, bet viņi nedzēra, dzīvoja taupīgi, bija labi strādnieki un dzīvoja saticīgi. Saimnieks bija pie visiem darbiem pirmais un pēdējais, ne ar ko neatšķirdamies no saimes, un ēda ar to pie viena lielā galda. Pie tā paša arī ļaudis sestdienās, beiguši agrāk darbus un pēc tam krietni izpērušies karstā pirtī un apģērbusies tīrā veļā, noturēja kopā ar saimnieku un viņa bērniem lūgšanas. Tas mēdza notikt arī svētdienu rītos, ja saime nebrauca uz baznīcu. Kā šodien vēl atceros, kā es pie lūgšanām sēdēju mātes vai tēva klēpī. Kaut gan mazturīgi saimnieki jau mēģināja savus dēlus paskolot, pašķirdami jaunākam ceļu līdz telegrāfistam, kas iznāca vislētāk, vai arī līdz aptiekas māceklim. Kaušanās, zādzības utt. bija nedzirdētas lietas. Bet vasaras vakaros, nākot ļaudīm mājās no darbiem, un sevišķi Jāņu dienas vakarā skanēja dziesmas no mājas uz māju. Tā tas bija manas bērnības laiks, kamēr mani vecāki vēl dzīvoja Ķīviļu mājās.

Man šķiet, ka tādas kārtīgas dzīves ierosinātājs bija mācītājs Katerfelds, krietni izglītots un sirsnīgs, godīgs cilvēks. Es viņa sprediķus baznīcā gan vēl nevarēju braukt klausīties, bet to gan atminos, ka viņš apbraukāja sava pagasta mājas, pārbaudīdams bērnus ābece lasīšanā un ka mūsu ganiņš paslēpās no viņa kūtī, bet es istabā par ābece lasīšanu saņēmu kādu bildīti. Mācītāju tiešām cienīja un mīloja visa draudze. Viņš bija visiem pieejams,

izpalīdzēja katram ar labiem padomiem un izsniedza dažreiz no savas mājas aptiekas arī pašizgatavotas zāles. Arī mani viņš tādā kārtā ir ārstējis. Kad viņš 1876. gadā bija saslimis ar zarnas vēzi un, braukdams uz klīniku ārstēties, paredzēja, ka viņa nāves stunda tuvojas (viņam bijuši 79 gadi), viņš saaicinājis savā muižā uz atvadīšanos visus baznīcas “pērminderus” un saimniekus, to starpā arī manu tēvu un izdalījis viņiem piemiņai savas fotogrāfijas. Atminos, ka māte to glabāja Bībelē. Viņš ir audzinājis savā muižā nevien Kronvaldu, bet arī kādu ebreju, panākdams, ka viņš pieņēmis luterāņu ticību. Vēlāk tas izpildījis kādus pienākumus mācītāja muižā un tur apprecējis latvieti. No mācītāja muižas viņš aizgājis ap to laiku, kad Katerfelds nomira. Pēc tam es viņu satiku Liepājā, būdams jau ģimnāzists. Ar čaklumu un uzņēmību viņš bija ieguvis Liepājā par īpašumu mazu namiņu, kur tam bija mazs pārtikas priekšmetu veikals. Viņš bija iestājies kādā sektā, kādu Liepājā bija daudz. Viņa dēls, daudz jaunāks par mani, kas bija iepazinies ar mani brāļiem Liepājas ģimnāzijā, beidzis Pēterpilī arhitektūras mākslas akadēmiju ar ļoti labām sekmēm un ir tagad mūsu universitātes profesors³¹. Ģimnāzijā un mākslas akadēmijā, kurā bija iestājies arī mans brālis Jānis³², viņš bija ļoti kreiss, apprecējis krievu revolūcijas laikā ebrejieti, bija dabūjis komandējumu uz Itāliju, bet tomēr pēc Oktobra revolūcijas (apmēram 1922. gadā) pārnāca par docentu mūsu augstskolā un sāka spēlēt ievērojamu lomu Ulmaņa celtniecības programmā. Viņš savas spējas un darbus arhitektūrā tomēr bija licis tik dārgi samaksāt, ka pēc Brīvības pieminekļa pamatu celšanas krita “nežēlastībā”.

Citādu ainu sniedza Līgutu muižas pagasta piederīgie. Par šo stalto muižu Durbes ezera augstā krastā un viņas skaisto parku ar simtiem gadu veciem ozoliem, staltiem ošiem, skaistām liepām un labi iekoptiem augļu dārziem, kur kā īsteni patvaldnieki

³¹ Runa ir par pazīstamo arhitektu, LU profesoru, Brīvības pieminekļa arhitektoniskā veidola autoru Ernestu Štālbergu (1883–1958).

³² Alksnis Jānis (1882–1931), ārsts un mākslinieks, Jēkaba Alkšņa brālis.

saimniekoja baroni B.³³, es jau drusku ieminējos. Tie bija daudzējādā ziņā lieli savādnieki. Durbes ārsts, lielinieku laikā Jelgavas cietumā no izsitumu tīfa mirušais R.³⁴, Dr. Meierovica pēcnācējs, man par šo baronu ģimeni ir stāstījis divainas lietas. Viņai bijis raksturīgi, ka viņas piederīgie vai nu nemaz, vai arī ļoti vēlu precējušies. Kaut gan ļoti bagāti, tie dzīvojuši tādu dzīvi, ka arī apkārtnes muižnieki ar tiem nav labprāt draudzējušies. Tās muižas īpašnieks, kuru es, Durbē dzīvodams, vēl šad un tad redzēju, bija labs zemkopis un veikalnieks, bet tik skops, ka mans tēvs, kas pāris gadus bija viņa muižā izpildījis ēku remontus, atsacījās pie viņa strādāt. Katrā gadījumā tas centies nokaulēt dažus rubļus par padarīto darbu un līcis sniegt tādus rupjus ēdienus, ka arī mans neizlutinātais tēvs tos nevarējis paciest. Durbes ezers bija brīvezers, kur labprāt zvejoja. Bet pēc likuma viņa krastu malas līdz zināmam attālumam no ūdens, kur zvejnieki uz stabiem žāvēja savus tīklus, piederēja zemes īpašniekam, kuru lauki vai pļavas robežojās ar ezeru. Līgutu muižai piederošā stāvā un akmeņainā krastmala bija apaugusi ērkšķiem, mežābelītēm un citiem krūmiem, vasarā izkaltoši no saules un vispārīgi nederīga nedz labības, nedz zāles audzēšanai. Un tomēr barons nekaunējās no nabadzīgiem zvejniekiem par tīklu žāvēšanu šinī zvejniekiem visizdevīgākā piebraucamā vietā plēst tādas maksas, kas tiem nebija pa spēkam. Tā nedarīja neviens cits apkārtnes muižnieks. Nelīdzēja nekādi lūgumi un sūdzības tiesā. Vēl varētu šo lietu saprast, ja barons pats būtu ticis ezerā zvejojot. Bet šeit valdīja tikai patoloģiska mantkārība un necilvēcība. Jau viņa priekšteči bija pratuši pagastu zemnieku mājas piedabūt muižai, izveidodami vairākas mazmuižas. Tā ka muižas lauki un pļavas tādējādi sniedzās kilometriem tālu no centra, tad viņš bija pagasta attālākos apgabalos līcis sabūvēt vairākas kalpu mājas precējušamies strādniekiem, kur ļaudis dzīvoja sablīvēti, bez kādām ērtībām. Viņam bija labi zirgi, labas govys un labi citi lopi un labība labi izkoptā zemē auga raženi.

³³ Barons B. = Bordēliuss.

³⁴ R. = Rafaēls Aleksandrs (Raphael, 1866–1919), ārsts un medicīnas vēsturnieks, ārsts Durbē (1891–1897).

Viņš neskopulojās arī ar lauksaimniecības mašīnām. Bet kalpu un strādnieku atalgojumi bija nosisti līdz zemākajam līmenim. No saimnieku mājām pagastā bija palikušas pāri tikai kādas 3–4 un arī šo saimnieku māju zemes platība bija maza. Saprotais, ka par garīgām lietām šie baroni nemaz nebija domājuši.

Pagasta skola bija ievietota vecā, pussabrukušā krogā un arī skolotājs mīlēja “iešmorēt”. Barons kādu laiku ietilpa apkārtējās muižniecības padomē, kam bija jāgādā par Durbes mācītāju muižu, baznīcas, draudzes skolas un doktorāta remontiem. Bet kamēr viņam padomē bija lielāka nosacīšana, viņš tādā mērā skopulojās, ka grūti bija sameklēt amatniekus, kas par tik lētu maksu uzņemtos strādāt. Tamdēļ arī ēkas bija ļoti nolaistas. Viņu ienīda nevien līgutnieki, bet arī apkārtējo pagastu ļaudis. Līgutu muižas kalpi un strādnieki smaka garīgā tumsā un nabadzībā. Daudz viņu starpā bija tādu, kas svētdienām Durbes krogos nodzēra savu beidzamo kapeiku un pat dievkalpojumu laikā sarīkoja dzērumā kaušanās.

1905. gadā, kad latviešu tauta sacēlās pret muižniekiem un Krievijas birokrātismu, šis barons bija pirmais, kas sevis un savas muižas apsardzībai bija no Kaukāza ataicinājis mežonīgus čerkesus, apbruņotus no galvas līdz papēžiem. Tie bija kopā ar kādu jaunu, no visām skolām izslēgtu grāfu f. K.³⁵, goda policistu nemiēru laikos, Līgutu muižā izvarojuši kādu latviešu kalponi un tad, lai apslēptu savus briesmu darbus, to nomocījuši līdz nāvei, apgalvodami, ka viņa izdarījusi pašnāvību. Policija izdarījusi izmeklēšanu un sekciju un, saprotams, nākusi pie atziņas, ka notikusi pašnāvība. Tas toreiz uztrauca visu apkārtni. Nav ko brīnīties, ja tādā muižā uzaugā un palika par pārdrošiem revolucionāriem viņu labi pazīstamā K. dārznieka dēli, ja nemaldos – seši skaitā, kas visi 1905. gada revolūcijā gāja bojā cietumos un karalauku tiesā. Beidzamais no viņiem bija sekojis minētam grāfam līdz pat Lietuvai, kur tam arī bija muiža un uz kurieni tas bija aizbēdzis, kad zeme Kurzemē bija jau palikusi pārāk karsta zem viņa kājām. Tur jaunais revolucionārs,

³⁵ f. K. = grāfs fon Keizerlings.

apbruņots ar labu revolveri, bija vairākas dienas un naktis izsekojis grāfa gaitas, kamēr tie kādā alejā satikušies un, aizslēpdamies aiz kokiem, izcīnījuši divkauju, cīņā grāfs nošauts. Vēlāk dārznieka dēli kādā citā vietā tomēr sagūstīti un notiesāti uz nāvi. Līgutnieki manā laikā bija tik tumši, nabagi un nodzērušies ļaudis, ka Durbē "līgutnieks" jau bija itin kā lamu vārds.

Tagad, Latvijas Valsts pastāvēšanas laikā, muižas centrā nodibinājusies dārzkopības skola un plašos, auglīgos muižas laukos uzplaukušas daudz glītas jaunsaimniecības ar sugas govīm, maziem dārziņiem un čalojošiem sārtvaidžiem bērniem. Tikai nolaistie, nezālēm apauguši jau Krievijas laikā no pēdējiem Līgutu īpašniekiem neoptie šīs ģimenes senču kapi ar apsūnojušiem, no vēja sašķobītiem ķeta krustiem un pieminējiem Priedaines kapsētā vēl atgādina baronu kultūras laikmetu, liecinādami, ka viņiem nav bijusi nekāda garīga kultūra, bet tikai mantkārība. Šis Priedaines stūrītis jau manā bērības laikā bija īsteni džungļi ar smagu trūdu smaku. Un tādiem muižniekiem, kas pat pret savu senču kapu vietām nesajuta nekādu pietāti, bija sakāms svarīgs vārds vairāku simtu un tūkstošu latviešu kultūras lietās!

Līgutu barona tuvs radnieks (barons B.), kam piederēja Ilmaja, arī bija savādnieks, bet citāda tipa: vecpuisis, krogu draugs, kur tas iedzēra kopā ar kuru katru latvieti, nabags un parādos. Viņš bija nolaidīgs un slikts saimnieks, kaislīgs mednieks. Viņu pēc apgērba bija grūti atšķirt no zemniekiem. Sprotami, ka arī šinī pagastā nevaldīja garīga un laicīga kultūra. Pēc dabas viņš bija labsirdīgs un nebija augstprātīgs. Citi muižnieki viņu nicināja. Jau minētā grāfa f. K. tēvs³⁶, kam piederēja Vecpils muiža, bija džentlmenis, kalpoja Krievijā cara galmā, satika labi ar cilvēkiem un vairākus gadus bija aprīnķa muižniecības padomes

³⁶ Keizerlings Aleksandrs (Keyserling v., 1815–1891), Baltijas muižniecības darbinieks, dabaszinātnieks, ceļotājs, arī Tērbatas mācību apgabala kurators, Kabiles īpašnieks, īpašu uzdevumu vēstnieks Krievijas imperatora galmā un lielķīzares Jelenas Pavlovnas pavadonis.

priekšnieks. Mans tēvs, kas pie viņa vairākus gadus izpildījis būvdarbus Durbes sabiedriskās ēkās un viņa muižā, raksturoja viņu par labu un satīcīgu cilvēku. Visvairāk viņš dzīvojis Pēterpilī un ārzemēs, bet savā nelielā muižā atbraucis tikai uz īsiem laikmetiem. Tamdēļ arī muižas lauki bija nolaisti un viņu dēvēja par mazzemnieku. Muiža, kur agrāk stāvējusi kuršu pils, atradās skaistā vietā. Beidzamos gados priekš 1905. gada tur saimniekojis viņa jau minētais trakulīgais dēls. Pagastā dzīvoja vairākas katoļticīgas ģimenes, un tur bija pat neliela katoļu baznīca ar mācītāju. Šis fakts esot sekas no kādas grāfienes f. K. iespaida, kas reformācijas laikā centusies izplatīt visādiem līdzekļiem katoļu ticību. Pagasts nebija liels. Gādība par ļaužu attīstību bija maza. Bet bija arī daži krietni saimnieki. Man Brīvēznieks atstāstīja kādu gadījumu no laika, kad viņš bija Liepājas apgabala tautskolu inspektors. Kā zināms, viņš bija latviešu skolu pārkrievošanās laikā ļoti labs politiķis, kam bija pārliecināta latvieša dvēsele, bet bija jāprot attēlot Krievijas birokrāta loma un arī iztikt ar vācu muižniecību. Viņš pēc skolu revīzijas bijis uzaicināts pie grāfa f. K. uz pusdienām. Citi baroni to nedarīja. Bijuši uzaicināti arī citi muižnieki, kas mēģinājuši Brīvēznieku vācu valodā noskaņot vācu "baltiešu" labā. Kaut gan Brīvēznieks ļoti pārvāldīja vācu valodu, viņš pie galda, kur bijis nosēdināts goda vietā, runājis tikai krievu valodā. Daudzi no viesiem tiešām nepārvāldījuši krievu valodu, daži to pratuši ļoti slikti, kamdēļ Brīvēznieks bijis ļoti apmierināts, ka viņam atlicis sarunāties tikai ar nama tēvu no Pēterpils un oficiāli stingri uzturēt "Krievijas birokrāta prestižu".

Rāvenieki, muižas pagasta ļaudis otrpus Durbes ezera, bija cita tipa ļaudis. Skaistā muižā baroni dzīvojuši samērā reti un pagasta dzīvē maz iemaisījušies. Pagasts bija vidēja lieluma un ļaudis bija garīgi diezgan modri. Par to bija jāpateicas vietējam pagasta skolotājam Jansonam, revolucionāra Jansona (Brauna)³⁷ tēva brālim, kas bija beidzis semināru. Viņš bija ļautrs, enerģisks un

³⁷ Jansons (Brauns) Janis (1872–1917), latviešu literatūrkritiķis, publicists, sabiedrisks darbinieks, viens no Latvijas Sociāldemokrātijas dibinātājiem.

sabiedrīks cilvēks, vecpuišs, kas neatsacījās arī no glāzes alus. Bija nodibinājis pagastskolā bibliotēku, dziedāšanas kori un bija modrs jaunlatvietis, kas savu nacionālo pārliecību neslēpa. Viņš ir bijis viens no čaklākiem latviešu gara mantu krājējiem, kā to liecina Brīvzemnieks. Es pie viņa satiku Jurjānu Andreju³⁸, kam viņš bija iesūtījis latviešu tautas dziesmu melodijas. Pateicoties tādām enerģiskām skolotājam, pagastā laicīgā un garīgā dzīve bija augstākas pakāpes nekā apkārtnes pagastā, kaut gan rāveniekus nevarēja caurmērā atzīt par turīgiem. Lasīja vairāk laikrakstus, ko skolotājs Jansons bija ierosinājis, jo viņš pats čakli piedalījās žurnālistikā. Arī viņa brāļa dēls Jansons, kuru viņš bija sagatavojis Liepājas ģimnāzijas 4 klasei, pa daļai to arī vēlāk uzturēdams un ar kuru mēs kopā mācījāmies un beidzām ģimnāziju, ģimnāzijas laikā bija karsts nacionālists. Arī kādus divus studiju gadus Maskavā viņš vēl bija nacionālists, bet tad bija iemaisījies krievu studentu nemieros, ticis no universitātes kā revolucionārs izslēgts un dažos mēnešos palicis par karstu sociālistu, kas tautību neatzīst. Viņa, kā arī citu Liepājas ģimnāzistu biogrāfijas, kas vēlāk latviešu sabiedriskā dzīvē spēlējuši lielāku vai mazāku aktīvu lomu, es sniegšu nākamās nodaļās.

Blakus Rāvas pagastam atradās Aisteres pagasts. Aisternieki izglītības ziņā līdzinājās rāveniekiem. Skaistā muiža piederēja baronam f. R.³⁹, kas arī ietilpa Pēterpils augstākās birokrātijas aprindās un maz laika pavadīja savā muižā. Viņš bija laipns un satīcīgs cilvēks. Runāja, ka bagāts viņš neesot. Mans tēvs bija strādājis arī viņa muižā un atsaucās par viņu kā par laipnu un taisnīgu cilvēku. Tamdēļ Latvijas agrārreforma atstājusi viņa dēlam, arī krietnam un godīgam cilvēkam, centra vietā mazu muižu ar visu iekārtu un pietiekošu druvinu un pļavu platību. Tā kā dēls bijis saprātīgs saimnieks un piegriezis lielu vērību racionālai

³⁸ Jurjānu Andrejs (1856–1922), latviešu komponists, diriģents, ērģelnieks, pedagogs, mūzikas folkloras vācējs un pētnieks, tautas atmodas darbinieks.

³⁹ Reke Kārlis fon (Recke, Karl v., 1817–1902), Kurzemes barons, Baltijas muižniecības darbinieks, landtāga deputāts, ceļotājs.

lopkopībai, mans netaisnais brālis, Liepājas apgabala veterinārārsts, ar viņu diezgan bieži ticies un pārrunājis apstākļus jaunā Latvijas valstī. Viņš itin atklāti izsacījies, ka agrākās muižniecības un zemnieku attiecības bijušas nenormālas. Viņam tagad esot savs darbs, savas rūpes un savi prieku un viņš jūtoties pilnīgi apmierināts. Viņš dažreiz pat pajokojies par citu muižnieku īsredzību, kas naidā pret latviešu tautu un valsti atstājuši vai pārdevuši savus centrus un ar dabūto naudu devušies uz Vāciju vai citurieni, itin kā tos kā netaisni cietušos tur kāds gaidītu, bet kas tur galu galā bijuši spiesti ķerties pie visādiem darbiem pilsētās, daudz mazāk cienīgiem nekā zemkopja darbs. Viņa dzīvesbiedrei arī nebijuši nekādi dižciltīgi vecākie, bet viņa bijusi krietna saimniece. Viņš nevien čakli un saprātīgi vadījis savu saimniecību, bet bijis arī apkārtnes saimniekiem par labu padomdevēju un ierosinājis tos uz sadarbību saimnieciskās lietās: nodibinājis krājaizdevu kasi, koppienotavu, zirgu audzētavu utt. Viņš bijis ar savu laipnību un krietno saimniekošanu iemantojis savā pagastā tādu cieņu un uzticību, ka viņu ievēlējuši pat par pagasta vecāko. Tikai pāris reizes viņš beidzamos gados brālim sūdzējies, ka esot pārāk apkrauts ar sabiedriskiem darbiem, jo latvieši, diemžēl, dažreiz pārāk ātri atslābstot uzsāktā sabiedriskā darbā un labprāt uzkraujot visu darbu priekšniecības pāris cilvēkiem, radīdami toties vairāk nesaskaņas un ķildas.

Lieģu muižā viņas īpašnieks f. Gr. pats nedzīvoja, dzīvodams citā savā muižā. Muiža apslēpusies vecos kokos; aiz viņas bija nolaists, nekopts purvs. Veco f. Gr.⁴⁰ dēvēja par labu cilvēku. Pati muižas ēka bija veca celtne, kuras ārējais izskats jau prasījās pēc remontiem. Latvijas nodibināšanas laikā tur dzīvoja viņa dēls, liels savādnieks un garīgs sektants, kas labprāt sarīkojis Dieva lūgšanas, kuras pats vadījis. Pagasts bija mazs.

Lai saprastu gara tumsību, kas manas bērnības un skolas gados valdīja Durbē un tās apkārtnē, jāsaka arī daži vārdi par baznīcas lietām. Kā visur Kurzemē muižniecībai bija patronāta tiesības, tā arī šeit mācītājus iecēla vietējie muižnieki. Tamdēļ visi mācītāji,

⁴⁰ f. Gr. = fon Grothuss.

kurus es savā laikā mācījos pazīt, bija vācieši vai arī pārvācoti latvieši. Viens no pēdējiem "*Latviešu Avīžu*" redaktoriem (varbūt arī pēdējais, to labi neatminos), Grobiņas mācītājs Veide⁴¹, kas sevi atzina par latvieti, pūta visās lietās vācu muižniecības taurē. Viņa sieva, zināms, bija vāciete. Vecais Katerfelds, Durbē, Kronvalda audžu tēvs, vispusīgi izglītots cilvēks, bija vienīgais, kurš latviešu tautu cienījis un centies viņu audzināt cilvēciska progresā garā, tā kā viņš bija to mācījis Vācijas augstskolās, satikdamies ar humānisma pārstāvjiem un klausīdamies viņu lekcijas. Viņu arī latviešu draudze mīļojusi un cienījusi, jo viņš visiem bijis izpalīdzīgs ar saviem padomiem, gādājis pēc iespējas vismaz Durbes tuvākā apkārtnē par izglītību. Vai viņš pie tam domāja par latviešu tautas kā noslēgtas vienības nākotni, jeb vai viņu vadīja tikai cilvēcības vispārējie ideāli, to es nezinu. Vismaz ir fakts, ka tanīs laikos daudz tautas vēl nebija tādām asām un naidīgām robežām norobežojušās viena no otras, kā tas ir tagad, un ka humānisti priedējās par katru skaistu, īpatnēju ziedu, ko tie ieraudzīja cilvēcē. Tā Herders neslēpa savu sajūsmu par latviešu un lietuviešu tautas dziesmām. Var jau būt, ka arī Katerfelds, vācu tautas loceklis, savas sirds dziļumos visaugstāk pasaulē cienīja toreizējo lielo filozofu un dzejnieku tautu – vāciešus, un par latviešu valodu un latviešu tautas garu interesējās tikai kā par interesantu studiju priekšmetu, nekad nedomādams, ka latviešu gars varētu traukties uz tautas brīvību, patstāvību un suverēnu valsti. Bet fakts paliek, ka viņš latviešu valodu centies pētīt un noskaidrot, ka viņš savā apkārtnē ienesis pamācības un labu priekšzīmi, krietnus tikumus, sniedzams palīdzīgu roku, kur varēdams. Jāņem vērā, ka arī viņš bija no muižniecības savā vietā iecelts un bija no tradīcijām nostādīts atkarībā no viņas. Bet būdams krietns vārdos un darbos, viņš no tās nebaidījās, turpretim dažreiz tai netieši diktēja savu gribu. Viņš nomira 1876. gadā, kad man bija tikai 6 gadi. Viņa raksturojums pamatojas uz mana vectēva, manu vecāku un citu atstāstījumiem par viņa darbību un satiksmi ar draudzes locekļiem.

⁴¹ Veide Jūlijs (1839–1902), mācītājs Grobiņā (1883–1902), "*Latviešu Avīžu*" redaktors (1879–1883), dzimis Pīksterē.

Pēc viņa nāves Durbē, kamēr tur dzīvoja mani vecāki, vairs nav bijuši draudzes gani šī vārda īstenā nozīmē un latviešu draugi. Durbes baznīcu apkalpoja 2 mācītāji, kam katram bija sava draudze un vēl filiālbaznīcas. Ziemeļu draudze agrāk bija skaitījusies par vācu draudzi, bet vēlāk viņai pievienota arī latviešu draudze un filiālbaznīca Ilmajā. Dienvidus draudze bija īstenā latviešu draudze ar filiālbaznīcu Bunkā. Jāsaka, ka vācieši bija ļoti kūtri baznīcas apmeklētāji. Viņu Durbē nebija arī daudz un ļoti maz bija tādu, kas cienītu garīgas lietas. Apmēram vienreiz mēnesī, pēc latviešu dievkalpojuma beigām, ieripoja Durbē 2–3 baronu lepnās karietes trīs vai četrjūgos, no kurām no katras izkāpa 2–3 personas un iegāja baznīcā. Tām vēl pievienojās kādi 5–6 Durbes vācu “birģeļi”. Tas bija viss. Bet latviešu ļaudis pulcējās ap karietēm un grezniem zirgiem un spriedelēja, kurš no muižniekiem lepnāks un bagātāks. Turpretim latviešu dievkalpojumi, kurus abi mācītāji noturēja katru svētdienu pārmaiņus, mēdza būt pārpildīti, tā ka daudziem iznāca stāvēt. Vienmēr bija dievgaldnieki, kāzinieki, kristībnieki un arī baznīcēni, kas bija atnākuši noklausīties aizlūgumus par saviem mirušiem. No tuvākām mājām ļaudis nāca kājām, sievietes pa lielākai daļai kurpēs, kuras nereti vasaras sausās svētdienās bija ceļā novilkušas un nesa rokās (vieglāka iešana un kurpju taupīšana!), bet, tuvodamās baznīcai, atkal uzvilka kājās. Bija parasta lieta, ka attālākie saimnieki savai saimei deva labprāt zirgus un garus redeļu ratus ar salmu maisiem braukšanai uz baznīcu. Kam Durbē bija pazīstami namsaimnieki vai radinieki, tie mēdza pie tiem nokāpt un pārgērbties, pie kam durbenieki nemaz nedusmojās, ka viņu istabās baznīcēni ienesa ar virsdrēbēm un apaviem putekļus, bet pavasarī, rudenī un ziemā arī dubļus, mitrumu un sniegu, bet sētas padarīja netīras ar sienu, salmiem un zirgu mēsliem. Lielākā daļa baznīcēnu apstājās krogos vai arī zirgus piesēja pie žoga baznīcas tuvumā. Tā kā man bija skolas gados jāiet kopā ar vecākiem gandrīz katru svētdienu baznīcā, tad es labi iegaumēju mācītāju parašas un viņu sprediķu saturu. Tēvs dažreiz mācītāju muižās izdarīja būvdarbus un arī

pastāstīja, ko viņš tur dzirdējis un redzējis. Zināms, arī draudzes locekļiem nepalika sveša kārtība mācītāju muižās.

Pēc Katerfelda nāves muižnieki ievēlēja dienvīdus draudzē par mācītāju kādu vācieti Pr.⁴² Tas pēc dabas bija labs cilvēks, bet slikti pārvaldīja latviešu valodu. Viņš, piemēram, "ie" izrunāja kā "e" un darīja citas valodas kļūdas, tā ka dažreiz sprediķos iznāca līdz nepieklājībai pārprotami vārdi. Sprediķus viņš nolasīja, un tie katru gadu atkārtojās; tie arī bija ļoti stiepti un garlaicīgi. Ar cilvēkiem viņš bija laipns. Iesāka braukt uz baznīcu ar lepniem zirgiem, bet tā kā viņš bija slikts saimnieks, tad jau pēc dažiem gadiem bija jābrauc ar darba zirgiem. Bija kaislīgs mednieks, bet slikts šāvējs. Bijuši gadījumi, kur viņš, braukdam uz baznīcu – sevišķi jaunākos gados – ņēmis līdzī flinti, licis kučierim zirgus braukt soļiem pa lielceļu uz baznīcas pusi, bet pats apstaigājis zināmus lauku gabalus vai krūmājus, meklēdams kādu zaķīti. Bet galvenā nelaime: viņš pēc "vecu buršu" parauma diezgan daudz lietoja alkoholu. Noticis tāds joks. Pēc krievu cara valdības pavēles bijis jānotur ķeizara Aleksandra III miršanas piemiņas dievkalpojums Bunkas baznīcā. Tā kā šis dievkalpojums iznācis darba dienā, baidījušies, vai baznīca nebūs tukša. Viņš nokāpis pie kāda jautra muižnieka, kur arvien mēdzis apstāties. Tur atnākušī arī vēl daži citi muižnieki un lauku vācu inteliģence, pēc kam sākušī diezgan pamatīgi svinēt ķeizara bēres. Kad pienākusi stunda, ka mācītājam jāiet baznīcā un jākāpj kancelē, viņš bijis tik noguris, ka knapi to paspējis. Jautrā kompānija, t.i., daži cilvēki, lai baznīca nebūtu tukša, sasēdušies baznīcas krēslos un gaidījuši smīnēdami, kas nu iznāks. Mācītājs iesācis savu sprediķi: "*Mūsu ķeizars Aleksandrs III ir miris – jā, viņš ir miris*". Tad sekojis ilgāks starpbrīdis un atkal atkārtotošies svinīgjie vārdi: "*Ķeizars Aleksandrs III ir miris – jā, viņš ir miris*". Tālāk runātājs neticis un viņam "dievlūdzeji" signalizējuši, lai taču nu kāpj zemē no kanceles, iekams nejauši ierodas kāds dievticīgs latvietis un notiek kaut kas nepatīkamāks. Tā arī beidzies svinīgais piemiņas dievkalpojums. Viņa sprediķi gan bija garlaicīgi un bez nevienas

⁴² Sk. 19. piezīmi.

pamācības reālai dzīvei, tā ka daudzi baznīcēni cīnījās ar snausanu, tomēr tanīs nebija nekādu asumu pret latviešiem, kamdēļ viņa dievkalpojumi bija labāk apmeklēti nekā otrā mācītāja. Izņemot mācītāja tiešos pienākumus, viņš neņēma nekādu līdzdalību draudzes dzīvē.

Ziemeļu draudzes mācītājs, kāds "fon" J.⁴³, ļoti egoistisks, nesaudzīgs un arī skops cilvēks, bet ļoti labs zemkopis un saimnieks, nav kautrējies arī vienam otram cilvēkam pazoties par kolēģa lauku stāvokli, salīdzinot tos ar savām labi koptām druvām. Mēs piederējām pie dienvidus draudzes un mana māte vienmēr centās atvainot savu mācītāju. Es tiku no viņa iesvētīts kopā ar citu draudzes latviešu jaunatni, kas bija bijusi tikai pagastu skolās. Iesvētīšanas apmācībās, uz kurām bija jāiet kādas 2 nedēļas, atkārtoja tikai Bībeles stāstus un baušļus. Iesvētāmie no tālākiem apgabaliem, kas nevarēja iet vakariem uz mājām, gulēja apmācību telpās uz salmu maisiem uz grīdas, kopā zēni un meitenes, un pārtika no savas maizes kulītes. Citi, kam tur nebija telpas, atrada kādu stūrīti apkārtējās mājās. Svabado laiku iesvētījamiem mācītājs lika zāģēt un saskaldīt savu malku. Dažreiz arī lasīt uz druvām akmeņus un darīt citus darbus. Bet jaunatnei arī tā palika daudz laika visādiem nedarbiem un savstarpējām spēku pārbaudēm parastās lauku puīšu sacīkstēs. Brīžiem bija arī iekontrabandēts no 2 kilometrus attālās Durbes alkohols. Tāda bija iesvētījamo apmācība un pārbaude, kurai ziedoja pavasara darbu laiku! Pārbaude notika, visiem korī atbildot, pie kam varēja novērot, ka daži pagastu skolotāji bija jau agrāk zinājuši tipiskos jautājumus un viņu skolēni centās korī pārkliegt kautrīgākos.

Mans tēvs bieži strādāja mācītāja Pr. muižā. Viņš bijis vienmēr laipns pret tēvu. Kad dabūjis zināt, ka es esmu ģimnāzijas abiturients, viņš vēlējās mani redzēt. Lai nesāpinātu vecākus, man bija jāaiziet pie viņa ar vizīti, iekams braucu uz augstskolu. Iznāca kādu laiku uzgaidīt virtuvē; pēc tam mani aicināja mācītāja kabinetā. Mēs runājām vāciski. Viņš sacīja, ka par manu čaklumu

⁴³ Sk. 20. piezīmi.

jau esot dzirdējis, apjautājās par nodomāto studiju priekšmetu un novēlēja sekmes. Kad Durbē nodibinājās dziedāšanas biedrība un kora dirigents lūdza mācītāju, lai tas atļauj Ziemassvētku un jaungada dievkalpojumus kuplināt ar pāris garīgām kora dziesmām un baznīcu pušķot ar eglīti un svecēm logos, tad viņš to laipni atļāva, bet otrs – ziemeļu draudzes mācītājs fon J. to strupi noraidīja. Tā kā dienvidus un ziemeļu draudzes mācītāji noturēja dievkalpojumus pārmaiņus, tad iznāca tā, ka vienā svētku dienā mēs varējām dziedāt (es arī dziedāju korī), otrā – ne. Līdz sava mūža beigām mūsu (dienvidus draudzes) mācītājs tomēr kropļoja latviešu valodas izrunu sprediķos un gadu desmitos nebija papūlējies to uzlabot. Savas draudzes garīgai dzīvei viņš visu laiku stāvēja tālu. Viņš nomira Jelgavas nervu slimnīcā.

Ziemeļu draudzes mācītājs fon J. bija krietns zemkopis un viņa saimniecība bija priekšzīmīga. Latviskā izruna bija skaidrāka, sprediķi īsāki. Bet tāpat kā viņa privātā dzīvē, tā arī baznīcā bija nojaušama latvietības un viņas garīgā progresa nīdēšana. Kā jau sacīju, viņš neatļāva pat korim dziedāt svētku dienās vienu otru garīgu dziesmu un greznot baznīcu. Vēl tagad atminos, kā viņš savos ratos pagrieza galvu uz otru pusi, kad kādas svētdienas pēcpusdienā satika dziedāšanas biedrības kori ar karogu ejam uz tuvējo birzi, kur sarīkoja zaļumu svētkus ar dziesmām un dejām. Viņš bija gandrīz pilnīgs atturībnieks. Savos īsos sprediķos viņš skāra vienu otru notikumu draudzē, bet diemžēl ne tādā balsī un tādiem vārdiem, kas būtu gājuši pie sirds un liecinājuši, ka mācītājam tautas audzināšana ir sirds lieta. Ja kāds baznīcēns ienāca baznīcā sprediķa laikā ar vai bez trokšņa, tad viņš katreiz sprediķi pārtrauca un to nikni izbāra. Ļaudis viņu nemīlēja. Viņa vienīgā interese šķita lauksaimniecība. Viņam bija liela ģimene. Trīs dēliem ļāva studēt. No tiem 2 palika par mācītājiem, bija mīļi cilvēki un īsteni mācītāji, pretstats tēvam. Ar trešo mēs bijām kopā ģimnāzijā. Viņš bija čakls, bet iedomīgs un augstprātīgs. Palika par ārstu kādā muižnieka muižā. Par savu daudzo meitu skološanu un nākotni viņš bija maz domājis. Tām bija jāapmierinās tikai ar vienkāršu mājas audzināšanu. Viena no tām

iemīlējās mācītāja kučierī un mācītājs viņu ar skandālu aizsūtīja no mājas.

Daži raksturīgi fakti. Tai vasarā, kad gatavojos braukt uz Tērbatu studēt medicīnu, mans tēvs viņa muižā izdarīja būvdarbus. Mācītājs vispār dzīvojis vientuļu dzīvi un reti ielaidies sarunās ar muižā nodarbinātiem cilvēkiem. Tamdēļ tēvs bijis pārsteigts, ka viņš kādreiz pienācis darba vietā un uzsācis sarunu, kas tūlīt izveidojusies jautājumā, vai esot taisnība, ka es braukšot studēt medicīnu. Kad tēvs to apstiprinājis, mācītājs sācis viņu pierunāt, lai mēs atsakoties no studiju nodoma un lai nekādā ziņā neļaujot studēt medicīnu, jo tas viss maksājot lielu naudu un no studējušiem latviešiem iznākot tikai bezdievji un uzdzīvotāji, kas vēlāk aizmirstot savus vecākus. Līķis vien jau medicīnas studentiem maksājot 50 rubļus, studijas esot grūtas un ilgas, un ja studentam neesot dūšas griezt līķus, tad nauda un vismaz pusegads vai gads esot zaudēti. Par to bezdievību, uzdzīvošanu un vecāku aizmiršanu tēvam nebijušas nekādas bažas, bet kad viņš atminējies, ka es zēna gados nevarēju noskatīties lopu kaušanā un viņu asinīs un nesen Durbē biju aizgājis projām no kāda līķa sekcijas, ko izdarīja vietējais ārsts, tad viņš bija sācis nopietni šaubīties par medicīnas izvēli. Man šeit jāatzīstas, ka viss tas, ko es Durbē biju redzējis un dzirdējis par mācītājiem, mani nevarēja sajūsmināt studēt teoloģiju, kaut gan mātei tas būtu vislabāk paticis. Man ļoti patika psiholoģija, prātniecība un pedagoģija. No manis laikam nebūtu iznācis slikts filologs un pedagogs. Bet tad man būtu bijis kā vidusskolas skolotājam jādzīvo un jādarbojas Iekškrīvijā, jo tanīs laikos jau iesākās pārkrievošanas politika Baltijā, ko es ģimnāzijā biju mācījis ienīst. Tikai vienam otram latvietim ar vācu uzvārdu bija nejauši izdevies dabūt vietu latviešu pilsētu vidusskolās.

Sapņot par zinātnisku karjeru – vecāku saimnieciskie apstākļi neatļāva. Kurzemē arī latviešu mācītājiem patronāta tiesības bija aizslēgušas baznīcu durvis. Tikai Vidzemes draudžu iekārta atļāva ar cerībām kandidēt uz mācītāja vietu tanīs draudzēs, kur latviešu mazgruntnieki draudžu konventos dažādu labvēlīgu apstākļu dēļ varēja iegūt balsu vairākumu. Gribu palīdzēt cietējiem, to es biju

mantojis no vecākiem. Prieks strādāt sabiedrisku un nacionālu darbu dzimtenē un būt neatkarīgam savā darbā no muižniecības un krievu birokrātijas, tas manī bija nostiprinājies vecāku mājās un Liepājas ģimnāzijā. Šādam darbam man šķita visizdevīgākā esam ārstu profesija. Līķi, asinis un cilvēku vaimanas, ar ko bija jāsatiekas ārsta darbā, tas gan arī mani drusku baidīja. Tamdēļ es parunājos ar vietējo ārstu un dažiem ģimnāzijas biedriem, kas jau studēja medicīnu. Tie mani iedrošināja, ka pie līķiem un asinīm mēdzot pierast jau 2–3 dienās.

Tā kā vecāku un manis ar privātsundām sapelnīto līdzekļu varēja pietikt tikai vienam studiju gadam un mācītāja aizrādījumi pret medicīnu tēvam bija izlikušies diezgan pamatoti, viņš pārnāca no mācītāja muižas ļoti norūpējies. Zināju, ka viņš man pilnīgi uzticas, bet zināju arī, ka viņš savus bērnus ļoti mīlēja, kamdēļ baiļojās, ka es nepārsteidzos un nepalieku ar studijām pusceļā. Viņš bija cilvēks, kas nekad un neko savā mūžā nebija atstājis nepabeigtu. Mums ar māti nebija viegli viņu nomierināt. Neesmu varējis aizmirst šo gadījumu, kur mācītājs vēl pašā beidzamā brīdī bija mēģinājis iemest sprunguli manas izglītības gaitā.

Otrs gadījums raksturo viņa izturēšanos pret darba ļaudīm. Tas noticis mana tēva klātbūtnē. Kāds dienas algas strādnieks aparī mācītāja nesen mēsloto druvu. Arkla celtās zemes velēnas nebijušas visās vietās pietiekoši apsegušas mēsļu biezo kārtu. To ieraudzījis, mācītājs sacījis: *"Jāni, tu jau taču ar rokām varēji pabīdīt neapsegto mēslus zem velēnām"*. Jānis patlaban bijis apstājies art, lai apēstu sievas atnesto pusdienu. Viņš mierīgi atbildējis: *"Jā, mācītāja kungs, ja Jūs man būtu atsūtījuši dakšiņu, galda nazi, ūdeni, ziepes un dvieļi, lai es pusdienas ieturēšanai varētu nomazgāt rokas un tad to ēst ar dakšiņu un nazi, kā Jūs to dariet, tad es gan to tūliņ padarītu. Bet tagad es taču nevaru bāzt savus pirkstus mēslos un pēc tam atkal ar maizi mutē"*. Mācītājs neatbildējis ne vārda un aizgājis prom, bet strādniekam darbu arī nav uzsācījis, jo viņš bijis pazīstams kā apzinīgs cilvēks.

Pēc abu veco mācītāju aiziešanas no savām draudzēm muižniecība (apmēram ap 1904. gadu) bija iecēlusi jaunus

mācītājus – pārvācotus latviešus. Vienam, mācītājam S.⁴⁴, uzvārds bija vairāk sakropļots, otram, mācītājām D.⁴⁵ – mazāk. Pirmajam, kas atnācis no Rīgas, laikam bija jau bijusi pilnīgi vāciska audzināšana, bet viņš runāja skaidru latviešu valodu. Otrs, D., bija uzaudzis lauku sētā un laikam ģimnāzijā vai augstskolā sācis pūst vācu taurē. Viņš studēja manā laikā Tērbatā. Mani krietnie studiju biedri, latviešu teologi, to starpā arī objektīvais Ļeņingradas luterāņu bīskaps nelaiķis Grīnberģis⁴⁶, viņu raksturoja par tukšu un iedomīgu cilvēku, kas “maldoties starp korporāciju *“Letonijas”* un *“Kuronijas”*”⁴⁷ durvīm, bet nevienas tam neatveroties”. Latvijas brīvības cīņu laikā, kad vēl nezināja, uz kuru pusi svāri nosvērsies, viņš, zināms, simpatizēja bermontiešiem, bet to atklātībai neizrādīja. No tā laika man māte stāstīja, gandrīz ar asarām acīs, par tādu notikumu. Kāda vācu karaspēka daļa, pirms Niedras un muižniecības apvērsuma, ceļā uz Liepāju pārnakšņojusi Durbē un ierīkojusi sev nakts māju Durbes baznīcā, ievietodama tur arī zirgus. Nākamā diena bijusi svētdiena. Baznīcas kalps, apskatīdams no rīta pēc karaspēka aiziešanas baznīcu, atradis to šausmīgā kārtā apgānītu: bijuši ne tikai zirgu mēsli, bet arī cilvēku izkārnījumi un mīzali starp baznīcas soliem, tā ka baznīca smirdējusi pēc atejas vietas. Arī baznīcas ārpusē bijuši netīrumu kaudzes. Bet uz altāra, zem krusta, bijušas cūkas ciskas atliekas un tukšas degvīna un vāciešu konjaka pudeles: tur, kā jādomā, mīlojušies virsnieki. Tūlīt baznīcas kalps saaicinājis durbeniekus un durbenieces, kas ar lāpstām un slotām iztīrījuši baznīcas iekšieni un apkopuši arī ārpusi. Šinī darbā ļoti aktīvu līdzdalību ņēmusi arī mana māte, kas

⁴⁴ S. = mācītājs Zēcens (Seezen) Roberts (1870–1953), Dienviddurbes draudzes gans 1905–1936.

⁴⁵ D. = Deksne (Dexne) Kristjāns (1862–1946), Ziemeļdurbes draudzes gans: 1904–1935.

⁴⁶ Grīnbergs Jānis (1869–1929), latviešu teologs un sabiedriskais darbinieks Pēterburgā. Krievijas evaņģēliski luterisko draudžu bīskaps.

⁴⁷ Kuronija (*Curonia*) – vācbaltiešu korporācija Tērbatas Universitātē, dibināta 1808. gadā, pulcināja savās rindās kurzemniekus, uzņēma arī daudz pārvācotu latviešu. Vecākā studentu korporācija Tērbatas Universitātē.

katru svētdienu mēdza iet baznīcā. Pulksten vienpadsmitos vajadzējis iesākties dievkalpojumam un atbraucis arī mācītājs. Visi, kas bijuši ieradušies baznīcā, kura vēl drusku smirdējusi, cerējuši, ka mācītājs vismaz pāris vārdiem norobežosies no baznīcas apgānītājiem, kaut arī neturēs nekādu politisku un moralizējošu runu. Tomēr arī tas nav noticis. Pēc tam mana māte un arī citi apņēmušies šī mācītāja – latvieša – dievkalpojumus vairs nekad neapmeklēt, bet labāk apmierināties ar otrā mācītāja dievkalpojumiem, kas sevi par latvieti neatzina (kaut gan kropļotais latviešu uzvārds to liecināja), bet garīgā ziņā bija vērtīgāks un taisnāks cilvēks.

Vēl otrs apkaunojošs fakts par “latvieti” D. bija Durbē zināms. Pāris gadus pēc viņa atnākšanas Durbes mācītāja muižā, kad viņš vēltīgi nopūlējās ietikt par viesi apkārtnes baronu ģimenēs, ignorēdams vietējo brīvo profesiju inteligenci, māte gājusi uz savu druvu, kas atradās pusceļā starp Durbes pilsētiņu un mācītāja muižu. Tur viņa ceļa malā, kurš šinī vietā izveidojās par diezgan stāvu kalnu, ieraudzījusi sēžam vecu sievieti un vīrieti. Tie viņai prasījuši, kur atrodoties mācītāja D. muiža, jo tas esot viņu dēls, un viņi atbraukuši to apciemot. Esot apsolījis tiem izsūtīt pretī zirgus Lieģu stacijā, bet laikam noticis kāds pārpratums, jo pajūga nebijis. Tā tie 3 kilometrus nostaigājuši kājām, esot drusku noguruši un nezinot, kurp tālāk iet. Māte nobrīnījusies par tādu neuzmanību pret vecākiem un parādījusi viņiem ceļu uz mācītāja muižu, kas no kalna augšienes kāda ½ kilometra atstatumā redzama. Vecīši priecīgi soļojuši tālāk. Taču viņi piedzīvojuši tālāku pārsteigumu, jo dēls tos neesot sēdinājis pie sava “kungu” galda, bet licis paēdināt virtuvē. Tanī pašā vakarā viņš tos – šoreiz jau pajūgā – licis aizvest atpakaļ uz dzelzceļa staciju. Tikai vēlāk saime uzzinājusi, ka šie vienkāršie laucinieki bijuši mācītāja vecāki.

Varētu par Durbes mācītāju vēl daudz ko rakstīt. Bet apmierināšos tikai ar dažiem faktiem. Pēc 1905. gada nemieriem, kad Baltija pārklājās ar vācu skolu biedrības tīklu, tie bija viņas aktīvākie biedri, bet neņēma dalību Durbes izglītības biedrībā, kas sastāvēja no latviešiem un uzbūvēja savai progimnāzijai jaunu

māju, kurā tagad mitinājās Durbes Kronvalda Ata pamatskola. 1907. gadā šo skolu iesvētīja Liepājas latviešu mācītājs *Dr.phil.* Sanders⁴⁸, un svinībās piedalījās Liepājas latviešu sabiedrības un preses pārstāvji, to starpā arī es. Skolas valde bija lūgusi vācu biedrības valdi, kuras priekšnieks bija viens no mācītājiem, lai aizdod tai garīgu dziesmu pavadīšanai ērģeles, iegādātas par jau agrāk aprakstītās muižniecības draudzes skolas skolēnu vecāku ziedotiem līdzekļiem, bet bez sekmēm. Tanī pašā vakarā ērģelītes bija kalpojušas vācu biedrības dejas vakaram.

Pēc Latvijas valsts nodibināšanās mācītājs – vācietis daudz negrozīja savas attiecības ar draudzi, kaut gan draudzes pārstāvji izturējās pret viņu ļoti vēsi un viņa materiālais stāvoklis nebija spīdošs. Bet pret mācītāju – latvieti draudzes pārstāvji bija vēl vēsāki. Tie bija šinīs pārvērtību laikos svēruši savus garīgos ganus un tos atraduši par pārāk viegliem, kamdēļ vēlējās no tiem atsvabināties. Tad “latvietis” palika, sevišķi Sacimas laikā, par nacionālu patriotu un kristīgās partijas locekli, piedalīdamies pat vēlēšanu agitācijā.

Tagad par maniem vecākiem un viņu senčiem, cik saka mana atmiņa un baznīcas grāmatu ziņas. Mans tēvs, Atis, bija glīts cilvēks, vidēja un sausa auguma, melniem matiem, zilām acīm, proporcionāliem un inteliģentiem ģīmja vaibstiem un ar drusku izliektu degunu. Māte man sacīja, ka viņš jaunībā esot bijis jautrs un labprāt dejojis. Bet kamēr es viņu mācījos pazīt, viņš bija kluss, mazrunīgs un nopietns. Grūtie dzīves apstākļi viņu par tādu bija padarījuši. Bet viņš mīlēja glītumu un skaistumu. Apmēram 1904. gadā tēvs bija Pēterpilī uz mūsu dēliņa Valdiņa kristībām. Tad es viņu izvadāju pa Pēterpils greznumiem, bilžu galerijām un muzejiem. Viņš bija pārsteigts no visa redzētā. Bet sevišķi viņu interesēja Pētera Lielā galdniecības galds un dreijājamais beņķis. Viņš dzimis 1843. gadā un nomira 1920. gadā no kuņģa kardiņas vēža, tātad 77 gadu vecumā. Alkoholu viņš, var sacīt, nemaz

⁴⁸ Sanders Jānis (1858–1951), latviešu mācītājs un teologs, Pēterburgas un Rīgas Jēzus draudzes mācītājs, teoloģijas docētājs Jurjevas (Tērbatas) un Latvijas Universitātē, *Dr.theol.*

nelietoja, bet gan daudz smēķēja un kā galdnieks ļoti grūti strādāja. Apmēram 50 gadu vecumā viņam bijušas kuņģa čūlas pazīmes: viņš bieži sūdzējās par sāpēm pakrūtē, sevišķi pēc grūta darba, un arī vēma. Tā viņš slimoja kādu gadu, bet turpināja strādāt. Vēlāk viņš vairs nesūdzējās. Vēsturiskas ziņas par tēva dzimtu sniedzas līdz 1720. gadam, kad Raibās muižas pagasta Junkuriņu mājās dzimis kāds Jānis un bijis tur par saimnieku. Raibā muiža un raibenieki piederēja "kronim". Manā laikā šī nolaistā muiža bija izrentēta kādam atvaļinātam krievu pulkvedim, bet vēlāk dažiem latviešu rentniekiem. Raibenieku māju zeme bija laba un auglīga. Viņu lielums svārstījās ap 60–100 pūrvietām, bet bija arī lielākas mājas. Tālākās ziņas par šo Jāni ir nepilnīgas. Nav zināms, cik viņam bijuši bērni un cik ilgi viņš dzīvojis. Māju nosaukums "Junkuriņi" liek domāt, vai tās nav bijušas izrentētas kādam Raibās muižas vagaram vai kādam karavīram.

Trešā paaudzē par Junkuriņu saimnieku atzīmēt kāds Dāvids, kas dzimis 1803. gadā un bijis divas reizes precējies. Viņam bijuši 5 bērni, to starpā mana tēva tēvs Kristaps, kas 1826 gadā pārnācis uz raibenieku Stoķu mājām par iegātni, apprecēdams saimnieka meitu, kuras senči jau 3 paaudzes dzīvojuši Stoķos. 1834. gadā Kristaps pieņēmis uzvārdu Alksnis, varbūt ierosināts no alkšņājiem viņa mājas gravā un birzē. Viņam bijuši 6 dēli un 1 meita; 2 dēli bērnībā miruši. Stoķu mājas bijušas labas un ienesīgas. Kristaps licis visiem saviem bērniem grūti strādāt, bet pats mīlojis iedzert, kā toreiz liela daļa turīgo raibenieku saimnieku. Tamdēļ viņš arī nomiris apmēram 60 gadu vecumā. Viņa vecākajam dēlam Jēkabam, manam krusttēvam, pēc to laiku likumiem palikušas mājas ar visu iedzīvi, bet pārējie 3 dēli, to starpā arī mans tēvs – Atis, jaunākais dēls, izgājuši pasaulē kā rokpeļņi ar tukšām rokām. Vecākais no viņiem – Jukums bija par kalpu, apprecēja kalpa meitu. Vēlāk viņš rentēja mazas mājas, bet tad pārnāca uz Liepāju par ostas strādnieku. Kad viņam pieauga dēls, arī Jēkabs, kas strādāja Liepājas fabrikās, viņi kopā ieguva pilsētas nomalē nelielu gruntsgabalu, uz kura uzbūvēja mazu namiņu. Šis Jēkabs bija garīgi labi attīstīts cilvēks, mīloja debatēt

par sabiedriskām un reliģiskām lietām, apmeklēja "brāļu draudžu" sapulces, dziedāja līdzi viņas korī un būdams apdāvināts muzikālām dāvanām, galu galos spēlēja vijoli un tika par šī kora vadītāju. Es kā ģimnāzists dzirdēju viņa kori dziedam kādā svētku dienā Liepājas Sv. Annas baznīcā. Jēkabs dirigēja un koris savu vienkāršo dziesmiņu nodziedāja labi. Tomēr viņam apnika pilsētas dzīve: viņš apprecēja mazsaimnieka meitu, pārdeva namiņu Liepājā un nopirka mazu saimniecību Lietuvā, pie pašām Kurzemes robežām. Kad nodibinājās patstāvīga Latvija, viņam piešķīra nelielas un nolaistas mājas Kurzemē, netālu no Lietuvas robežas. Viņš pārdeva saimniecību Lietuvā un pārnāca uz Kurzemi. Viņa sieva bija dūšīga un spēcīga saimniece; viņam bija arī dēls un 2 meitas. Dēls izrādījās nevien par labu strādnieku, bet arī par veiklu tirgotāju. Kurzeme toreiz bija vācu okupantu izlaupīta. Tā ka Lietuvā bija vairāk ēdamo produktu un arī lopu, tad uz robežas, paslepu aiz okupantu muguras, bija attīstījusies dzīva tirdzniecība, piegādājot kurzemniekiem zirgus un Liepājas tirgum produktus. Zēns bija rīkojies veikli un pat pādroši, ļoti labi pelnījis, bet par iegūtiem līdzekļiem savedis kārtībā tēva mājas un saimniecību. Pārvērtēdams savus jaunus spēkus, viņš bija saaukstējies un nomiris no plaušu karsoņa. Tēvs un dēls bija Zemnieku Savienības biedri. Vai brālēns Jēkabs vēl dzīvs, nezinu. Viņš bija labu tiesu vecāks par mani; jādomā, ka būs jau miris.

Mans tēvs labi iztika ar savu bagātāko un vecāko brāli Jēkabu, manu krusttēvu, bet lielākas sirsnības viņu starpā gan nebija, jo arī viņš mīloja iedzert. Tēvs dzērājus nevarēja ciest. Mans tēvs ļoti mīloja savu veco māti, kas nodzīvoja vairāk par 90 gadiem, bet kuru vecākais brālis un viņa skopā sieva bija pārvietojuši saimes istabas kaktiņā. Tēvs bieži brauca svētdienām viņu apciemot, aizvezdams tai no Durbes kādu gardāku kumosu, un veda mani līdzi. Izkaltušā vecenīte mēdza glāstīt manu galvu un pacienāt mani ziemā ar sulainiem, sasalušiem meža āboliem, ko viņa vasarā bija salasījusi. Redzams bija, ka mans tēvs, jaunākais bērns ģimenē, bija viņai vismīļākais. Manam tēvam bija mīlas saites ar jau minēto otro brāli Jukumu. Tas bija kluss, strādīgs un ļoti mazrunīgs cilvēks. Viņa sieva bija slimīga un tamdēļ arī viņa

mūžs grūts. Viņš man pāris mēnešus deva patvērumu savā mazā istabiņā, kad man izdevās iestāties Liepājas ģimnāzijā. Ar savu trešo brāli Jāni, kas bija neprecējies un kalpoja par puisī kādās mājās netālu no Ķīviļiem (kur tēvs kā iegātnis bija apprecējis manu māti), tēvs nemaz nesatikās, jo tas bija palicis par žūpu. Man atmiņā, ka šis Jānis bija atrasts uz lielceļa nomiris. Viņš dzērumā bija iekritis kādā lielākā ūdens pelķē un tur laikam noslāpis. Tēva vienīgo māsu bija apprecējis “Ķēniņu” māju lielsaimnieks, mīļš cilvēks, labs saimniekotājs. Tikai diemžēl arī viņš bija padevisies dzeršanai. Viņas vecākais dēls mantoja mājas un krietni saimniekoja. Jaunākajam dēlam nopirka nelielu namu Liepājā, kur viņš strādāja fabrikā. Bet tur viņš sāka periodiski dzert un dažos gados gāja bojā.

Mans tēvs bija rokpelnis – lauku galdnieks, izgatavoja riteņus, ratus, skapjus, gultas utt. Bet ar laiku viņš iemācījās strādāt arī smalkākus darbus. Viņam bija tēlnieka dāvanas, kas parādījās koka izgriezumos. Viņš prata arī namdara darbus un cēla lauciniekiem mājās, šķūņus, rījas. Bet visus šos darbus viņš strādāja par dienas algu – 1 rubli dienā un uzturu. Viņš mācēja saprast un iztulkot tikai visvienkāršākos būvplānus, jo bija pie sava meistara, arī lauku namdara, mācījies tikai īsu laiku. Savus darbus viņš vienmēr novērtēja lētāk nekā citi amatnieki, jo nepavisam nebija veikalnieks. Ja viņš būtu bijis tāds kalkulētājs, cik viņš bija darbos čakls, viņš būtu sasniedzis ievērojamu turību. Viņš bija noteikts izglītības draugs un jaunībā bija abonējis un licis grāmatā iesiet “*Pēterburgas Avīzes*”, kamēr tās iznākušas. Bija lasījis arī Mātera rakstus. Viņš vienmēr abonēja kādu laikrakstu un sevišķi sestdienu un svētdienu vakaros to lasīja mātei un arī bērniem priekšā. Savā darbā viņš bija satiecīgs, laipns un godīgs. Raksturs viņam bija mīkstāks nekā mātei.

Atzīmes par manas mātes Katrīnes, dzimušas Ķivilis, dzimtu sniedzās Durbes draudzes baznīcas grāmatās līdz 1717. gadam. Tās ir pilnīgākas nekā par tēva dzimtu, jādodomā tamdēļ, ka mātes dzimta dzīvojusi ļoti tuvu draudzes mācītājam un ietilpusi mācītāja pagastā, kura ļaudis mācītājs nereti pazinis personīgi. Ķīviļu māju lauki robežojās ar mācītāja muižas laukiem. Pirmā

vēsturiskā atzīme par mātes dzimtu ir, ka Ķiveļu mājās 1717. gadā piedzimis saimnieka dēls Ernests, kas miris 1813. gadā, tātad sasniedzis 96 gadu vecumu. Jādomā, ka viņš bijis iecienīts vīrs, jo mācītājs viņa miršanas dienai sevišķi pierakstījis klāt, ka viņš bijis divreiz precējies un pirmā laulībā nodzīvojis 21½ gadus, bet otrā – 29 gadus. No pirmās laulības bijuši 11 bērni, no kuriem viņa nāves dienā bijuši vēl 6. Četras meitas bijušas izprecētas un viņām kopā bijuši 10 bērni. Minēti arī 2 dēli. Vecākais Ernesta dēls sasniedzis 90 gadus un jaunākais – 73 gadus. Katram bijuši 6 bērni. Tātad Ernestam bijuši kādi 22 bērnu bērni. Lielo dzīvā spēka pieaugumu tajos tumšajos laikos visvairāk apdraudējušas lipīgās bērnu slimības: šarlaks, masalas, difterija un citas. Jau Ernests zaudējis no 11 bērniem piecus. Ķiveļu dzimta pieņēmusi savu uzvārdu 1834. gadā no Ķiveļu mājām. Vēlāk baznīcas grāmatās satiekams arī vārds Ķivuls. Es Tērbatā studēju kopā ar kādu Ķivul, kas skaitījās par vācieti, rakstīja savu uzvārdu ar diviem “l” un praktizēja vēlāk Rīgā. Arī Vidzemē bija ārsts ar tādu uzvārdu, kas skaitījās par vācieti.

Nezinu, vai citur Latvijā šis uzvārds bieži satiekams un no kādas valodas tas cēlies. Durbes mācītāja pagastā tas pēc baznīcas grāmatām satiekams diezgan bieži – gan saimnieku, gan kalpu kārtā. Beidzamā laikā manas mātes senči jau saukušies tikai par Ķiviļiem. Varbūt šim uzvārdam ir lībiešu sakne, kas senatnē ap Durbi dzīvojuši. Mūsu konversācijas vārdnīcā ir minēts somu rakstnieks Kivi un igauņu rakstnieks Kivikass. Mīlenbaha-Endzelīna vārdnīcā ar vārdu “ķivelis” vai “ķivulis” apzīmēts purvu putns, kuru mūsu apgabalā dēvēja par “ķīvitu”. Laikam no šī putna manas mātes dzimtas mājas arī būs dabūjušas savu nosaukumu, jo šo putnu netālā purvainā Durbes lankā, kuras malā mājas atradās, bija daudz. Tomēr – pēc šīs vārdnīcas Rucavā apzīmējot ar “ķivīlis” arī mazu mucīņu. Otrās mājās Laivasragos, pāri lielceļam, dzīvojuši arī Ķivīli. Manas mātes māte man ir stāstījusi par grūtībām, bardzību un netaisnību, kādas viņa pārdzīvojusi, iedama kā meitene kungu klausās, sevišķi kroņa Raibā muižā un viņas rijā. Man palicis atmiņā atstāstījums, kur viņa par kādu mazu kļūdīšanos darbā dabūjusi no nežēlīgā vagara

miesas sodu. To stāstot, viņai vēl vecumā pamirdzēja asaras acīs. Viņa zināja arī daudz pasaku un teiku. Viņa cēlusies no Brikmaņu dzimtas Raibenieku pagastā.

Jo dziļi manā atmiņā iespiedies manas mātes tēvs Jānis: redzu vēl tagad viņa vidējā lieluma un stipro stāvu ar labi velvētu krūšu kurvi, viņa vienmēr sārtos vaigus ar to laiku latviešiem tipisko bārdi pažokļos, viņa laipnās acis un bieži smaidošo seju. Viņš prata lasīt un savu vārdu parakstīt, bija darbos pirmais un pēdējais, nenogurdināms darba rūķis, bet arī gudrs un apdomīgs darbu rīkotājs un jaunu ceļu meklētājs. Laukstrādnieki pie viņa dzīvoja gadiem ilgi. Es neesmu nevienreiz dzirdējis, ka viņš būtu uztraucies un savus ļaudis rājis. Bet viegla dzīve viņam nebija: Laivasragiem bija tikai 20 pūrvietas grantainas aramās zemes, pļavas un lopu ganības purvainas. Bet rente un klaudas mācītājam nebija mazākas. Tomēr viņš bija pratis tik taupīgi saimniekot, ka savas 3 meitas, kas gan visas bija čaklas darba rūķes, bija izprecinājis krietniem saimnieku dēliem; ceturtā bija mirusi bērnībā. Visām viņš arī palīdzējis iedzīvoties. Kamēr meitas bija pagastskolā iemācījušās tikai lasīt, rakstīt un dievvārdus, saviem 2 dēliem viņš bija devis labāku izglītību Durbes draudzes skolā, par ko es jau rakstīju. Viņš saprata izglītības lielo nozīmi, un kad es biju iekļuvis ģimnāzijā, viņa prieks bija ļoti liels. Viņa mūža beidzamie gadi nebija viegli, jo viņa sieva vairākus gadus gulēja gultā ar *paralysis agitans* beidzamā stadijā un bija apkopjama. Arī viņš pats mira no vecuma triekas apmēram 70 gadu vecumā. Bet tad jau saimniecību vadīja viņa vecākais dēls Jānis ar savu dūšīgo sievu.

Pēc mana tēva aiziešanas no Ķīviļu mājām uz Durbi abas mājas – Ķīviļus un Laivasragus, kurās abās bija dzīvojuši Ķīviļi, apvienoja vienā saimniecībā, kurai tad bija 40 pūrvietas aramās zemes. Mans vectēvs bija tanī apgabalā viens no pirmajiem saimniekiem, kas ierosināja, lai viņš ar 2 kaimiņiem ziemā, kad darbu maz, brauktu ragavās uz Klaipēdu un pārvestu no turienes labības kuļamās mašīnas, kas arī tika izdarīts. Viņš nedz smēķēja, nedz dzēra. Tā kā tajos laikos varēja rentes diezgan patvaļīgi paaugstināt, vai arī mājas rentniekiem vienkārši uzsacīt, vectēvs,

ievērodams, ka Katerfelda mūža gals tuvojas un nevar zināt, kāds pēc rakstura mācītājs būs viņa pēcnācējs, jau laikus bija sācis likt rubli pie rubļa, lai sava mūža galu un bērnu likteni nodrošinātu ar īpašumā pirtām 18 pūrvietām labas zemes Durbes apkārtnē. Kā viņš sataupījis naudu šī zemes gabala pirkšanai, grūti iedomāties. Viņa tālredzīgai gādībai un retai uzņēmībai jāpateicas, ka viņa otrās meitas vīrs A. uzdrošinājās apmēram 1882. gadā iepirkt G. pagastā lielas un labas, kaut gan ļoti nolaistas mājas par 11 000 krievu rubliem. Tā kā viņam svabadas naudas bija ļoti maz, mājas pirkā uz nomaksu, bet viņš znotam izpalīdzēja ar 3 govīm, 2 veciem zirgiem, pāris cūkām un aitām, bet galvenais – ar savu darba spēku pie zemes apstrādāšanas un ražas ievākšanas. Kuļmašīnu ņēma uz parāda. Aprēķins bija sastādīts – es vēl kā skolēns piepalīdzēju vectēvam un viņa znotam A. aprēķināt – uz pamata, ka toreiz par pūru rudzu maksāja 4 rubļus, bet par kviešiem – laikam 6 rubļus. Bet tikai pāris gadus šīs augstās cenas pastāvēja, jo Vācija uzlika Krievijas labībai augstas muitas. Tad apķērīgais jaunais saimnieks A., kas mīloja lasīt laikrakstus un zemkopības rakstus, pārgāja uz piensaimniecību, sūtīdams uz netālo Liepāju svaigu pienu. Tā viņš izglābās no neizbēgamā bankrota, un viņam sekoja citi saimnieki. Tagad šinīs mājās saimnieko viņa dēls, kas ir iepazinies ar lauksaimniecību arī Dānijā un Zviedrijā, un ir viens no labākiem piensaimniekiem Kurzemē.

Manas mātes tēvs Jānis, kam bijuši 7 bērni, no kuriem 3 meitas un 2 dēli sasnieguši pilngadību un uzsākuši patstāvīgu dzīvi, ļoti mīloja savus bērnus un bērnu bērnus, bet vajadzīgos brīžos varēja būt arī stingrs un pat bargs. Darbos viņš bija pirmais un pēdējais; vienmēr ar visiem laipns un vārdos nosvērts, tas bieži smaidīja. Viņš nemaz nelietoja alkoholu un arī nesmēķēja. Vienmēr viņam bija kāds plāns galvā. Apkurei daudz lietoja kūdru. Zemi ļoti kopa, daudz ražoja kartupeļus.

Mana māte, kas bija uzaugusi Laivasragos, izgājusi par sievu pie jaunā Ķiviļu māju saimnieka Jāņa, kam uzvārds arī bijis Ķivilis. Bet tas pēc gada nomiris no plaušu karsoņa. Tad jauno atraitni apprecējis mans tēvs. Viņš, kā jau namdaris, vispirms ņēmies

savest ēkas kārtībā. Baļķus toreiz saņēma pēc vajadzības no kroņa mežiem. Viņš pārbūvēja dzīvojamo ēku, tad uzcēla jaunu stalli un riju kā kleķu būves. To visu vēl labi atminos. Ķīviļu zemē un pļavās bija daudz akmeņu un bija arī mālu bedres. Saprotams, ka vectēvs Jānis bija klāt ar padomiem un savu māju darba spēku. Ziemās tēvs strādāja galdnieka darbus. Viņš jau pēc dažiem gadiem bija pārliecinājies, ka lielā rente par mājām un ēku daudzie remontu apēd visu viņa peļņu no galdnieka darbiem. Tamdēļ vienojušies ar vectēvu, ka tēvs atstās mājas, uzbūvēs Durbē namiņu un tur nodosies pilnīgi galdnieka darbam, ka tie lūgs mācītāju, lai tas piekrīt Laivasragu un Ķīviļu māju apvienošanai vienā kopējā saimniecībā, atstājot apvienotām mājām Ķīviļu nosaukumu, jo Laivasragu māju ēkas bija galīgi beigtas, un atzīt par saimnieku manas mātes brāli Jāni, kas Durbes draudzes skolā bija iemācījies vācu valodu. Diemžēl nevaru tagad sacīt, cik gadus mans tēvs bija saimniekojis Ķīviļos un kad viņš pārcēlis savu iedzīvi uz Durbes pilsētiņu, iegūdamas tur 6 pūrvietas aramās zemes ar tikpat lielu gabalu purvainās pļavas un uzbūvēdams mājiņu ar 4 istabām. Es vēl labi atminos, kā es ar kalpu zēniem kāpelēju pa savestiem baļķiem Ķīviļu sētā un no baļķu mizām taisīju laiviņas, kā tēvs no kleķiem būvēja stalli un riju, un kā likvidējot saimniecību, ūtrupē pārdeva mūsu nevajadzīgās mantas un lopus. Man bija tad laikam 6–7 gadi. Atminos arī, ka man bija jaunāks brālītis Jānis, ar kuru ēdām kopā pie tēva speciāli taisīta maza galdiņa ar 2 beņķīšiem un gulējām vienā gultā. Viņš un kalpa zēns Pēcis saslima ar grūtu šarlaku un abi nomira. Mājas ļaudis brīnījās, kā es paliku neskarts no slimības, kaut gan Jānītis nomira, mocīdamies ar elpas trūkumu, mūsu kopējā gultā. Labi atminos arī, kā mēs ar vecākiem pārcēlāmies uz jaunbūvēto māju Durbē, kur istabām vēl nebija iestikloti logi, un mēs pāris pirmās nakts vasarā gulējām uz grīdas salmos un ar vaļējiem logiem, kamēr atveda no Ķīviļiem gultas un tēva iestiklotos logus. Tēvam bija arī stiklu griežamais rīks un viņš prata vienkāršos stiklinieka darbus.

Mēs savā ģimenē esam bijuši 6 bērni: 4 dēli un 2 meitas. No tiem esmu palicis pāri tikai viens – visvecākais bērns! Jānītis nomira

3–4 gadu vecumā no šarlaka, māsiņa Baiba 2–3 gadu vecumā no šarlaka, māsa Magrieta 16 gadu vecumā no difterijas, kad es biju pirmā gadā students, brālis Klāvs, veterinārārsts – 49 gadu vecumā no ļoti grūtas sirdskaites (1937. gadā), ko bija ieguvis Pasaules karā un nemaz nebija ārstējis, turpretim strādājis vienmēr bez atpūtas un pāri saviem spēkiem, un beidzot – brālis Jānis, ārsts, kas bija ar mākslinieka dāvanām (gleznoja, grieza kokā, bija papriekš 1 gadu Pēterpils Mākslas akadēmijā), bet palicis Pasaules karā par alkoholiķi, kamdēļ Daugavpilī nobeidza savu dzīvību ar pašnošaušanos 1931. gada janvārī.

Dziļi atmiņā man ir māsa Magrieta. Viņa bija paliela auguma un glīts bērns; viņai bija gara, dzeltena bize. Kamēr es gāju ģimnāzijā, viņa manis dēļ necieta, jo varēju pats sevi uzturēt. Bet pirmos 2 studiju gadus vecākiem man bija jāpalīdz un māsiņai daudz kas tika atrauts, ko viņas sirds varbūt vēlējās. Viņa bija saslimusi ar difteriju tieši pirms manas pārbraukšanas no Tērbatas vasaras brīvdienās (1891. gadā) un pirms tam grūti strādājusi pie siena ievākšanas. Viņa vienmēr mātei sacījusi, ka viņai sava brāļa, studenta, labā neesot neviens darbs pārāk grūts, viņa visu darot ar lielāko prieku. Toreiz vēl difterijas seruma nebija. Vietējais ārsts parakstīja glicerīnu ar karbolskābi un lika man viņai vairākkārt dienā iesmērēt rīkles galu, ko es čakli darīju. Temperatūra krita, un es, cerēdams visu labu, aizgāju ar viņas atļauju kājām uz Liepāju, piedalīties Liepājas ģimnāzistu gada svētkos, gribēdams jau nākamā dienā atgriezties mājās, pa ceļam no Grobiņas ārsta saņemt recepti zālēm (Durbē tanī gadā ārsta nebija) un atnest viņai no Liepājas arī augļus un saldumus. Nākamā dienā, kad atpakaļceļā biju sasniedzis Grobiņas tirgus laukumu, ar izbailēm ieraudzīju tēvu un māti braucam redeļu ratos virzienā uz Liepāju. Tūlīņ nopratu: māsa mirusi, vecāki brauc zārku pirk... Un es nebiju klāt pie viņas nāves! Ak Dievs, šīs sirdssāpes, šie sirdspārmetumi... Un neievērodams, ka apkārtņē atrodas viens otrs svešinieks, es ar asarām acīs pieskrēju pie vecāku ratiem, satvēru mātes rokas un sāku uz ielas raudāt. Tēvs man izsacīja dažus pārmetumus, ka es aizgājis izpriecas dēļ no slimās māsas gultas, bet redzēdams mani izmisumā un asarās,

viņš apklusā un arī viņa acīs bija asaras. Bet māte, kas nebija mazāk satriekta no šīs nāves, sāka tēvu un mani mierināt, aplicinādama, ka mana mīļā Magrietiņa pirms savas nāves lūgusi vecākus, lai tie neņemot man ļaunā, ka es aizgājis no viņas gultas uz pāris dienām, jo mēs abi esot domājuši, ka visas briesmas jau pāri un viņa mani esot atlaidusi uz Liepāju. Es satriekts turpināju kājām savu ceļu uz Durbi, bet vecāki brauca uz Liepāju pēc zārka. Šis gadījums ir vissāpīgākais manā mūžā, un kad par to tagad vecumā iedomājos, iespraužas asaras acīs vēl tagad... Varbūt brāļa Jāņa pašnāvība mani tikpat dziļi satrieca. No Magrietas zeltainās bizes nogriezu matu šķipsnu, kas glabājas manis viņai dāvinātā Drumonda grāmatiņā "*Vislabākais pasaulē*". Šo šķipsnu es lūdzu ielikt manā zārkā.

Māte pēc Magrietas nāves palika uz kādu pusgadu slimīgi grūtsirdīga, vienmēr bija atrodama klētī, kur raudādama pārcilāja un glaudīja nelaiķes pārpalikušās drēbes; bieži mēs ar tēvu viņu atradām klētī pie māsiņas drēbēm uz ceļiem Dievu lūdzam un raudam. Viņa bija iedomājusies par vainīgu pie māsas nāves, jo likusi viņai piedalīties siena savākšanā, kur tā esot saaukstējusies. Tēvs aizveda māti pie ārsta. Tas bija parakstījis zāles un līcis tēvam māti vest kādu mēnesi katru vakaru pastaigāties. Tā viņa atspirga. Brāļa Jāņa nāve mani visvairāk sāpināja ar savu traģismu, kad iedomājos, kā Daugavpils cietokšņa un viņa drūmās kara slimnīcas mūri viņa garu saēda, kā viņš ar savu vieglo mākslinieka dvēseli bija kritis par upuri iedzērējiem un egoistiem, kas viņu izmantojuši līdz beidzamam un vēlāk arī denuncējuši par viņa periodisku iedzeršanu, kā viņš ar savu slimīgo kaislību cīnījies, nevarēdams to pārvarēt, un cik ciešanu un izmisuma viņam bija jāpārcieš, iekams pielika revolveri pie galvas. Viņš bija tomēr lietu labi pārdomājis, iekams liktenīgo soli spēra, jo bija iešāvis lodi mutē taisni uz *medulla oblongata*, kamdēļ viņa vaigs, piere un redzamā galvas daļa nemaz nebija sakropļoti.

Brāļa Klāva slimība un nāve man nāca pavisam negaidīti. Zināju, ka viņam ģimenes dzīvē bijušas daudzas grūtas nepatikšanas, no kurām viņš daudz cietis, ka viņš ļoti mīlēja savus bērnus, kuru labā bija ar mieru upurēt visu, ka viņš gadiem ilgi un daudz

strādājis bez atpūtas, jo ģimene no viņa prasīja daudz līdzekļu, bet to nekad nedomāju, ka viņš slimš, viņš taču katru dienu bija darbā, brauca, jāja, bieži gāja medībās utt. Kad viņš man rakstīja, ka esot nervozs un nevesels, es viņu aicināju atbraukt pie manis Rīgas jūrmalā atpūsties. Un kad viņš atbrauca, es nobijos: rokas un vēders no ūdens uzpampuši, vaigs bāls, aizkūsis, ļoti paplašināta sirds un viņas darbība ļoti iregulāra, uz vārstuļiem trokšņi. Es domāju, ka viņš nomirs tanī pašā nedēļā. Ievietoju viņu universitātes iekšējā klīnikā, kur pamatīgi noskaidroja slimību un man pasacīja slikto prognozi. Klāvs man sacīja: *"Es vēlētos tikai vēl 4 gadus dzīvot, kamēr Haralds beidz studijas"*. Bet tas viņam nebija lemts. Viņš nespēja pilnīgi atsacīties no darba un jau pēc 6 mēnešiem nomira.

Mana tēva dzimtā, kas cēlusies no saimnieciski labi nodrošinātiem kroņa saimniekiem, tātad ir bijuši daži dzērāji, bet mātes dzimtā, kas dzīvojuši nabadzīgos mācītāju pagasta saimnieku apstākļos, nav atrodams neviens dzērājs, turpretim visi bijuši čakli un darbīgi cilvēki, sasniegdami arī lielāku vecumu. Mans tēvs, kamēr es to atminos, nevienu dienu nav gulējis slimš, izņemot kuņģa vēža slimību, kas viņu noveda kapā. Arī mātei bija dzelzs veselība un izturība. Viņa nedz acumirkli nevarēja nodzīvot bez darba, agri cēlās un vēlu gāja gulēt. Savā personīgajā dzīvē viņa bijusi pat askētiska. Viņa vienmēr atsacījās no visiem priekiem un ērtībām saviem bērniem un tēvam par labu, lai tiem sagādātu laimīgāku un vieglāku dzīvi. Viņa bija izturīgāka, praktiskāka un apņēmīgāka par tēvu un no visas sirds reliģioza. Vecuma gados viņa mīloja filozofēt un interesējās par politiku. Viņa nereti sūdzējusies par reimatiskām sāpēm kājās un rokās, kas nāk no grūtiem darbiem, un smērēja tās ar jodu. Pēc mana tēva nāves viņa viena pati palika Durbē un saimniekoja tālāk, kaut gan es viņu vairākkārt lūdzu pārnākt dzīvot pie manis Liepājā. Viņa negribēja zaudēt savu patstāvību, kaut gan varēja pie viņas novērot grūtsirdības pazīmes. Toreiz Durbē vairāki cilvēki slimoja un nomira ar vāciešu ienesto ļauno asinssērgu. Mūsu mājā bija ar to saslimusi kāda vientuļa šuvēja, kas ātri nomira. Mana māte viņu bija kopusi, pati inficējusies un nomira

dažās (3–4) dienās, kaut gan es viņu automobilī pārvedu uz Dr. Mežciema⁴⁹ vadīto Liepājas kara slimnīcu, kur viņu labi ārstēja un kopa. Viņa mira apmēram 1 gadu pēc tēva nāves. Viņas beidzamie vārdi bija: *“Jēkab, es mirstu, lūdz ar mani kopā Dievu!”*

Mani vecāki bija vienkārši un klusi darba rūķi, bet ar gaišu prātu, nacionālu un taisnu sirdi. Plātīšanos un svaidsīšanos ļaužu priekšā tie nicināja un centās sasniegt dzīvē visu ar pašu spēkiem, pēc iespējas izvairīdamies no citu cilvēku palīdzības. Bet ja bija vajadzīga sabiedriskā un nacionāla palīdzība, tur viņi katreiz pielika savas mazturīgās un grumbās sastrādātās rokas. Savās sirdīs tie tomēr drusku lepojās, ka viņu 3 dēli bija saviem spēkiem beiguši augstskolas, piedalījušies Pasaules karā un Latvijas valsts nostiprināšanās darbā. Kā reliģiozi cilvēki, mani vecāki no nāves nebaidījās. Tēvs jau dažus gadus iepriekš bija sevim uztaisījis zārku un to savam augumam pielāgojis. Viņu dzīves parole bija: *“Darbs ar paļāvību uz Dievu ir dzīves mērķis!”* Šie vārdi arī iekalti viņu kopējā granīta krustā.

Liepājas ģimnāzijā

Par savu iestāšanos un eksaminēšanos ģimnāzijas “*quarta B*” klasē es jau rakstīju. Biju ģērbies mātes pašauztās drēbēs, ko viņa man darināja iesvētīšanai. Pirmo reizi man bija kājās “viksējamas gamašas” un balts krādziņš, jo līdz tam laikam biju staigājis ar kakla lakatiņu. Mani nosēdināja klasē par beidzamo skolēnu. Otrs priekš manis bija kāds lietuvietis. Man bija 15 gadu, viņam kādi 17. Viņš bija bijis drusku labāk par mani sagatavots vecās valodās. Daži vācu skolotāji mani uzskatīja par lietuvieti; tie vispār neatzina starpību starp latviešiem un lietuviešiem. Mana stiprā puse bija matemātika, vācu valoda un domraksti, vēsture, arī krievu valodu gāja vidēji, ar latīņu valodu – vāji, bet visvājāk gāja ar grieķu valodu un Vācijas ģeogrāfiju, kur mums pedants

⁴⁹ Mežciems Aleksandrs (1891–1960), ārsts un sabiedrisks darbinieks, ķirurgs, LU Medicīnas fakultātes docētājs, Negadījumu apdrošināšanas pārvaldes ambulances vadītājs, Lāčplēša Kara ordeņa kavalieris, J. Alksņa znots.

skolotājs prasīja vismazākās vācu pilsētas. Pirmās pāris nedēļas dabūju dzirdēt no šiem prūšu skolotājiem daudz nievājumu. Man Liepājas ezera nomalē, dzīvojot tēva brāļa mazā istabiņā, nebija nekādu draugu, nedz paziņu, izņemot brālēnu Jēkabu, kurš strādāja fabrikā. Bija laika daudz, lai pēc tagad man zināmām ģimnāzijas programmas mācības grāmatām sagatavotu un atkārtotu priekšmetus, kuros es jutos vājš, t.i., sevišķi grieķu un latīņu valodā. Pēc kāda mēneša biju jau sasniedzis tādas sekmes, ka klases rakstu darbos par grieķu valodu saņēmu vislabākās atzīmes. Kad uz Ziemassvētkiem notika "*Bankversetzung*" un izsniedza pusgada atestātus, es kļuva par piekto skolēnu no augšas. Kad grieķu valodas skolotājs, glupjais prūsis Austermanis, mani ieraudzīja šinī vietā, kur es biju aizlēcis no pēdējās, viņš brīnīdamies izsaucās: "*Wohin bist denn du hinaufgekrochen!?*" Tā bija beidzamā rupjība, ko es no viņa dzirdēju, jo es jau biju ticis par labāko grieķi klasē un par tādu paliku arī visās turpmākās klasēs, kamēr es beidzu ģimnāziju. Nākamās klasēs viņš vairs nepasniedza mācības. Drusku lēnāk gāja ar latīņu valodu, jo tur biju daudz vairāk nokavējis, sevišķi tipiskā frazeoloģijā. Roziņš⁵⁰ bija klasē "*quarta A*". Pēc gada tiku jau kā pirmais skolēns pārcelts no "B" uz "A", kur es viņu panācu, jo viņam iznāca vēl pusgadu sēdēt šinī klasē.

Par mācībām ģimnāzijā varu sacīt: labākais grieķis biju un paliku; ļoti labas atzīmes bija par vācu domrakstiem, nereti vislabākās klasē, kur mēs rivalizējām ar Jansonu⁵¹, kad tas iestājās trešā klasē (*tertia*); biju labs matemātiķis, bet Roziņš bija pārāks par mani; labi pārvaldīju vēsturi un ģeogrāfiju, bet krievu valodu tādos pat apmēros kā citi. Jansons, ar kuru mēs itin kā sacentāmies, mani pārspēja ar savu ļoti labo atmiņu: lai iegūtu skolotāju labvēlību, viņš daudz Krilova pasaku atskaitījis no galvas, tāpat arī Cicerona runas. No IV līdz I klasei visur mēs latvieši bijām pirmie vai arī otrie skolēni. Kad aizkļuva līdz I klasei (*primai*), iesniedzu direktoram Volgemūtam, krietnam,

⁵⁰ Sk. šeit un tālāk 27. piezīmi.

⁵¹ Sk. šeit un tālāk 37. piezīmi.

taisnīgam, bet vajadzīgā brīdī arī diezgan bargam skolotājam lūgumu, lai skolotāju konference mani kā mazturīgu, kas jau sasniedzis 20 gadus, pielaistu pie abiturienta eksāmena jau pēc 1 gada, kaut gan pēc ģimnāzijas nosacījumiem man bija jāpaliek *primā* 1½ gadi. Manu un kāda turīga poļu ģimnāzista Kosarska tamlīdzīgu lūgumu skolotāju konference bija ievērojusi. Tādā kārtā iznāca, ka mēs ar Jansonu un Roziņu taisījām gala eksāmenus vienā reizē, kaut gan viņi no iestāšanās laika man bija vienu pusgadu priekšā. Jansonam, kas toreiz mīloja pielabināties nevien skolotājiem, bet arī turīgākiem skolēniem, baronu un patriciešu dēliem, tas nepatika. Viņš bija saāģitējis abiturientus, lai mani un Kosarski nepielaižot kopā ar visiem abiturientiem nofotografēties, kā tas no laika gala ticis darīts, jo mēs, nenosēdējuši *primā* 1½ gadus, tāpat neesot īsteni abiturienti. Tad mēs ar Kosarski par tādu muļķību tikai pasmējāmies un nofotografējāmies “kā izstumtie” vieni paši. Abiturijas apliecības mums ar Jansonu labu atzīmju skaita ziņā bija vienādas starpība bija tikai tā, ka Jansons par reliģiju bija saņēmis 1,0 (augstāko), bet par matemātiku 2,0 (otro augstāko), bet man par reliģiju bija 2,0 (nevarēju uzminēt skaitu, cik bijis Bībelē minēto svēto jumpravu ar eļļas svecēm) un par matemātiku 1,0. Roziņš jau II klases (sekundas) sāka padoties plēgurošanai un iedzeršanai pa biedrību bufetēm, nesagatavoja mācību priekšmetus un tikai ar lielām grūtībām nobeidza ģimnāziju. Ja viņš būtu kaut ko citu lasījis, vai ar citām lietām nodarbojies, tad es vēl saprastu. Bet tā viņš vienkārši slinkoja un arī iedzēra. Tēvs bija Roziņam, viņa jaunākajam brālim, mazajai mā sai un vecmāmiņai noīrējis vienu kopīgu nelielu istabu, sūtīja tiem naudu un produktus no laukiem, ar ko viņi itin labi iztika un dzīvoja bez rūpēm. Mēs ar Jansonu (un arī citi latvieši) pasniedzām bagātnieku bērniem privātsiņas, vai atkal gatavojām lauku saimnieku dēlus ģimnāzijai un tādā kārtā paši sevi uzturējām. Bet Roziņš nav ģimnāzijā nedz vienu stundu pasniedzis: viņam tas nebija vajadzīgs.

Liepājas ģimnāzistu vēsture diezgan interesanta. Kad es biju jau dažus mēnešus mācījies ģimnāzijā, kādu dienu mani uzmeklēja

ģimnāzists Zumberģis⁵² (no tercijas) un Roziņš. Zumberģis, bijušais Rīgas notārs, kas ar privātskundām uzturēja nevien sevi, bet arī savu māti atraitni un 2 brāļus (laikam arī māsiņu, bet to vairs labi neatminos), ar kuriem dzīvoja vienā dzīvoklī, bija priekšzīmīgs skolēns klasē, jautrs, uzņēmīgs, čakls un veikls dzīvē. Viņam tamdēļ arī bija materiālā ziņā izdevīgas stundas. Viņš sameklēja kopā pa visām klasēm latviešu ģimnāzistus un uzaicināja mūs nodibināt latviešu ģimnāzistu pulciņu, lai mācītos latviešu valodu, literatūru un vēsturi, piekopdami arī savā starpā pārrunas par latviešu kultūras jautājumiem un mācīdamies sabiedriskās dzīves parašas. Cik atminos, pirmie biedri pulciņā bija: Kristaps Zumberģis (vecākais gados un arī pēc klases), Jansons, Roziņš un es; tuvākajā pusgadā pienāca klāt, iestādamies ģimnāzijā, Ekšteins⁵³ (tagad ārsts Liepājā) un Sprūde (viņš bija nelaiķa Dr. Sprūdes⁵⁴ brālis, nepabeidzis ģimnāziju, iestājās Tērbatas veterinārīnstitūtā un to nepabeidzis nomira no diloņa). Vēlāk vēl pienāca klāt Rolavs⁵⁵ un Palevičs⁵⁶, par kuru esamību Liepājā dabūjām zināt un kurus es uzmeklēju kādā Liepājas pagraba dzīvoklī, kur viņi abi gatavojās ģimnāzijas iestāšanās eksāmeniem. No zemākām klasēm vēl pārnāca pie mums Treilands (Brīvēznieka pusbrālis) un Liepājas mazu namsaimnieku dēli Bērziņš, Trautmanis un Treimanis. No tiem vairāk aktīvs bija Bērziņš, izstudēja Tērbatā par veterinārārstu, mīloja iedzert, bet drīz nomira. Viņa māsu vēlāk apprecēja Jansons. Pārējiem diviem nebija nekādas nozīmes; tie jau abi miruši.

Zumberģis bija mūsu pulciņa priekšnieks, es biju sekretārs un arī bibliotekārs, Roziņš – kasieris. Pulcējāmieš sestdienās un

⁵² Zumbergs Kristaps, latviešu jurists, vēlāk pazīstams notārs Rīgā, sabiedrisks darbinieks.

⁵³ Ekšteins Ernests (1872–1941), ārsts un sabiedrisks darbinieks Liepājā.

⁵⁴ Sprūde Jānis (1864–19..), ārsts dažādās Kurzemes pilsētās, vēlāk Liepājā.

⁵⁵ Rolavs Ernests (1874–1907), latviešu publicists, revolucionārs, politiķis, sociālrevolucionārisma ideologs Latvijā.

⁵⁶ Palevičs Jukums (1873 – 1900), latviešu rakstnieks un dramaturgs.

svētdienās Roziņa dzīvoklī, kamēr mēs bijām tikai četri. Kad pulciņš palielinājās, pulcējāties pie Trautmaņa, kam bija lielāka istaba, bet vēlāk Liepājas Latviešu labdarības biedrības⁵⁷ runas vīri mums atļāva pulcēties savā sēžu istabā. Mūsu darbība sastāvēja no latviešu dzīves, literatūras darbu, latviešu vēstures, mitoloģijas un dienas jautājumu pārrunām. Mūsu pulciņa dvēsele bija Zumberģis, kas bija uzaudzis Aizputes apkārtnē un kam latviešu centieni tad jau bija labāk pazīstami nekā mums citiem, jo viņa brālis patlaban studēja tiesu zinātnes Maskavā un otrs brālis bija šveicars Liepājas Latviešu labdarības biedrībā. Izglītību un nacionālos centienus Aizputes apkārtnē bija izplatījis Brīvzemnieks-Treilands. Zumberģis arī atzīmēja mūsu pulciņam darbības virzienus. Kas attiecas uz literatūru, tad lielā cieņā toreiz bija Lautenbaha⁵⁸ episkās dzejas. Zināms, arī Auseklis, Alunāns, Pumpurs mums bija mīļi. Lasījām visu, ko sadabūjām rokā par latviešu mitoloģiju un par latviešu vēsturi, studējām Indriķa hroniku. Iegādājāties Stērstes Andreja gramatiku⁵⁹ un arī to mācījāties. Mūsu bibliotēka, kurai varējām ziedot katrs dažas kapeikas mēnesī, sastāvēja tikai no kādām 20 grāmatām. Vēlāk mēs varējām izlietot Labdarības biedrības bibliotēku. Mēs mācījāties dziedāt arī latviešu tautasdziesmas. Vēl tagad man paliek siltāk ap sirdi, atminoties, cik ļoti man patika un cik mani aizkustināja vienkāršā un tomēr neizsakāmi skaistā dziesmiņa *“Kas tie tādi, kas dziedāja bez saulītes vakarā?”* Es to agrāk nebiju pazinis. Zināms, mēs bijām visi latviešu nacionālisti. Piemēram, Ausekļa⁶⁰ miršanas dienā visi nēsājām sēru lenti uz rokas. Mīlestību uz savu tautu mums mācīja nevien latīņu un

⁵⁷ Liepājas Latviešu labdarības biedrība, dibināta 1880. gadā.

⁵⁸ Lautenbahs-Jūsmiņš Jēkabs (1847–1928), latviešu rakstnieks, folklorists, pedagogs, Tartu Universitātes docētājs.

⁵⁹ Stērstu Andrejs (1853–1921), latviešu jurists, zemnieku tiesību cīnītājs, literāts. Viņa latviešu valodas gramatika “Latviešu valodas mācību kurss” iznāca 3 sējumos 1879.–1880. g., kam sekoja populārāk sacerētais “Vadonis latviešu valodas mācībā tautskolām” (1882. g.).

⁶⁰ Auseklis (Krogzemju Mīkus) (1850–1879), latviešu dzejnieks un nacionālās atmodas ideologs, miris Pēterburgā 1879. g. 6. februārī.

grieķu, bet sevišķi arī vācu humānistu literatūra. Visu, kas tur bija rakstīts un dzejots par tautas kultūru, brīvību un patriotismu, zīmējoties uz vācu tautu – sevišķi pēc viņas atsvabināšanas no Napoleona virskundzības un pēc 1870. gada kara, visu to mēs savās sirdīs pārkausējām latviešu patriotismā.⁶¹ Krievu literatūra tādus ierosinājumus nedeķa. Jāatzīstas, ka mēs jau toreiz, nojauzdami krievu birokrātijas un pārkrievošanās briesmas, nebijām labi noskaņoti pret krievu kultūru un visur devām priekšroku vācu kultūrai. Franču revolūcija mūs interesēja, bet mēs to sapratām tā, kā mums vācu skolotāji to attēloja, t.i., diezgan vienpusīgi. Mums bija vācu skolotāji un vācu audzināšana.

Labā lieta bija iesniegto jautājumu savstarpēja noskaidrošana un debatēšana, jo tā attīstīja runas dāvanas un spējas ātri orientēties. Vēlāk mēs kā studenti varējām drošāk uzstāties Latviešu biedrības rīkotos publiskos jautājumu vakaros.

Kad mūsu pulciņš bija jau kādus 2 gadus darbojies, mans bijušais Durbes skolotājs Brūns, kas bija apmainījis skolotāja amatu pret ierēdņa vietu Liepājā, sastādīja latviešu skolēnu kori, ko apmācīja Liepājas elementārskolotāja Breikša⁶² (mana vēlākā drauga un līdzgaitnieka Liepājas pašvaldības darbā) skolas telpās. No tā laika Teodors Breikšs palika un bija mūsu pulciņa draugs un protektors, kas mums bija arī tamdēļ, svarīga lieta, ka Breikšs bija ļoti iespaidīga persona Liepājas Latviešu labdarības biedrības valdē, arī biedrības priekšnieks. Viņam kā pareizticīgajam bija arī labas attiecības Liepājas krievu sabiedrībā. Mēs dziedājām līdzi biedrības korī, bet pāris reizes uzstājāmies arī kā dubultkvartets. Neviena sevišķi muzikāla skolēna mūsu starpā gan nebija.

⁶¹ Vācbaltieši 1870. gadā un vēlākajos gados dedzīgi uzsvēra un popularizēja vācu patriotismu un Vācijas valsts vienotības idejas, daudzinozot to dzejā, dziesmās u.tml. Šī strāva ietekmēja arī topošo latviešu inteliģenci. Daudzas vēl tagad populāras latviešu dziesmas lokalizētas pēc tā laika vācu dziesmu parauga.

⁶² Breikšs Teodors (1855–1922), skolotājs un sabiedrisks darbinieks Liepājā, arī Liepājas Latviešu labdarības biedrības priekšnieks.

Iepazināties arī ar Liepājas Latviešu labdarības biedrības aktieriem, kas sarīkoja izrādes uz biedrības skatuves, un šad un tad piedalījāmies izrādēs. Aktieri bija visi strādnieki, amatnieki un kantoristi. Viņu ierosinātais bija galdnieks Blumbergs⁶³, kas vēlāk izveidojās par iecienītu meistarū ar paša darbnīcu. Sākot no 1907. gada, kad es pārnācu uz dzīvi Liepājā, viņš bija arī Liepājas Krājaizdevu kases direktors.

Mēs, ģimnāzisti, nācām pie pārliecības, ka mums, lai varētu uzstāties atklāti Latviešu biedrības korī un uz skatuves, jāiegūst no ģimnāzijas direktora Volgemūta atļauja latviešu ģimnāzistu pulciņa noorganizēšanai. Iesniedzām skolotāju konferencei lūgumu dēļ šādas atļaujas, kurā uzsvērām, ka gribam mācīties mātes valodu, kuras lielo nozīmi jaunatnes attīstībā taču atzīst visu tautu pedagogija un kultūras vēsture. Lūgumu direktoram nodeva Zumberģis, kas klasēs mēdza būt pirmais skolēns un kas arī bija visvecākais un veiklākais no mums. Direktors bija, tā sakot, *privatim* ar mūsu lūgumu iepazīstinājis konferenci, kas lūgumam piekritusi, bet protokolēts tas neticis, jo krievu likums nekādu pulciņu nodibināšanu nepielaida. Bet direktors bija Zumberģim sacījis, ka nevienam skolotājam nav iebildumu pret latviešu ģimnāzistu pulcēšanos savas valodas un literatūras apmācībai, jo latvieši esot krietni un čakli skolēni, bet oficiāli viņš pulciņu nevarot apstiprināt. Pie sarunas bijis klāt arī latīņu valodas skolotājs Hess, ļoti mīļš cilvēks, humānists no kājām līdz galvai. Tomēr viņi abi, Volgemūts un Hess, novēlot pulciņam labas sekmes un uz visu šo lietu skatīšoties “caur pirkstiem”. Tikai lai mēs neielaižoties nekādā politikā.

Dabūjuši tādu uzticības pilnu atļauju, mēs strādājām čakli un godīgi. Sevišķu ievērību latvieši guva debatēs par filozofiskiem, mākslas un literatūras jautājumiem, kad skolēni klasē lasīja Gētes un Šillera darbus, piemēram, Faustu un Šillera drāmas. Debates notika Hessa vadībā. Trešais skolotājs, kam ar latviešiem bija

⁶³ Blumbergs Pēteris (1865–19?), Liepājas sabiedriskais darbinieks, teātra izrāžu veicinātājs Liepājā.

labas attiecības, bija Grossets⁶⁴, kas sākot no tercijas, pasniedza grieķu valodu un ar saviem atstāstījumiem mūs vadīja pa antīkās pasaules teikām, brīnumiem un filozofiju. Lai atbalstītu ģimnāzistus (ja nemaldos – Zumberģi) viņu gaitā uz augstskolu, nolēmām sarīkot lielākas izrādes uz Liepājas pilsētas teātra (toreiz vēl vācu) skatuves. Pirmo reizi izvēlējamies lugu: “*Kas tie tādi, kas dziedāja?*” Visiem skolotājiem pienesām mājās brīvbiļetes. Teātris bija pilnīgi izpārdots. Aktieri bijām starp latviešu biedrības aktieriem arī mēs, ģimnāzisti: Zumberģis, Jansons, Roziņš un es. Nākamā dienā Hess mūs paaicināja uz konferences zāli un gratulēja ar labām sekmēm. Viņš (laikam!) bija arī rakstījis “*Libausche Zeitung*” slejās atsauksmi par izrādi, kas bija nevien laba, bet arī sirsnīga, iesākdamās ar vārdiem: “*Das war unsere Bühne und doch nicht unsere Bühne!*” Tālāk viņš uzsvēra lugai nacionālo raksturu un dziesmas “*Kas tie tādi, kas dziedāja?*” skaisto melodiju, kā arī latviešu dzīves vienkāršību un rakstura skaidrību.

Kad pulciņš jau bija plašāks, Zumberģis ierosināja, ka mums taču jāmacās arī sabiedriskā dzīve, t.i., kā uzvesties sabiedrībā, sarunāties ar dāmām, dejoj utt. Viņu atbalstīja arī mans bijušais Durbes skolotājs Brūns, kas mācīja mums latviešu dziesmas un vispārīm turējās ar mums kopā. Polku mēs gan visi mācējām dejoj. Liepājā uzaugušie pāris skolēni dejoja arī vālsī, bet mēs laucinieki – nekā. Iemācījāmies vispirms deju “*Tūdaliņ, tagadiņ!*” Un tad sākās grūtā mācība, ielauzīties komplicētā dejā “*kadriļā*”, ko toreiz daudz dejoja. Skolotājs bija Brūns. Mēģinājumus bez dāmām noturēja vakariem no pilsētas attālākā jūrmalā, kādā noīrētā tukšā istabā. Satiksmes izglītotākās ģimenēs mums nemaz nebija, nedz uz laukiem, nedz pilsētā. Tanī ziņā mēs laikam visi bijām vienādi. Nolēmām sarīkot balli kādās noīrētās pāris istabās, kur blakus bija vienkāršs krodziņš, vairāk pilsētas nomalē. Jaunkundzes mums sagādāja kāds Latviešu biedrības kora un skatuves darbinieks Bērziņš, vienkāršs un mīļš cilvēks,

⁶⁴ Grossets Alfons (Grosset, 1849–1911), vācbaltiešu pedagogs, seno valodu virsskolotājs Liepājas Nikolaja ģimnāzijā.

pēc nodarbošanās amatnieks. Viņas bija izvēlētas pa daļai no tā paša kora un skatuves dalībniecēm.

Atminos, ka bija divas tādas balles; beidzamā jau notika kādā tukšā, lielākā vasarnīcā, netālu no jūras. Mums tika uzdotas jaunkundžu adreses un mums bija kā “kavalieriem” tām jāiet pakaļ. Pirmo reizi mans ceļš aizveda pie kādas vienkāršas, glītas strādnieku meitenes D. Viņa jau bija sagērbusies un mēs, reti kādiem vārdiem apmainīdamies, gājām uz balli, jo es biju ļoti kautrīgs un viņa bija tāda pati. Vēlāk es dzirdēju, ka viņa palikusi par Roziņa sievu. Tas nevarēja notikt ģimnāzista un pirmos 3–4 viņa studiju gadus, kamēr studējām kopā Tērbatā, bet gan vēlāk, kad viņš bija sācis staigāt sociālistu revolucionāra gaitās un mūsu sakari ar Roziņu pārtrūka, jo es kā ārsts, biju aizsviests uz karapulku Iekškrīvijā, atkalpot stipendiju. Otrreiz man ar jaunkundzes aizvadīšanu gāja daudz grūtāk. Atradis adresi, iegāju virtuvē, kā man bija ieteikts. Jaunkundze bija kalpone vai arī ģimenes virtuves pārzinātāja. Stādījos priekšā, noņēmis savu lentaino ģimnāzista “deķelīti”. Viņa bija gadus 25–30 veca, jau apģērbusies un gribēja tūliņ nākt līdzi, kad atvērās durvis uz istabu pusi un no turienes iznāca vācu madāma, kas mani ar asu, paniknu skatu apskatīja no galvas līdz papēžiem. Tad viņai priekš jaunkundzes radās kāds steidzams darbs, viņa tika iesaukta istabā un es paliku uz ķebliša virtuvē sēdot. Dabūju pasēdēt kādu pusstundu, tikai pēc tam varējām iet uz balli.

Abas balles norisinājās nevainīgā jautrībā, kaut gan dažu labu no jaunkundzēm pilsētas dzīve bija “izskolojusi” drusku vairāk nekā mūs – lauku zēnus. Bija alus, limonāde, uzkožamie, bet mūzika – harmonika un vijoles. Daudz vairāk laika gan pavadījām ar rotaļām nekā ar dejām. Kā ar dāmu sasveicināties, kā to ņemt zem rokas, kā tai paklanīties – viss tas bija Brūna un Bērziņa skola. Pēc tam paziņšanās ar šīm dāmām turpinājās un Roziņš, Jansons un Zumberģis no tām izvēlējās sievas. Tāda bija mūsu sabiedriskās audzināšanas pirmskola. Vēlāk tā jau turpinājās biedrības saviesīgos vakaros un dažam no mums atvēra durvis arī viena otra ģimene. Tās bija vienkāršas darba inteliģences ģimenes.

Es ar savu sievu, dzimušu Skutuls, iepazīnos arī ģimnāzista gados. Viņa satikās ar kādu jaunu P. kundzi, kas mīlēja jaunatnes sabiedrību. Neatminos vairs pie kāda gadījuma, bet fakts tas, ka mūsu biedrs, ģimnāzists Trautmanis, bija sarīkojis savas mātes restorāna telpās mazu ballīti. Tur biju arī es un Trautmaņa kundzes ataicinātā P. kundze ar manu tagadējo sievu, kas toreiz vadīja privātskolu, uzturēdama arī savus vecākus, kam jau bija pietiekoši liels vecums, un savu brāli – skolēnu. Mēs dejojām polku, – viņa labi, es neveikli, un pēc tam es viņu pavadīju uz mājām. Viņa mani aicināja arī turpmāk to apciemot, un tā mēs tuvāk iepazīnāmies. Es toreiz biju *primā*. Fotografija no tā laika glabājas sievas albumā.

Kā jau sacīju, pirmos ģimnāzista laika mēnešus es nodzīvoju pie sava tēva brāļa, atgadījuma darbu strādnieka. Pēc tam ar mūsu Durbes kaimiņa Kleversa gādību dabūju gultas vietu viņa radnieces atraitnes R. virtuvē par 2 rubļiem mēnesī. Viņa dzīvoja no mazas pensijas un bez tam izīrēja istabas. Virtuvei bija mazs logs (patiesībā puslogs) uz sētas pusi un telpa bija tik maza, ka es varēju tikai gultā sēdēdams rakstīt uz maza galdiņa, aiz kura pie sienas bija ietaisīta virtuves ūdeņu izlietne, kas dažreiz arī drusku smakoja. Tā sēdēdams, esmu mācījies savus uzdevumus un rakstījis domrakstus, kurus Hess, vācu valodas skolotājs, mēdza slavēt. Vakariem noderēja neliela petrolejas lampa. Bez 2 rubļiem īres naudas par mēnesi es R. kundzei pienesu vēl rītiem ūdeni no akas un notīrīju viņas kurpes, aizgāju dažreiz arī uz maizes bodi pēc kliņģeriem – nevis sev, bet viņai. Es pats pirmo pusgadu dzīvoju tikai no rudzu un miežu maizes, no saceptas cūku gaļas ar cūku taukiem un no šķidra biezpiena, ko mūsu pusē sauca par “ķēnes pienu”. To man ik pārnedēļas vai iknedēļas atsūtīja vai atveda uz Liepāju vecāki. Siltu ūdeni tējai pēc vajadzības sniedza R. kundze. Siltu zupu šinī pusgadā neesmu redzējis. Nākamā pusgadā es jau sāku pelnīties ar privātsundām, saņemdam no skolēniem 6 rubļus, bet vēlāk arī 10 rubļus mēnesī. Tad mēs ar savu saimnieci vienojāmies, ka viņa man pasniegs pusdienās arī siltu zupu ar gabaliņu gaļas zupā par 10 kapeikām dienā. Tā mēs ar savu saimnieci sadzīvojām ļoti labi 3½ gadus. Viņai sanāca uz

kafiju šad un tad vācu madāmas, bet es biju tik neslīpēts un neveikls lauku zēns, tā kā mani viņu starpā nevarēja aicināt. Noskumis par to arī nebiju. Mana mīļā R. kundze man izpalīdzēja arī ar padomiem un deva arī no savas puses labas atsauksmes par manu uzvešanos un čaklumu, kad es ģimnāzijas direktoru lūdzu atsvabināt mani no skolas naudas, iesniedzams policijas apstiprinātu trūcības apliecību.

Pusotru gadu, kamēr nokārtoju abitūriju, es dzīvoju kopā ar ģimnāzistu Jansonu kāda strādnieka lielākā istabā. Mums katram bija sava gulta un galdiņi. Tur es mācījos labi pazīt Jansona raksturu. Vecāki mums pārveda no laukiem produktus, bet strādnieka sieva mums pagatavoja tēju un pusdienām vienkāršas zupas. Es jau tik daudz iepelnījos ar privātsundām, ka varēju ne tikai pilnīgi sevi uzturēt, bet nodevu arī vecākiem kādus 50 rubļus skolas naudai maniem brāļiem, kas sāka iet Durbē skolā. Vienmēr vēl staigāju mātes austās drēbēs.

Par savu mīļo “māmiņu”, t.i., savu sievu, vēl varētu tik daudz sacīt, ka man patika nevien viņas glītā, kaut arī drusku bālā seja, jo viņai negāja viegli – privātskolu uzturēt nenācās viegli; bet man patika arī tas, ka viņa, toreiz tikai 17 gadus veka, tomēr prata uzturēt savus vecākus un brāli. Savu budžetu viņa sabalansēja, izīrējot arī kādu istabu diviem godīgiem fabrikas strādniekiem, kuriem viņas māte pasniedza arī uzturu. Viņas tēvs toreiz bija ap 60 gadu vecs, strādīgs un diezgan dzīvespriecīgs – arī Jēkabs. Viņš bija agrāk bijis uz laukiem, kur apprecējies, tad dzīvojuši Aizputē, kur mana sieva dzimusi, pēc tam pārcēlušies uz Liepāju. Šeit viņš labi pelnījis pie ostas tilta būves un vispār pie būvdarbiem, bet – būdams labsirdīgs pret “draugiem” – ticis arī apkrāpts un cietis zaudējumus. Viņš bija maza auguma, bet platiem pleciem un ar stipru stāvu. Manā laikā viņš vēl strādāja, kad gadījās darbi. Viņš savu meitu Lavīzīti (mūsu mamu) ļoti mīlēja. Redzēdams, ka viņai iet grūti, viņš bija sācis vēl vairāk strādāt, drīvējis kādu māju, nokritis no stalažām un pārlauzis ribas. Ja nemaldos, tas varēja būt 1891. vai 1892. gadā, jo es biju, cik atminos, otrā kursa students. Viņš jau agrāk slimoja ar

emfizēmu, kamdēļ ribu lūzumu nepārcieta un nomira, kaut gan ārsta palīdzība tika tūlīņ sniegta.

Mēs ar mamu saderinājāmies, kad es biju *primas* skolēns un gatavojos abiturienta eksāmenam, t.i., 1890. gadā, “tēvus un mātes neprasijuši”. Tanī laikā es arī sagatavoju mammas brāli Kārli⁶⁵ ģimnāzijas III klasei. Viņš bija glīts un jautrs zēns, mācījās čakli, ieguva labas privātsundas un labi pelnīja. Bet viņš nebija bijis tik labs pret savu māsu, kā viņa pret viņu. Piemēram, viņš bija gājis uz kūrmājas dārza koncertiem, bet savu māsu, vienkāršāk ģērbto, viņš vienmēr bija atstājis mājās. Viņš ar māsas palīdzību un ar vasaras brīvlaikos paša privātsundām sapelnītiem līdzekļiem izstudēja Tērbatā medicīnu, bija sieviešu slimību klīnikā par asistentu pie prof. Solovjova⁶⁶. Kad tas saimniecisku nekārtību dēļ zaudēja Tērbatā katedru un aizgāja uz Odesu atklāt privātklīniku, tad Kārlis viņam gāja līdzi. Bet Odesā Solovjovam tā negāja, kā viņš bija cerējis, un viņš jauno ārstu svešā lielpilsētā atstāja savam liktenim. Kārlim gāja grūti. Tad viņam bija izdevies iekārtoties par asistentu Kijevas sieviešu klīnikā pie prof. Muratova⁶⁷, kas bija agrāk Tērbatā un ko Kārlis pazina. Kijevā Kārlis ieguva *Dr.med.* grādu un augstskolas stipendiju, paredzētu zinātniskai karjerai. Tur viņam bija situsi liktenīgā stunda: vadīdams vecmāšu skolu, viņš bija kritis kādas diezgan turīgas šķirtenes, kristītas židietes valgos un to apprecējis. Viņš pirms tam aizbrauca arī uz krievu – japāņu karalauku ar Sarkanā Krusta lazareti un, kad viņš brauca atpakaļ, tad mēs tikāmies Irkutskā. Man šķita, ka viņš stipri pārvērties, palicis neobjektīvs, iedomīgs. Nezinu, kamdēļ viņš pēc atgriešanās no karalauka atstāja Kijevas sieviešu klīniku un pārgāja par ginekologu kādā Dienvidkrievijas

⁶⁵ Skutulis Kārlis (1865–1919), latviešu ārsts, darbojies Krievijā un Ukrainā, J. Alkšņa svainis.

⁶⁶ Solovjovs Aleksandrs (1845–19..), krievu mediķis, dzemdniecības un ginekoloģijas profesors Jurjevas Universitātē (1901–1902), sakarā ar kriminālprāvu Tartu atstājis, lai dibinātu privātklīniku Odesā.

⁶⁷ Muratovs Aleksandrs (1851–19..), krievu mediķis, dzemdniecības un ginekoloģijas profesors Jurjevas (1898–1901) un Kijevas universitātē.

vācu kolonijas slimnīcā, nezinu arī, kamdēļ viņš to pēc apmēram gada atstāja.

Es pa to laiku (1912. gadā) jau biju atvēris privātklīniku Liepājā, mēs sarakstījāmies un vienojāmies, ka viņš nāks uz manu privātklīniku par dzemdniecības nodaļas vadītāju un man pie operācijām asistēs. Bet diemžēl mūsu kopdarbība drīz beidzās. Viņš stādīja klīnikai dārgākas iekārtas prasības nekā mana kabata to varēja nest, bija diezgan augstprātīgs, kaut gan es drīz novērtēju, ka viņš ir maz patstāvīgi operējis un viņam vēl daudz jāmacās. Mūsu ceļi klīnikā šķīrās un viņš sāka nodarboties ar vispārēju praksi, bet man pie operācijām palīdzēja citi asistenti. Viegli tas man un manai sievai nebija. Sākām novērot arī nenormālības viņu dzīvē: viņa sieva bija kādreiz darbojusies arī uz skatuves, tamdēļ mīloja tādu cilvēku sabiedrību, kam nav bērnu, kas vakariem klaiņo pa kafejnīcām un restorāniem, kur jautra sabiedrība un mūzika. Viņa bija vecāka par Kārli; bērnu viņiem, zināms, nebija. Viņu kopdzīve sāka izirt. Tad viņš 1918. gadā, ārstēdamas latviešu bēgļus, atgriezušos ar izsituma tīfu no Ukrainas, saslima pats ar šo briesmīgo slimību un nomira. Bet viņa sieva, izpārdevusi viņa diezgan labo iedzīvi, bibliotēku un instrumentus, neuzlika uz viņa kapa pat ne krustu, nedz pieminekli (to vēlāk padarīja Milda, jo viņš bija viņas krusttēvs), un jau pēc dažām nedēļām bija sametusies ar kādu vācu okupācijas varas leitnantu un ar to aizbraukusi projām. Tā iet latviešu nabaga zēniem, kas dzīvi nepazīst, kura nereti ir tik ļoti viltīga...

Manas sievas māte bija maza auguma un viņai bija proporcionāli ģimņa panti. Viņa jaunībā ir bijusi skaista. Nezinu kas, vai viņas tēvs, vai viņas māte bijusi poļu tautības. Viņa bija vienmēr sausa, kalsnēja, plāpīga, nekā nelasīja, varēja ilgu laiku nosēdēt bez kāda darba, bija arī ļoti nesaticīga un aizdomīga. Pāris gadus pirms nāves viņa slimoja itin kā ar *dementia senilis*, nenāca vairs pie kopīga galda un viņai ēdiens bija jānes viņas istabā. Viņa nomira 1919. gadā no kādas hroniskas plaušu slimības un varēja būt gadus 65 veca. Viņas dēļ es esmu daudz cietis, kaut gan viņu vienmēr materiāli atbalstīju. Man jau bija 4 bērni, klīnikas parāds,

bet Kārlis ar savu krievu žīdieti staigāja pa kafejnīcām un savu māti nemaz neatbalstīja, kaut gan viņš pelnīja labi un bērnu nebija. Viņš nomira ātrāk nekā viņa māte.

Tagad atpakaļ pie Liepājas ģimnāzistu dzīves. Mēs netikai savā starpā mācījāmies latviešu valodu un centāmies iedzīvoties Liepājas demokrātiskā latviešu sabiedrībā (Liepājā nedz toreiz, nedz arī vēlāk nav bijuši bagātnieki), bet vasaras brīvlaikos apceļojām Liepājas apkārtni, sevišķi lauku skolotājus. Tā mēs kādā “zaļumu ballē”, ko sarīkoja kāds lauku koris, iepazīnāmies ar toreiz vēl jauniem rakstniekiem – Janševski⁶⁸ un Sudrabu Edžu⁶⁹. Mūsu draudzība ar Janševski turpinājās, jo viņš dzīvoja Nīcā, t.i., netālu no Liepājas un nereti iebrauca pilsētā. Sudrabu Edžus tad dzīvoja laikam Gramzdā vai Kaletos (labi vairs neatminos) un es viņu pēc pirmās satiksmes satiku vēl otrreiz Liepājas Latviešu labdarības biedrības sarīkojumā. Brīnījos, kad viņš pēc 1905. gada aizbrauca no Latvijas uz Krieviju, jo cik man zināms – nekādas sevišķas briesmas viņam nedraudēja. Bet varbūt es visu nezinu.

Kurzemes zemnieku brīvlaišanas svētkus, 30. augustu⁷⁰, mēs mēdzām nosvinēt Liepājas apkārtnes mežā pie kāda ļoti liela un augsta lauku akmens, uz kura varējām sakāpt 10–15 cilvēki. Zināms, turējām patriotiskas runas un dziedājām “*Dievs svētī Latviju*” un “*Kā Daugava vaida un bangas kā krāc*”, un tautas dziesmas. Saprotams, ka netrūka arī glāzes alus.

Jāatzīmē mūsu latviešu ģimnāzistu pulciņa dzīvē politisks notikums, kas mums varēja būt liktenīgs. Tas bija apmēram 1889.

⁶⁸ Janševskis Jēkabs (1865–1931), latviešu rakstnieks, aprakstījis Lejaskurzemes dzīvi plašos romānos.

⁶⁹ Sudrabu Edžus (Zilbers E., 1860–1941), latviešu rakstnieks un skolotājs, bijis skolotājs Gramzdā.

⁷⁰ Zemnieku brīvlaišanas likumu Kurzemes guberņā imperators Aleksandrs I parakstījis 1817. g. 25. augustā. Šo dienu 19. gs. Kurzēmē īpaši atzīmēja kā svinamu dienu. Interesanti atzīmēt, ka tieši šajos svētkos Jelgavas Latviešu biedrībā 1893. g. uzstājās J. Jansons-Brauns ar savu slaveno, varētu sacīt skandalozo referātu “*Domas par jaunlaiku literatūru*”.

vai arī 1888. gads, kad es biju *sekundā* vai *primā*. Aleksandra III pārkrievošanas vilnis skāra jau arī līdz tam vāciskās ģimnāzijas, to starpā arī Liepājas. Mēs, latvieši, palikdami sirdīs nacionāli latvieši, visi augsti cienījām savus humānos vācu skolotājus, vācu filozofiju, zinātņi un sevišķi pedagogiju. Mums bija mīļš krievu valodas un literatūras skolotājs Kedrinskis, kurš ļoti atzinīgi atsaucās par latviešu skolēniem, bet visas viņa pūles mūs ieinteresēt par krievu literatūru, nerasniedza savu mērķi. Mums bija jāzina daudz Krilova pasaku no galvas un tās mēs arī zinājām, mēs lasījām Puškinu, Turgeņevu, Ļermontovu, Gogoli utt. Bet visa viņu aprakstītā dzīve mums likās sveša, arī tipi un prātojumi sveši. Tolstoju, Dostojevski lasīt neatļāva. Tātad mēs visi bijām kopā ar saviem vācu skolotājiem, noskaņoti pret Aleksandra III pārkrievošanas politiku. Tas izpaudās arī mūsu savstarpējās sarunās un dažreiz arī zobgalības sabiedrībā. Mūsu vāciskā izglītība un vācu kultūras cieņa mūs nemaz netraucēja brīžiem koalīcijā ar poļu ģimnāzistiem, brīžiem arī individuālās cīņās “pieklāpēt” iedomīgākos vācu muižnieku vai patriciešu dēlus. Sevišķi tas notika ģimnāzijas sētā, kad bija pirmais sniegs un notika pikošanās ar sniegu; to starpā varēja izdalīt arī taustāmākus belzienus.

Fr. Roziņš, jau sākot no *sekundas*, sāka slinkot, nesagatavoja stundas, plēguroja pa bufetēm, bet visbiežāk gan smēķēja, sēdēdams mājās vai gulēdams gultā un nekā nedarīdams. Kā jau sacīju, privātsiņas viņš arī nepasniedza, lai palīdzētu vecākiem. Galva visumā viņam nebija slikta: viņam labi veicās matemātika, filozofiskās diskusijās viņš izteica vienu otru oriģinālu domu, bet citus uzdevumus, kas bija mājās jāpasagatavo klasei, viņš tikai – ja paspēja – pārslasīja stundu starpbrīžos. Ja viņam būtu bijis jāpaliek ģimnāzijā vēl kāds gads, es domāju, viņš ģimnāziju nebūtu nobeidzis. Viņš kādā latviešu biedrības sarīkojumā bija, nezinu kā, tiktāl iepazīinies un iedraudzējies ar kādu svešu cilvēku, ka gājuši pie bufetes kopā iedzert. Kad galviņas jau labi iereibušas, sākuši bučoties un runāt par politiku. Starp citu, Roziņš izsacījies, ka ķeizars Aleksandrs III esot “teļa pakausis”. Kamēr Roziņam vēl bijusi nauda, viņš maksājis rēķinus un viss gājis labi. Bet tad

Roziņam nauda aprūkusi un viņš prasījis, lai taču samaksā tālāko rēķinu jaunais "draugs". Bet iesācies strīds. Nedomāju, ka svešinieks būtu bijis kāds īstens spiegs. Vairāk jādomā, ka tas bija kāds "plēgurs", kas uzskatīja par godu iedzert kopā ar ģimnāzistu, vēl jo vairāk tamdēļ, ka tas viņam nekā nemaksāja. Svešinieks strīdā atgādinājis, ka Roziņš ķeizaru nosaucis par "teļa pakausi", un piesaucis klāt žandarmu, kas pie bufetes durvīm stāvējis. Kad žandarms prasījis Roziņam, vai viņš tiešām nosaucis ķeizaru par "teļa pakausi", tad Roziņš, no dzēruma pilnīgi apreibis, žandarma klātbūtnē šos vārdus atkārtojis. Un tikai šis fakts viņu un pa daļai arī mūs izglāba.

No Jelgavas atbrauca Kurzemes guberņas žandarmērijas priekšnieks šo "lielo politisko lietu" izmeklēt. Mūsu draugs un protektors T. Breikšs, toreiz arī latviešu biedrības priekšnieks, bija tūlī informējies vietējā žandarmērijā par lietas stāvokli, iepazīstinājis par dzērumā notikušo ķeizara apvainošanu arī savus draugus, vietējos krievu skolotājus, to starpā arī Kedrinski, nostādīdams lietu tādējādi, ka visa šī lieta notikusi dzērumā, jo Roziņš taču nebūtu bijis tik mulķis vai arī traks, ka viņš skaidrā prātā būtu atkārtojis žandarma klātbūtnē tādu majestātes apvainojumu. Šo pašu paskaidrojumu Breikšs bija inspirējis arī ģimnāzijas direktoram Volgēmūtam un tas atkal citiem vācu skolotājiem, kas pēc būtības varbūt Roziņa raksturojumam arī piekrita. Mūs visus nopratināja: *"Vai mēs nedomājot par pilnīgi latviskas ģimnāzijas nodibināšanu? Kur sapulcējamies un ar ko sapulcēs nodarbojamies? Vai nerunājot par latviešu augstskolu un republiku?"* Saprotams, ka mēs uz visiem šiem jautājumiem varējām atbildēt ar "nē". Par savu ģimnāziju mēs gan bijām sapņojuši, bet toreizējos apstākļos nebijām tālāk tikuši. Visumā mēs atbildējām, ka bez direktora atļaujas sapulcējamies nosacītās dienās viena otra pulciņa locekļa dzīvoklī, tur mācāmies latviešu valodu un literatūru un dziedam arī tautas dziesmas. Par krievu kultūras nicināšanu un pārkrievošanos jautājumiem mūs nemaz neprasīja. Roziņa dzīvoklis tika izkratīts, bet tur nekā neatrada. Viņš bija arī slinks vēstuļu rakstītājs, kamdēļ viņam nekādas sarakstīšanās un vēstuļu nebija. Viņam nebija tanī laikā pat

pietiekams skaits skolas grāmatu. Es biju toreiz sekretārs un bibliotekārs. Gaidīdams kratīšanu, es protokolu grāmatu, kurā gan nekas nelegāls nebija ierakstīts, un savas pārdesmit bibliotēkas grāmatas biju “droši noslēpis” savā salmu guļamā maisā. Zināms, tā bija naiva mulķība, bet pie manis kratīšana arī nenotika. Nopratinātie ģimnāzijas direktors un skolotāji, itin visi – tāpat vācieši, kā arī krievu nacionālists Kedrinskis – liecinājuši (to darījis jau agrāk arī Teodors Breikšs, kas kā pareizticīgs, kaut gan gāja tikai luterāņu baznīcā, un veikls politiķis, risinādams krievu ierēdņus pēc gribas ap saviem pirkstiem), ka latviešu ģimnāzisti esot čaklākie, apzinīgākie un apdāvinātākie skolēni klasē, un ja Roziņš šos noziedzīgos vārdus tiešām lietojis, tad tas nozīmējot, ka viņš esot bijis galīgi piedzēries un vairs nezinājis, ko viņš dara. Neesot arī pierādīts, vai denunciants nav jaunekli izprovocējis uz iedzeršanu un politisku izrunāšanos. Visādā ziņā fakts, ka Roziņš atkārtojis ķeizaru apvainojošos vārdus žandarma klātbūtnē, liecinot, ka viņš bijis piedzēries līdz neapziņai. Viņš esot sodāms par piedzeršanos. Bet tā kā arī paši skolotāji, bijušie Tērbatas burši, neatsacījās no glāzes alus, vīna vai šņabja un arī tiem jaunībā dažu labu reizi bija bijušas ieskurbušas galvas, tad arī šo iedzeršanos neņēma pārāk traģiski. Gala rezultāts visai šai lietai: viņa tika jau Liepājā bez kādas sarakstīšanās, kas mums būtu varējusi būt liktenīga turpmākā dzīvē, galīgi likvidēta ar to nosacījumu, ka Roziņš tiek pakļauts speciālai direktora Volgemūta uzraudzībai un viņam izsacīts rājiens un brīdinājums, ka viņu izslēgs no ģimnāzijas, ja nebeigs plāpāt par politiku. Mums citiem nedarīja nekādas piezīmes. Mēs gan bailojāmies, vai sevišķi Roziņam nedarīs grūtības pie iestāšanās augstskolā, bet pat pret viņu nekādu iebildumu nebija.

Zumberģis aizgāja no ģimnāzijas uz augstskolu Maskavā studēt jurisprudenci laikam 1888. gadā, t.i., 2 gadus agrāk nekā mēs divi – Jansons un es. Mēs abu un vēl arī Roziņš beidzām ģimnāziju 1890. gadā, bet Roziņš atbrauca uz Tērbatu studēt medicīnu tikai pēc gada – 1891. gadā, jo tā kā viņš ar privārstundām nekā nepiepelnījās klāt un nepūlējās arī, lai tiktu atsvabināts no skolas naudas, un viņa tēvam bija vēl jāuztur otrs, jaunākais dēls, kas

gāja jaundibinātā pārkrievošanas nolūkiem “krievu elementārskolā” (mācības pasniedza tikai krievu valodā), un visjaunākais bērns – meitiņa, kas arī gāja skolā, un tanī laikā, pēc Vācijas labības muitas ieviešanas, mūsu zemniekiem labības cenas bija stipri kritušās un tie, kas nemācēja pāriet uz lopkopību, pārcieta grūtus laikus, tad arī Roziņa gādīgais tēvs nebija varējis sagādāt savam vecākajam dēlam studiju naudu. Mēs visi pasniedzām arī vasaras brīvlaikos privātsundas, pelnīdamies naudu studijām, bet Roziņš to nekad nav darījis. Kādā stāvoklī Roziņš atbrauca pie manis Tērbatā, to es aprakstīšu nākamā nodaļā, runādams par savu un biedru studiju laiku, un vispār raksturodams savus biedrus, cik man ienākušas ziņas par tiem, arī viņu vēlākā dzīvē, jo vairāki no viņiem spēlējuši lomu latviešu sabiedriskā dzīvē.

Pēc Zumberga, Jansona, Roziņa un manas aiziešanas no Liepājas uz augstskolu, mūsu pulciņam vairs nebija idejisko vadoņu. Tas bija gan skaitliski izaudzis labi liels, ideju saturs bija gan nacionāls, bet seklāks nekā agrāk. Viņi bija pārņēmuši dažas parašas no korporācijām, iegādājušies pāris rapierus un mācījušies arī paukot. Bet referātu un debašu bijis maz. Pulcējušies dažus beidzamos gadus manas sievas telpās, kad viņa kā mana līgava vēl vadīja privātskolu Liepājā. Piedalījies arī viņas brālis Kārlis Skutuls.

Dažus gadus vēlāk par mums, ģimnāzistiem, arī Liepājas reālskolnieki nodibināja savus vakarus. Viņu darbība tomēr nav plašāk Liepājas sabiedrībā izplatījusies. Viņi bija sākuši staigāt kreisākus ceļus nekā ģimnāzisti. Viņu galva bija Miķelis Valters⁷¹. Par viņu skolas biedri stāstīja dažu amizantu lietu. Nezinu, vai viņš reālskolu nobeidza, man šķiet, ka viņš gan nenobeidza. Bet kā jau jaunstrāvnieks, viņš bija pratis pavedināt uz brīvu mīlestību kādu glītu un no mums visiem cienītu jaunu strādnieci, kas piedalījās Liepājas teātrī, un to atstājis. Sekas nekādas šai mīlestībai nebija. Bet viņš bija sarakstījis kādu noveli

⁷¹ Valters Miķelis (1874–1968), ievērojams latviešu politiķis, sabiedriska darbinieks, diplomāts, literāts (pseidonīms – Andrejs Papparde), pirmais Latvijas Republikas iekšlietu ministrs.

laikrakstam, kurā mēs, ģimnāzisti, saskatījām viņu pašu kā lielu varoni un apmānīto jaunavu kā viņa upuri. Novelei bija piegārša, kas mums šķita aizskaram jaunavas jūtas un godu. Mēs bijām par to sašutuši. Vai jaunava par šo noveli kaut ko zinājusi, to es nezinu. Valters bija iestājies Mitveidas tehniskā skolā un pārbraucis ar “deķeli” galvā Liepājā. Kā zināms, arī vācu tehniskās skolās, t.i., pusaugstskolās, kur varēja iestāties bez noslēgtas vidusskolas izglītības, audzēkņi bija nogrupējušies “korporācijās” ar krāsainiem deķeļiem. Viņš ieradies Liepājas latviešu biedrībā ar deķeli galvā. Ģimnāzists Sprūde (*Dr. Sprūdes brālis*, kas vēlāk studēja Tērbatā veterināriju, straujas dabas cilvēks, kas jau no diloņa miris) viņam esot prasījis, kamdēļ viņš savā novelē paskvilējis godīgu jaunavu, bet nedabūjis apmierinošu atbildi, viņam tā iekrāvis pa ausi, ka deķelis nosprādzis no galvas. Pēc tam Valters studējis Šveicē – laikam tautsaimniecību. Cik atminos, viņš ar pseidonīmu “Paparde” polemizēja ar tautsaimnieku un statistiķi prof. Balodi⁷² vai nu “*Austruma*”, vai arī “*Mājas Viesa Mēnešraksta*” slejās. 1905. gadā viņš bija ļoti aktīvi piedalījies revolucionārā kustībā Liepājā. Pēc tam dabūjis bēgt uz ārzemēm, dzīvojis Somijā un Šveicē. Šveicē viņš iepazinies ar Kārli Ulmani. Kad sabruka cariskā Krievija un latvieši stājās pie savas valsts nodibināšanas, Valters ieradās Rīgā un ņēma aktīvu līdzdalību. Viņš, kā zināms, bija Pagaidu Valdības Iekšlietu ministrs un Saeimas deputāts, pieslēdamies Zemnieku Savienībai. Vēlāk mūsu sūtnis Romā, Polijā, Beļģijā. Reālistu pulciņā ir piedalījies arī tagadējais fizikas profesors Gulbis⁷³.

⁷² Balodis Kārlis (1864–1931), ievērojams latviešu ekonomikas zinātnieks, statistiķis, žurnālists, profesors Latvijas Universitātē. Sk. N. Balabkina un M. Šnēpa grāmatu “Kad Latvija būs labklājības valsts. Tautsaimnieks Kārlis Balodis”, – Rīga: Zinātne, 1993. – 166 lpp.

⁷³ Gulbis Fricis (1891–1956), latviešu fiziķis un sabiedriskais darbinieks, LU un Baltijas Universitātes (Pinebergā) profesors, vēlāk Kanādā.

Liepājas ģimnāziju ir beiguši šādi mazāk vai vairāk ievērojami latviešu darbinieki: Krišjānis Valdemārs⁷⁴, Jēkabs Lautenbahs, *mag. mathem.* Kadiķis⁷⁵ (bija docents mūsu universitātē), ievērojamais gleznotājs Alksnis⁷⁶, *Dr.* Sprūde, notārs K. Zumberģis, revolucionāri Jansons, Roziņš, Rolavs, lugu rakstnieks Palevičs (studēja filoloģiju, nezinu vai beidza), *cand.phil.* J. Kovaļevskis⁷⁷ (1905. gada dalībnieks, sēdējis Viļņas cietumā, vēlāk "*Kurzemes Vārda*" redaktors, Latvijas dibināšanas laikā mūsu konsuls – laikam Rostovā, kur no lieliniekiem nošauts), *Dr.* Ekšteins. Ģimnāzijas skolotāji vairākkārt prasījuši manu brāli Jāni, kas arī beidza Liepājas ģimnāziju un labi zīmēja, vai viņš neesot gleznotāja radnieks.

Savus ģimnāzijas laikus vienmēr atminos kā jaukākos un ideālisma pilnākos savā mūžā. Mūsu pulciņā valdīja draudzība un saskaņotība dzīves uzskatos un ideālos, vienmēr priecīgs prāts un lielas cerības uz nākotni. Studenta gadi man bijuši i materiālā, i garīgā ziņā daudz grūtāki. Prieka tur ir bijis ļoti maz, bet ikdienišķu rūpju, dvēseles cīņu, šaubu par dzīves ideāliem un viņas saturu, zinātnisku un sociālpolitisku strīdu studentu sabiedrībā – pārāk daudz. Otrs jaukākais laiks, ko ar siltu sirdi atminos, bija sabiedriskā darbība Lazdonā no 1906. līdz 1907. gadam.

Savu dzīves aprakstu turpināju grāmatā "*Mana dzīve*", ko man iedāvināja kādā jubilejas gadījumā Saša⁷⁸ un mani bērni.

⁷⁴ Valdemārs Krišjānis (1825–1891), latviešu nacionālās atmodas kustības – jaunlatviešu ievadītājs, tautsaimnieks, žurnālists, literāts, jūrlietu popularizētājs, "*Pēterburgas Avīžu*" izdevējs un redaktors, beidzis Liepājas ģimnāziju 1854. gadā.

⁷⁵ Kadiķis Pēteris (1857–1923), latviešu matemātiķis, strādājis Pēterburgas mēru un svaru palātā, vēlāk LU privātdocents, pirmais Latvijas Mēru un svaru palātas valdes priekšnieks, beidzis Kuldīgas ģimnāziju.

⁷⁶ Alksnis Ādams (1864–1897), ievērojams latviešu gleznotājs. Liepājas ģimnāziju nav beidzis.

⁷⁷ Kovaļevskis Jānis (1873–1921), latviešu žurnālists, arī konsuls Padomju Krievijā, nošauts Krasnodarā.

⁷⁸ Saša = *Dr.med.* A. Mežciems.

"Izvērtējumi Kultūras laukā - ģimēsim, kurā
 dzīve caursta dzīdmoņģām bioloģiskām at-
 zinām, koš apmieram tāda paruna, Kad man
 bija 20 gadi, es sāku lietoties pašmācī, Kad man
 bija 40 gadi, es sāku to novērtēt, Kad man bija
 60 gadi, es sāku to sāpēt." Zināms, šis vārds
 nav saprotams burtiski, bet viss atbilstoši tas ir
 daudz dzīves gudrības. Cilvēks pārzina labi kādu
 cēla palīdz šim tad, Kad viņš to patē soli pēc
 sola nostigājis.

Sola 21058194319
Mani šimē ~~šimē~~ ^{un ar šimē} ~~šimē~~ ^{manā} par šim būdintānūgi,
lai šim būdintānūgi un publicēt šim būdintānūgi-
mā un šim būdintānūgi par šim būdintānūgi - to šim būdintānūgi
latvian šim būdintānūgi, šim būdintānūgi šim būdintānūgi.

esmu bijis. Mani cēls uz izglītību ir bijis diezgan vasts un
 bezceramais, jo esmu uzaudzis Durbes apgabalt, kurā visu
 mūžmēēšas smaga roda bija latviski runātāma un māti-
 Ņi, turklāt un pārtiski lauku intelligēncē kalpoja latvisku
 pārvērtotāmi vai arī - vislabāk gadījumi - bija glābi vien-
 aldīgi latvisku kultūrai. Man ^{patiesi} bijis viens izņēmums -
 Durbes mēģēšs Katerfelds, Kromvalda angļu šķērs, kas bijis īpatnīgi
 humanists vārda vislabākā nozīmē. Viņš ir ļautājs
 manus vācējus un mani kristījis, ~~un mani pā-
 rādījis latviski~~ ^{bet} kad sānu it šķērs, viņš jau
 bija mūris. ~~Man~~ ^{Man} esmu uz skolām esmu upstājis
 pēdējvājūnā padomdēstijam, tāt sarakst - vajājis. Mani
 mācīdājis vācāni, krievi, gēdigi, dievlieti, lēti šķēdigi
 un ļautāji cilvēki, nēkā uzpūtāja par gaitu uz angļu-
 sēdām. Bet ~~un~~ ^{un} ar savu ~~patiesu~~ ^{patiesu} dzīvi tie sarakst
 manā: skolotāji, šķēdāgi, palāji, ļautāji, pēdēji
 Dievu gādāji un ļautāji! Zināmu dāvēs
 un zināmu gēdā ^{bijs} dzīvi mēģēšs, katrs
 vislabākēšam šķērs bija sarakst. Un mēs, visu bērni

[illegible]

Jēkaba Alkšņa vecāki – Atis un Katrīna Alkšņi. Durbe, ap 1900 gadu

Jēkabs Alksnis' parents: Atis and Katrīna Alksnis. Durbe,
Latvia, circa 1900

Ķiviļu mājas – Jēkaba Alkšņa dzimšanas vieta (1968. g. foto)
 The Kivili homestead (near Durbe, Kurzeme) – the birthplace of Jēkabs
 Alksnis, 1968

Jēkaba Alkšņa tēva māja Durbē; šeit Jēkabs Alksnis pavadīja bērnību
 (1968. g. foto)

Jēkabs Alksnis' fathers' house in Durbe, Kurzeme, where Jēkabs
 Alksnis spent his childhood, 1968

Universität zu Dorpat.

Beleg-Buch

für

Jacob Alksne

(*Jakob Alksne*)

immatriculirt am 25. August 1890 unter

Nr. 14629 für das Studium der *Medicin*

Urtheil in der russischen Sprache: *„D. befriedigend.“*

In fidem: *Alksne*
dece

Pro stud. med. J. Alksne ab im Juni 1892
In Examen philosophicum abfolvit

Von: Alksne

An Eine Hochverordnete Medicinische
Fakultät der Kaiserlichen Universität
zu Dorpat

ergebender Person:

Eiderunterzeichneter wendet sich an Euer
Hochverordnete Fakultät mit der Bitte, ihm
von den Honorarzählungen für die Vorlesungen
befreien zu wollen. Begründet es ihm recht schwer
fällt, sich abnormale Nothgedrungen auszusetzen,
abköllig zu versagen zu werden, so richtet
sich doch dazu gezwungen. Eiderunterzeichneter
hegt den Wunsch, die Hochgelehrten Mitglieder der
Fakultät, möchten folgende Daten erwägen wollen,
welche vorliegendes Gesuch begründen sollen, und zwar:

- 1) das beigefügte testimonium paupertatis;
- 2) die Berechnung der Noth Sr. Vater, das die Vater
der Eiderunterzeichneter durch Krankheit am Ver-
sorgen seiner Familie behindert werde;
- 3) der Empfehlungsschreiben des Herrn Directors des
Kaiserlichen Nicolaigymnasiums A. Wohlgenuth;
- 4) der Reculats der deutschen Semestralprüfungen;
- 5) den Umstand, das Eiderunterzeichneter, falls er der ge-
meinen Berücksichtigung nicht theilhaftig wird, sich in
die Lage versetzt sieht, am nächsten Semester nicht alle
nothigen Vorlesungen belegen zu können.

Reschachtungen voll

Jacob Alksnis

Dorpat, den 2ten Decembris 1891

Tērbatas Universitātes Medicīnas fakultātes studenta Jēkaba Alksņa
lūgums atbrīvot no studiju maksas

Request by Jēkabs Alksnis, as student of medicine at Tartu University,
for exemption from fees

Jēkabs Alksnis – Lejaskurzemes kara apgabala vecākais ārsts.
Liepāja, 1919

Jēkabs Alksnis – Senior Doctor of the Lower Kurzeme
(Lejaskurzeme) military district. Liepaja, 1919

Rīgas pilsētas 1.slimnīcas darbinieki sveic Jēkabu Alksni sakarā ar viņam piešķirto profesora grādu. 1924.gada 19.marts
Staff of the First City Hospital of Riga congratulate Jēkabs Alksnis on becoming professor. March 19, 1924

Profesors Dr.med. Jēkabs Alksnis darba kabinetā. Rīga, 30. gadi
Professor Dr.med. Jēkabs Alksnis in his office. Rīga, 1930's

Profesors Jēkabs Alksnis (centrā) Rīgas pilsētas 2.slimnīcā. 1.rindā
2. no kreisās A.Mežciems, 6. – P.Stradiņš, 7. – F.Neireiters. 20.gadu b.

Professor Jēkabs Alksnis (centre) at the Second City Hospital of Riga.
First row from the left – 2nd: A.Mežciems; 6th: P.Stradiņš; 7th:
F.Neireiters. Late 1920's

Jēkabs Alksnis operācijas laikā Rīgas pilsētas 2.slimnīcā. 30.gadi
Jēkabs Alksnis in the operating room at the Second City Hospital of
Riga. 1930's

Profesors Jēkabs Alksnis 1938. gada jūlijā vasarnīcā Dzintaros
Jēkabs Alksnis at his summer house. Dzintari, Latvia, July 1938

Elizabete Luize Alksne – Jēkaba Alkšņa
dzīvesbiedre, sabiedriskā darbiniece. Rīga, 30. gadi

Elizabete Luize Alksne – Jēkabs Alksnis' wife, socially active.
Riga, 1930's

Profesora Jēkaba Alkšņa bērni (no kreisās): Valda, Austrā, Milda un Arvēds. Rīga, 30. gadu vidus
 Jēkabs Alksnis' children from left to right: Valda, Austrā, Milda and Arvēds. Riga, mid – 1930's

Nams, kurā no 1922. (?) līdz 1940. gadam
 dzīvojis Jēkabs Alksnis (90.gadu foto)
 Jēkabs Alksnis' residence from circa 1922 to 1940

Profesora Jēkaba Alkšņa dzimšanas dienas svinības 1955. gadā Londonā (5 Sloane Gardens, Chelsea). Sēd (no kreisās): meita Valda Bergmane, Jēkabs Alksnis, meita Milda Mežciema. Stāv: znots Oskars Bergmanis, meita Austra Liepiņa, mazdēls Valdis Liepiņš

Jēkabs Alksnis on his 85th birthday. Seated, from left to right: daughter Valda Bergmane, Jēkabs Alksnis, daughter Milda Mežciema. Standing, from left to right: son-in-law Oskars Bergmanis, daughter Austra Liepiņa, grand-son Valdis Liepiņš. London (5 Sloane Gardens, Chelsea), 1955

Profesors Jēkabs Alksnis ģimenes un draugu lokā savā pēdējā dzimšanas dienā 1956. gada 22. augustā Londonā (50 Taybridge Road, Battersea). 1. rindā (no kreisās): prāvesta Berga dzīvesbiedre Konstance, meita Milda Mežciema, arhibīskaps Teodors Grīnbergs, Jēkabs Alksnis, meita Austra Liepiņa, prāvests Edgars Bergs. 2. rindā (no kreisās): meita Valda Bergmane, prāvests Elmārs Rozītis, sūtnis Kārlis Zariņš, mazdēls Valdis Liepiņš

Jēkabs Alksnis with friends and relatives on his last birthday. From left to right, first row: Dean Berg's wife Konstance, daughter Milda Mežciema, Archbishop of the Latvian Lutheran Church Teodors Grīnbergs, Jēkabs Alksnis, daughter Austra Liepiņa, Dean Edgars Bergs; second row: daughter Valda Bergmane, Dean Elmārs Rozītis, Ambassador Kārlis Zariņš, grand-son Valdis Liepiņš. London (50 Taybridge Road, Battersea), August 22, 1956

Piemīņas plāksnes atklāšana Jēkabam Alksnim 1990.gada 22.augustā, Liepājā, pie ēkas Graudu ielā 28. Šo ēku kā privātklīniku 1912.gadā uzcēlis Jēkabs Alksnis un tajā dzīvojis un strādājis līdz 1914.gadam un no 1918. līdz 1920. gadam. No labās: Valdis Liepiņš ar meitām Indru un Zīli, Austra Liepiņa, Valda Bergmane, Arvēds Alksnis, Jēkabs Bergmanis, Elizabete Alksne-Henry, Liliana Stārasta, Rita Alksne

Unveiling of the commemorative plaque to Jēkabs Alksnis at Graudu iela 28, Liepāja, on August 22, 1990. The building was constructed as private clinic by Jēkabs Alksnis in 1912, in which he lived and practiced medicine until 1914 and from 1918 to 1920. From the right: Valdis Liepiņš with daughters Indra and Zīle, Austra Liepiņš, Valda Bergmanis, Arvēds Alksnis, Jēkabs Bergmanis, Arvēds and Rita Alksnis' daughters Elizabete Henry and Liliana Stārasts, Rita Alksnis